

Ferdinand Hamer

韓 默 理

Han-Mouo-Li

1840 (Nijmegen) – 1900 (T'ouo-tch'eng)

Missionaris van Scheut

Bisschop in China

naar het manuscript van
Johannes Drüding S.J.
(Sittard, 1901)

*Mgr. Ferdinand Hubertus Hamer
Portret door Antoon Van Welie (1866 – 1956).*

*Geschilderd in 1890 bij het bezoek van Ferdinand Hamer
aan Europa.*

Inhoudsopgave

	bladzijde
Inleiding	
Voorrede	
I. Jeugd en Roeping	1
II. Van Scheut naar China	5
III. De eerste kennismaking met China	10
IV. Mongolië en zijne bewoners	14
De eerste werkzaamheden	
V. K'ou-li-t'ou in het district Ghe-Schwi	20
VI. Si-wan-tze. Provicaris en Procurator	27
VII. Apostolisch Vicaris van Kan-sou	34
Bisschop van Trémité i.p.i.	
VIII. In het Vicariaat Z.W. Mongolië (Ortos)	42
Reis naar Europa	42
De laatste 10 jaren	45
IX. Heldendood	57
 Bijlagen	
• Omstandigheden nopens de Marteldood van Mgr. Hamer, ter plaatse zelf genomen	
• Levensloop Ferdinand Hamer	

Inleiding

De Boksers maakten een einde aan het leven van bisschop Ferdinand Hamer. Zijn dood was afschuwelijk. Op jonge leeftijd had hij Nijmegen verlaten om in China als missionaris aan het werk te gaan. Ferdinand Hubertus Hamer sloot zich aan bij de jonge Belgische missie van Scheut. Rome had Scheut als werkterrein het reusachtige Binnen-Mongolië toegewezen. Ferdinand Hamer was de enige Nederlander in de eerste groep Scheutisten die in 1865 naar China vertrok. Rome waardeerde zijn kwaliteiten en benoemde hem al op jonge leeftijd tot bisschop.

In 1900 probeerden militante genootschappen, de 'Boksers', China te bevrijden van westerse invloeden. Ferdinand Hamer, zestig jaar oud, werd in T'ouo-tch'eng gruwelijk mishandeld en vermoord.

Het nieuws bereikte Nijmegen enkele maanden na zijn dood. Ferdinand Hamer bereikte in korte tijd de status van een ware held. Een standbeeld in Nijmegen herinnert aan zijn faam. Verschillende publicaties zijn er aan zijn leven, werken en marteldood gewijd.

Johannes Drüding, een pater Jezuïet, schreef in 1901 de eerste biografie. Hij maakte gebruik van de brieven die Ferdinand Hamer aan zijn familie had geschreven. Het manuscript van pater Drüding is niet uitgegeven.

Ferdinand Hendrikus Wilhelmus Hamer, een neef van de bisschop, kopieerde in 1902 het werk van Drüding. De handgeschreven kopie, het Hamer familieboek, is zorgvuldig bewaard gebleven. De kopie is nu uitgetypt, waardoor het oorspronkelijke werk van Drüding toegankelijk is gemaakt.

De eerste biografie van bisschop Hamer is een tijdsdocument. Het werk van Johannes Drüding geeft een mooi beeld van katholiek Nederland, meer dan honderd jaar geleden.

De Scheutisten gaven prachtige namen aan hun missiedorpen. Voorbeelden zijn Klein Brugge, in de Ordos woestijn, en Sint Jacobus, langs de Gele rivier. Voor het vertalen van Chinese en Mongoolse plaatsnamen in het Nederlands bestond geen uniform systeem. De paters gingen uit van de klank van plaatsnamen. Drüding nam de 'Scheutbenaming' over in zijn biografie.

Frans Hamer
Houten, november 2007

Voorrede

Deze Levensschets van Mgr. F.H. Hamer is bewerkt naar de brieven, welke Z.D.H aan Zijne Ouders, en later aan zijne familie heeft geschreven. Zij geven ons wel de beste voorstelling van het ootmoedige, eenvoudige, werkzame en ijverige leven van deze missionaris, die in alles den vinger Gods zag, en bij alle moeilijkheden in zijn vertrouwen op Gods hulp nooit in het minst geschokt werd.

Zijne nederigheid gaf hem eens de dringende bede in, zijne brieven toch nooit te laten drukken. Een ander maal, bij zijn bezoek in Europa 1890-91, verscheurde hij zelf een groot deel van de zorgvuldig bewaarde correspondentie als 'prullewerk'. De zoo ontstane gapingen konden gelukkig aangevuld worden door de schriftelijke en mondelinge inlichtingen die zijne medewerkers zoo vriendelijk waren ons te verstrekken. Aan hen, bijzonder aan de Z Eerwaarde Heeren Leesens en van Reeth, en verder allen, die ons door raad en daad bij het schrijven hun hulp hebben verleend, brengen wij hiermede onzen hartelijken dank.

Moge dit boekje er toe bijdragen, om den glorierijken martelaar meer en beter te doen kennen.

Moge het strekken tot vermeerdering der eere van Hem, voor Wien hij zijn leven heeft opgeofferd.

Dat is de oprechte wens van Den Schrijver

J. Drüding S.J.

Sittard, 27 October 1901.

I. Jeugd en Roeping

Sedert meer dan ééne eeuw behoort de Familie Hamer tot de door Godsvrucht en vroomheid uitmuntende families van Nijmegen. Hooge betrekkingen of groote rijkdommen zou men tevergeefs bij hare Leden zoeken. De welbekende kruidenierswinkel in de Molenstraat bracht nochtans winst genoeg, om haar een onbekrompen burgerlijken welstand te verzekeren.

Den 31sten Mei 1826 was Hendrik Hamer in den echt getreden met Aleida Francisca van Aernsbergen. Het was eene gelukkige verbintenis. Echte vroomheid sierde den man, buitengewone godsvrucht en een onwrikbaar vertrouwen op God waren het deel der huisvrouw.

De Heer zegende den echt met negen kinderen: zes zonen en drie dochters. Op 21 Augustus 1840, den dag der Geboorte van den zesden telg vermeldt het doopregister der St. Ignatius-parochie de geboorte van: "Ferdinandus Hubertus Hamer".

Gerardus, zijn oudste broeder, had reeds de school verlaten om Vader in diens zaken behulpzaam te zijn. De twee volgende zonen "Jacobus" en "Johannes" waren in 1845 ter voorbereiding tot den geestelijken Staat naar het Aartsbisschoppelijk Seminarie te Culemborg vertrokken.

Ook de kleine Ferdinand moest bij Meester Pothast op school gaan. Een buitengewonen aanleg voor de studie bezat hij niet, maar destijds reeds kon men bij den kleinen student een ijver ontdekken ver boven zijn leeftijd, die zelfs voor moeilijker arbeid niet terugdeinsde. Vroegtijdig leerde hij den priester de H. Mis dienen.

De door en door katholieke geest, waarvan alles in het ouderlijk huis doordrongen was, het voorbeeld van zijn Vader, die in de St. Vincentius Vereeniging en bij andere werken van Christelijke Liefdadigheid altijd een van de eersten plag te wezen, bleven niet zonder uitwerking op zijn onbedorven gemoed. Zij geven ons de verklaring van een klein voorval, waarvan de heugenis in de familie van den Geloofsheld tot nu toe bewaard bleef. In de St. Ignatius kerk zou eene Vereeniging gevormd worden ter bestrijding eener kwade gewoonte (vloeken, drinken of iets dergelijks). De priester, wien de taak was toevertrouwd om dit vrome genootschap op te richten, vroeg in de preek de geloovigen zich na den dienst als Leden te laten inschrijven. Slechts één enkele was daartoe geneigd: de kleine misdienaar Ferdinand. Den volgenden zondag had de pater geen beter succes: behalve zijn misdienaar bleef niemand in de kerk. De knaap lachte met de spottende bemerkingsen zijner makkers, en toonde zoo, dat hij toen reeds met moed en vastberadenheid dorst op te komen, voor wat hij als goed en recht erkende.

In October 1849 trad de oudste der twee studeerende broeders in de Franciscaner Orde; in September 1852 bracht zijn broeder Johannes zijn besluit om Jezuïet te worden ten uitvoer.

Ook in Ferdinand was het verlangen naar het H. Priesterschap reeds ontwaakt, en zijne Ouders waren blij dit derde offer aan den Heer te mogen brengen.

Gaarne stonden zij hem toe naar het Klein-Seminarie van Culemborg te vertrekken. Stil en ernstig was de jeugdige student gedurende zeven jaren, die hij daar doorbracht. Zijne medestudenten mochten hem gaarne; geen wonder, want inschikkelijk in den omgang met anderen, was hij daarenboven altijd vrolijk, en toonde eene onverstoorbare opgeruimdheid. Zijne leeraren weten nog te verhalen, hoe hij, bescheiden, ietwat schuchter, zeer godsdienstig, en plichtgetrouw, een beeld scheen van St. Johannes Berchmans. Nooit merkte men iets in hem op, dat de minste afkeuring verdiende, of minder in den smaak zijner overheid viel.¹

Een zijner medestudenten, sprekend over den tijd van hun beider samenzijn, zegt o.a.: "Tegenover hem voelde ik mij zoo klein, en ik nam hem dat niet kwalijk, het stemde mij niet jaloersch, integendeel, in zijne tegenwoordigheid werd ik zelf ook ernstiger, kreeg ik eensklaps een kijk op het leven, die mij tot dan toe geheel vreemd was gebleven, en waarvan de toen nog zeer vage werking allengs sterker in mij is geworden."²

De goede en trouwhartige blik van den 16 à 17 jarigen jongeling met het bleeke ernstige gelaat waren de oorzaak van dezen indruk. En deze was zoo sterk geweest, dat dezelfde Culemborger student verder schrijft: "Veertig jaren heb ik hem niet wedergezien, maar dikwijls heb ik nog aan Ferdinand Hamer gedacht, volstrekt niet verbaasd, dat hij missionaris was geworden, ook niet, dat hij tot de waardigheid van bisschop was verheven. Zijne jeugd was van dat alles als eene profetie geweest."³

Op 12 Mei 1854 deed Ferdinand zijne opdracht in de Congregatie van O.L.H. Toen hij, als bisschop van de Mongoolsche missiën een bezoek bracht aan Nederland, was hij bij eene plechtigheid van dezelfde Congregatie tegenwoordig, en schreef na het Lof (8 December 1890) onder zijne opdracht:

"Het was voor mij een waar geluk, en onuitsprekelijk genoeg na 36 jaar nog eens eene plechtigheid in de congregatie te mogen bijwonen op 8 December 1890. Ferdinandus Hubertus Hamer."

Daar in die vrome Vereeniging ontlook heerlijk de bloem eener innige Vereering tot de allerheiligste Maagd, eene godsvrucht, die de medewerkers van den bisschop later niet moede zullen worden in hem te roemen.

In de studie was de kleine Nijmegenaar geen held, hij moest vlijtig werken om het hoofd boven water te houden. Alleen voor mathesis bezat hij een bepaald gunstigen aanleg; daarin was hij gewoonlijk de eerste en herhaaldelijk bracht hij den eersten prijs in dit vak naar huis. Tegen het einde van den studietijd van Ferdinand kwam Frater Johannes Hamer als professor naar Culemborg. Niet onwaarschijnlijk hebben we hierin eene aanleiding te zien tot Ferdinands besluit, om zich te laten opnemen in de Sociëteit van Jezus. Zijn wensch bleef echter onvervuld daar de toenmalige Oversten hem niet geschikt achtten. Maar in zijn plan om priester te worden werd hierdoor niets veranderd; ja, zijn verlangen om

---

¹ Naar particuliere brieven van verschillende personen.

² Zie: Geïllustreerd Zondagsblad van de Tijd voor Katholieken, 30 September 1900 blad 106 vlg: "Een bloempje van herinnering op Mgr. Hamers' graf".

³ Geïllustreerd Zondagsblad t.a.p.

het Kloosterleven te omhelzen, zou de vrome jongeling nog eens bevredigd zien. Hem gebeurde hetzelfde wat eens zijn grooten stadgenoot, den zaligen Petrus Canisius was overkomen. Ook deze voelde het verlangen in zich opkomen naar den staat van volmaaktheid, en twee vrome vrouwen, Maria Van Oosterwijk en Reinalda Van Arnhem, voerspelden hem, dat eene nieuwe Orde van Priesters zou gesticht worden, en hij een harer eerste Leden zijn zou.⁴

De Kloostervereeniging, waarvan Ferdinand Hamer lid zou worden, en waaraan hij, door zijn marteldood, de grootste glorie zou schenken, was nog niet gevormd, toen de jeugdige filosoof, na in zijn examen geslaagd te zijn, in Augustus 1860 het Klein-Seminarie met het Groote verwisselde. Wij zien hem thans in het aartsbisschoppelijk Seminarie van Rijsenburg, waar hij zich met onverdroten ijver aan de studie der Godgeleerdheid wijdde. Ook hier was hij door zijne vroomheid en liefvalligheid spoedig de lieveling van leeraren en medestudenten.

De deugden reeds in Nijmegen en in Culemborg beoefend, verkregen te Rijsenburg nog grooter glans, en het was geen onwaardige aan wien de Aartsbisschop Mgr. Schaepman den 10^{den} Augustus 1864 te Utrecht het H. Priesterschap toediende.⁵

Te Rijsenburg was het, dat Ferdinand Hamer in den Z. Eerw. Heer Theophilus Verbist een man leerde kennen, die voor geheel zijn leven op hem een beslissenden invloed zou uitoefenen. Deze gewezen aalmoezenier van het Belgisch Leger had sedert China's opening voor de missionarissen in 1861 den lang gekoesterden wensch, van zich gansch aan de bekeering der heidenen te wijden, al nader en nader tot zijne verwezenlijking gebracht.

In verband met den toenmaligen pastoor der St. Gudula te Brussel, den Z.E. Heer Van Segvelt en de beide E.E.H.H. Vranckx en Verlinden van St. Jans Molenbeek, vroeg hij de Kerkelijke overheid om het noodige verlof, en stelde zich tegelijkertijd ter beschikking van den prefekt der congregatie de Propaganda Fide.

Men stelde hem echter voor, eerst in Europa een Seminarie te stichten, waarin voortdurend nieuwe werklieden voor de Chineesche missie zouden gevormd worden.⁶

Als vijfde voegde zich bij hen de kapelaan van Scherpenheuvel, met name J. Bax en bijna terzelfder tijd de pas gewijde priester Ferdinand Hamer. Jezuiet had hij niet mogen worden; daarvoor werd hij nu als het ware medestichter van een genootschap dat in de weinige jaren van zijn bestaan reeds een groot getal heidenen van het eeuwig verderf gered heeft, en thans als naar een schitterend voorbeeld mag opzien tot den voor zijn H. Geloof zoo glorieus gevallen bisschop.

Het onbevleete Hart van Maria, waaraan de congregatie is toegewijd, heeft den stoutmoedigen apostel voor zich behouden, zooals O.L.H. van den Berg Karmel den onlangs zalig verklaarden P. Dionisius van de Geboorte in hare orde opnam, aan wien eveneens de intrede in de Sociëteit van Jezus was geweigerd.

---

⁴ Zie Sequin-Allard S.J. "Leven van den Gelukz. P. Canisius blz 13 vlg.2.

⁵ Den 30sten Mei 1863 had hij de Tonsuur en de 4 lagere Orden, den 31sten Mei het Subdiaconaat en op de 31sten December het Diaconaat ontvangen.

⁶ Zoo ontstond in 1863 het missiehuis van Scheut.

In October 1864 kwam de novice te Scheutveld, 20 minuten van Brussel, aan. Den 24sten van dezelfde maand was hij getuige, hoe zich de eerste Leden door geloften voorloopig voor 3 jaren aan hunne nieuwe roeping verbonden: den arbeid voor eigen zaligheid en bekeering der Ongeloovigen, vooral in het Keizerrijk China.

De Overste had in den eersten tijd natuurlijkerwijze vele zaken buitenshuis te bezorgen: daarom moest de novice Ferdinand Hamer (zijne medebroeders noemden hem den "Hollander") in Scheut de taak van procurator vervullen.

Reeds 15 August 1865 werd hij tot de Geloften toegelaten, en bijna tegelijkertijd kreeg hij zijne bestemming voor China.

Met hem, zouden ook de Overste Mr. Theophilus Verbist benevens de Heeren Aloïs Van Segvelt en Frans Vranckx daarheen vertrekken. Als veld van werkzaamheid was aan het jeugdige Genootschap "Mongolië" toegewezen, opdat de Fransche Lazaristen die daar toenmaals werkzaam waren, hunne broeders in de andere missiën der congregatie konden te hulp snellen.⁷

Zoo was dan aan den vurigen wensch van den ijverigen priester voldaan; hij mocht alles verlaten om voor den Zaligmaker in heidensche landen aanbidders en vereerders te winnen.

Hard viel hem het afscheid van huis, maar hij was er de man niet naar het offer te vreezen. Op den dag van zijn vertrek droeg hij de H. Mis op geassisteerd door zijne twee Broeders, en toen spoedde hij zich weg, om de smart niet te vergrooten door een lang afscheid.

Met welke gevoelens de vrome ouders hun geliefden zoon vaarwel zegden, zien wij het best uit den brief dien zijn Vader hem nazond:

(zonder dagteekening)

"Eerwaarde zoon!

Wij zegenen U. Ew. in den naam des Vaders, des Zoons en des H. Geestes, hopende dat de goede God dezen zegen moge aannemen, en dat Hij U door zijnen Engel verder op den weg zal beschermen.

Van onzen kant hopen en bevelen wij U. Ew., dat gij altijd den Heer getrouwelijk dienen zult.

Heb God altijd in Uwe gedachten, eert Uwe overheden, vraag hunnen wijzen Raad en laat nooit geen hoovaardij in Uw hart of gedachten de overhand hebben. Alles komt daaruit voort.

Immers die zich verheft, zal vernederd worden. Verder bevelen wij U den arme aan.

Geef aalmoezen, keer Uw aangezicht nooit van den arme af, en doe barmhartigheid naar uw vermogen.

Hopende, dat Gij dit weinige, uit een welmeenend hart gezegd, ten goede zult aannemen, en dat wij elkander in het gebed niet zullen vergeten, zoo blijven wij na U. Ew. eene voorspoedige reis toegewenscht te hebben met hoogachting,

Uwe dierbare Ouders.

"Verder, geliefde Ferdinand, herinner U aan de laatste woorden van moeder: Houd moed, het is Gods wil."

---

⁷ Zie Heimbucher, Ordens Geschiede II blz. 392.

II Van Scheut naar China

De pas 25-jarige missionaris kon het niet over zich krijgen, voor zijn vertrek, niet nog eens aan zijne Ouders een korte tijding te laten geworden.

“Morgen namiddag om 2 uur is ons vertrek bepaald. (Zoo schrijft hij in een brief van 22 Augustus 1865). België en Holland zijn nog van denzelfden aard, dus ik mag zeggen, dat ik alsdan voorgoed mijn vaderland verlaat. Onmogelijk is het mij, zulks te doen, alvorens U allen een hartelijk vaarwel toe te zenden. Vaartwel, dierbare Ouders, Broers en Zusters, verre afstanden zullen ons wel scheiden, maar onze harten blijven altijd vereenigd; geen dag zal er voorbijgaan, of mijne gebeden zullen voor U ten hemel opstijgen, en de vaste overtuiging, dien ik met mij mededraag dat gij dagelijks ook mijner indachtig zijt, zal voor mij de schoonste vertroosting zijn, in welke moeilijkheden ik mij ook mag bevinden.

Zaterdag 11. hebben wij den zegen ontvangen van den Kardinaal-Aartsbisschop van Mechelen en van den Bisschop van Doornik, Gent en Brugge; binnen 14 dagen hopen wij door den zegen van den H. Vader versterkt te worden. Deze zegen zal ik ook vragen voor U.”

Het vertrek werd intusschen nog een dag uitgesteld. Vrijdagmiddag om 2½ uur verlieten de 4 missionarissen Brussel, 's avonds om 9 uur waren zij in Parijs, waar zij in het hotel des missions étrangères “burgerlijk net en zindelijk” woonden.

“De menschen zijn hier zeer vriendelijk (brief van 27 Augustus), zoodat wij de zaken, die wij in 3 dagen meenden te doen, reeds binnen 2 dagen af hadden.”

De stad waarvan “eene straat grooter is dan geheel Brussel” en in vergelijking waarmede Nijmegen maar een speldenknop is”, hebben zij niet gezien. De Kerk van Notre Dame der Overwinning “waar het Aartsbroederschap van het H. Hart begonnen is”, heeft hij bezocht, in het Seminarie der buitenlandsche missiën een heele kamer met reliquiën van martelaren gezien en in de Kerk der Lazaristen het graf van den H. Vincentius à Paulo, waarbij nacht en dag 20 lichten branden.

In den nacht van den 27sten ging de reis verder naar Turijn. In St. Michel werd maandag namiddag de trein met de diligence verwisseld, om over de Alpen te trekken.

“Deze reis was zoo schoon, dat er geen voorbeeld van was. Zes uren duurde het beklimmen van die bergen. Dat ging met vele moeilijkheden gepaard, niet zoozeer voor ons, wij zaten rustig in de diligence, maar voor de paarden. Voor ieder rijtuig gingen 6 paarden en de laatste 2 uren voor ieder rijtuig 3 paarden en 10 muilezels. Gij kunt begrijpen, dat zulks een schoone overtocht was: zes groote diligencen achtereen: in ieder rijtuig zaten 12 personen en elk werd door 12 sterke dieren voortgetrokken. Dat was een trein van belang... Toen wij boven waren 's avonds om half zeven was het gevaar juist niet voorbij, want toen moesten wij er ook weer af. Zulks ging bijna pijlsnel naar beneden Zoo snel, dat wij dienzelfden afstand, die wij in 6½ uur waren opgeklimmen, in 2 uren tijds afgingen. Ik heb nooit in een spoor gezeten, dat zoo vlug ging, als wij de Alpen afreden.” (10 September uit Rome). Een half uur voor middernacht was men te Turijn. De volgende dag was rustdag. Daarna voort over Bologna naar Florence,

waar het kleine gezelschap bij een vriend van E. Heer Van Segvelt 2 dagen vertoefde, om de heerlijkheden der stad te zien.

“Zaterdag den 12^{den} September gingen wij om 5 uur 's morgens uit Florence, spoorden tot Nunziatella, dat was tot 2 uur 's middags en gingen vandaar naar Civita Vecchia, waar wij 's avonds 10 uur arriveerden. Op 13 September zondags morgens 10 uur kwamen wij te Rome aan; wij lieten ons terstond naar het Belgisch College brengen.”

Mgr. Sacré en 4 studeerende priesters gaven den reizigers gelegenheid om in 10 dagen de heiligdommen der Eeuwige stad vrij nauwkeurig te bezichtigen.

E.H. Ferd. Hamer las de H. Mis aan de Kribbe des Heeren in de Kerk van Maria de Meerdere, in de Kamer waar St. Ignatius gewoond heeft en gestorven is, aan het Graf der apostelen Petrus en Paulus, in de onderaardsche gevangenis waar de H. Petrus geboeid lag en in de Kamers van den H. Stanislaus Kostka en den H. Aloysius van Gonzaga.

“Gij kunt niet begrijpen (schrijft hij) hoe troostend het is, de H. Mis op die heilige plaatsen op te dragen. Bijzonder ben ik getroffen geweest toen ik in den St. Pieter op de graven der apostelen las en ook vooral in den Kelder, waar de H. Petrus gevangen heeft gezeten. Die kelder is 3 groote trappen diep, zoo laag van verdieping, dat ik er nauwelijks in recht kon staan, en zoo vochtig, dat mijne voeten haast aan den grond klemden. Juist dit maakt echter den meesten indruk, daar men zich met een vurig geloof in de verbeelding naar de vroegste tijden van het Christendom verplaatst, toen het hoofd der apostelen in zulk een afgrond was gevangen, en getuigenis gaf van hetzelfde geloof, dat wij na 19 eeuwen nog belijden. Zulks zal mij, zolang als ik leef, bijblijven, en mij immer moed inspreken, om altijd ijverig aan het doel te werken, waarvoor ik U, die mij zoo dierbaar zijt, heb verlaten, om steeds meer dienaars voor onzen H. Godsdienst te winnen, en ijverige aanhangers van den Stoel van Petrus.”

Nog één bezoek te Rome, of juister op het Landgoed van den H. Vader te Albano op dinsdag 5 September verdient bijzonder vermeld te worden:

“Wij hadden eene audiëntie van 20 minuten. Ik ben niet in staat uit te drukken, welken indruk zulks op mij maakte. Ik heb reeds vele portretten van onzen Paus gezien, maar mij dunkt dat ik er nooit een gezien heb, dat op Hem gelijkst: het is juist, of men een Heilige uit den hemel ziet. De heiligheid is op zijn gelaat en in al zijne handelingen zichtbaar, en toch zoo minzaam, zoo eenvoudig, dat ik het niet kan uitdrukken.

Zijne Heiligheid sprak ons over de missiën en over de gevaren, die wij tegemoet gingen, sprak ons moed en hoop in, en gaf ons den zegen voor ons en onze familie. Z.H. zegende ons, dat wij werktuigen in de hand Gods mochten zijn, om veel tot Gods eer en het heil der zielen te werken, en dat Gods engel ons mocht begeleiden, beschermen, en behouden in den Kring der onzen mocht terugvoeren. Deze zegen zal ook nooit uit ons geheugen gewischt worden, en dagelijks zal ons gebed zijn, dat de goede God den zegen van zijn Plaatsbekleeder op aarde moge verwezenlijken.”

De groote hitte te Rome, ± 36° in de schaduw, had den jongen missionaris niet erg teneergedrukt, alleen de maag was wat van streek. De zeereis van Civita Vecchia naar Marseille (13 tot 15 September), verlost hem weer van deze kwaal.

In Marseille vond E.H. Ferdinand Hamer een brief van zijne ouders, en voor zijn vertrek vroeg hij hen nogmaals om voor hem en zijne medebroeders te bidden. Dan gaat hij door: "Omstreeks vaders verjaardag zullen wij in Egypte zijn; ik zal daar waarschijnlijk de gelegenheid hebben de H. Mis voor hem op te dragen, en van God de gunst te vragen dat wij elkaar in deze wereld nog eens mogen omhelzen. Maar wij zullen bidden, dat Gods H. Wil geschiedde. Van weerskanten hebben wij grootmoedig aan God het offer gebracht; het zal zijn loon niet missen, en (zooals gij nog zondag, 10 September schreef) wij blijven vereenigd in het gebed." (Marseille 16 September).

Op dezen laatsten groet van het vaste land, volgde reeds 2 dagen na het vertrek een brief van boord van de Fransche Mailboot "Moeris".

In Marseille was reeds het missionarisleven begonnen; de bagage van Brussel was natuurlijk nog niet aangekomen, en zoo was men genoodzaakt nog in der haast de benodigdheden voor de reis in te kopen.

De priesters zochten en vonden hun troost in het vertrouwen op God, en schertsend zeide Mr. Vranckx:

"Geen wonder; wij waren te goed uitgerust, al wat men uit kon denken hadden wij, en dat wil God niet."

Het reisgezelschap op de stoomboot was samengesteld uit leden van de meest verschillende naties. Onder hen bevonden zich 15 priesters en deze hadden bij stille zee het geluk uit de hand van den Z.E. Heer Verbist, die de H. Mis in het Salon der dames opdroeg, de H. Communie te ontvangen.

Dat goede reisweer schrijft Mr. Ferdinand Hamer toe "aan de vele gebeden, die door onze betrekkingen en goede vrienden in Holland en België voor ons gestort worden; wij vertrouwen dan ook, dat gij zoo zult voortgaan met voor ons te bidden, opdat het den goeden God behage ons de geheele reis zoo te behandelen, als tot nu toe."

In Messina werd deze brief 22 September op de post gedaan. "Hoe verder ik van U wegga (zoo heet het eenige dagen later uit Aden) des te levendiger denk ik steeds aan U."

Van Messina tot Alexandrië was de zee vrij onstuimig wat zeeziekte ten gevolge had.

De trein bracht de reizigers over Cairo naar Suez, waar het stoomschip de "Impératrice" voor het vertrek gereed lag.

"De Impératrice is eene boot, nog veel grooter dan den Moeris. Wij hebben er kamertjes met twee, dus zoo goed als wij maar verlangen kunnen. Als wij zitten te eten, staan er 5 jonge Chineezers wind te maken om ons te verfrischen.

Op de Roode Zee troffen wij het buitengewoon goed; het is er wel warm, maar gelukkig komt de wind uit het noorden, dat is over de zee: dus die is altijd frisch. Kwam de wind uit het westen dat is, uit de woestijn, dan zou hij droog en warm zijn. Wij schrijven dit gunstig weer toe aan de vele gebeden, die gij voor ons doet. Gaat hiermee voort, ook wij bidden dagelijks voor U."

Een man van orde was Ferdinand Hamer altijd geweest; geen wonder dus, wanneer hij ook voor de zeereis een vaste dagorde volgde.

Om 6 uur opstaan, morgengebed en meditatie, na het ontbijt lezen of studeeren, ten 9½ uur eene kleine versnapering, "dan weer wat lezen en een partijtje schaken", om 12 uur wat rusten, vervolgens brevier bidden tot 5 uur. Na

het diner recreatie, om 8 uur thee “en na de thee speel ik piketten met Mr. Van Segvelt tot half elf”. Dan avondgebed, rozenhoedje en meditatie op het dek. Zoo was de geheele dag nuttig doorgebracht.

De laatste dagen werd het weer zeer heet, zoodat de reizigers genoodzaakt werden om op het dek te gaan slapen. Toen men echter Aden naderde begon de lucht wat af te koelen: “Goddank zijn wij gezond en wel de Rode Zee uit.”

Het eerste doel der reis was Pointe de Galle op het eiland Ceylon, waar men na 10 dagen aankwam. De zee was zoo rustig, dat alle passagiers gezond bleven “wat ten gevolge had, dat het bier opraakte. Zulks was minder, want wijn was er in overvloed. Maar iets wat erger was: de voorraad ijs en citroenen was ook uitgeput. Het werd hoe langer hoe warmer, zoodat ijs en citroenen hoofdvereischten waren. Het water, dat wij kregen was altijd lauw en zoo verlangde ieder om toch te Ceylon aan te komen.”

Hier wachtte den missionarissen eene aangename verrassing. Aan wal vonden zij den koster van de nabijgelegen kerk, die hen uitnoodigde de aanwezige missionarissen - een Benedictijn en een Franciscaan, beide Spanjaarden - eens te gaan opzoeken.

“De Katholieken hebben hier een armoedig kerkje, de pastorie is bijna geheel open, zooals alle huizen in de warme landen en de Christenen zijn heel in het rond afgescheiden van de heidenen en Anglikenen. Toen wij met de missionarissen zaten te praten kwamen al de christenen rond om ons staan in een grooten cirkel. Op onze visite zouden wij het Land eens gaan zien.

In gezelschap van mijnheer de koster gingen wij naar eene naburige christengemeente, waar de missionaris donderdags de H. Mis komt lezen. De Katholieken woonden er allen weer geheel afgezonderd rondom de kerk; en als wij in hun kerkje waren, nog veel armer dan dat wij 's morgens gezien hadden, kwamen weer de christenen allen naar ons toe, en brachten ons kokosnoten, frisch water en een soort van bier, zooals zij het noemden, gemaakt van gedestilleerde kokosnoten, maar dat wij niet konden drinken.

Gij kunt niet gelooven, hoe plezierig dit bezoek voor ons was. Die christenen kwamen van alle kanten toegesneld om ons kleine diensten aan te bieden, evenals die eenvoudige christenen van de eerste tijden en tevens konden wij vast eens zien, wat het eigenlijk is, missionaris te zijn. Wij waren zoo voldaan over onze reis, dat Mr. Vranckx en ik aangespoord werden op zaterdag den 14^{den} 's morgens heel vroeg nog aan wal te gaan om daar de H. Mis te gaan lezen. Wij deden het en waren zeer voldaan over onze reis. In het kerkje waren ca. 100 menschen. Alles was ingetogen en eerbiedig. Zij bleven allen, totdat de 3 missen uit waren. Daarna gingen wij een kop koffie drinken bij de missionarissen en wederom kwamen allen heel eerbiedig om ons heenstaan. Aan iets, wat wij daags te voren vergeten hadden, hadden wij nu gedacht. Wij hadden namelijk een pak prentjes medegenomen, en gaven die rond, die met buitengewone vreugde en dankbaarheid werden ontvangen. Daarna gingen wij spoedig weer terug, want om 9 uur zou de boot vertrekken.”

Den 21sten was men om hetzelfde uur reeds in Singapore. Ook van hier kon eene vreugdevolle tijding gestuurd worden. De bezitter van het grootste hotel der stad, die 20 jaar geleden in Antwerpen knecht was, verzocht zijne landslieden, om bij hem te komen dejeuneren en diende hen zelf als vriendelijke gids door de

stad naar de pastorie, het weeshuis en de kerk, die allen in den goeden Katholiek een grooten weldoener bezaten. De beste man was zekere Mr. Castellanes (brief van Saigon, 25 October).

Van 22 tot 26 October had men noodig om van Singapore naar Saigon te komen. Saigon ligt in Neder Cochinchina, dat de Franschen 2 jaren geleden tot hun eigendom verklaard hadden. Hier werken missionarissen uit het Seminarie der Buitenlandsche Missiën. Negen hunner waren in het gezelschap van de 4 Heeren van Scheut, welke laatste dan ook door den missionaris, die zijne medebroeders verwachtte, werden uitgenoodigd om den dag daar door te brengen, hetgeen met dank aanvaard werd.

“Wij trokken gezamenlijk naar het bisschoppelijk paleis van Saigon. Gij moet niet denken, dat zal hier een huis wezen, als b.v. de pastorie in de Molenstraat, maar het was toch goed genoeg om ons te ontvangen. Het had meer van een boerenhuis dan van een bisschoppelijk paleis.

Z.D.H. Mgr. Miche, vic. apost. van Saigon, was een reeds bejaard man en de eenvoudigheid zelf. Gij kunt niet gelooven welk een indruk zulks op ons maakte, door een bisschop ontvangen te worden, die reeds voor het Geloof was vervolgd geworden en ik weet niet hoelang voor de waarheid had gevangen gezeten. Z.D.H. ontving ons met de uiterste minzaamheid, en alles wat in zijn eenvoudig paleis was, was te onzer beschikking.

(Brief uit Shang-hai 12 November 1865).

Des avonds om 10 uur (zoo gaat de brief voort) werden wij door twee missionarissen naar de boot begeleid, waar wij vrijdagmorgen wederom mede vertrokken.

Toen wij in volle zee waren, hadden wij den wind juist tegen en wel een regenwind, zoodat er zelden een dag voorbij ging of wij hadden een goede bui. Maar de Impératrice had 500 paardekracht, zoodat wij toch vooruit gingen, hoewel zoo hard niet en er was een dubbel zeil over, zoodat wij nog altijd boven konden zitten.

Wij stoomden zoo met eene zeer kalme en aangename zee door en niemand merkte dat wij in de Chineesche zee waren, waarvan men ons zooveel kwaads had voorspeld. Aangenaam gingen wij dan vooruit, totdat wij daags voor Allerheiligen 's morgens om 5 uur te Hong-kong aankwamen. Wij gingen vroeg aan wal om de vigilie van Allerheiligen de H. Mis te kunnen opdragen, waarin ik den goeden God bedankte, dat hij ons tot dusverre eene zo gelukkige reis had geschonken; en mij, de eerste maal dat ik op Chineesch grondgebied de H. Mis opdroeg, aan God en de H. Moedermaagd, de Koningin aller Heiligen aanbood, als offer voor de Chineezers.

Dien dag en ook den nacht brachten wij door in de Procura der buitenlandsche missiën, en den volgenden dag, den feestdag van Allerheiligen, droeg ik om 5 uur de H. Mis op voor mijne lieve ouders, broers en zusters en beval U bijzonder aan alle heiligen aan opdat, zou ik U misschien hier niet mocht weerzien, wij elkander dan toch tenminste in hun gezelschap mogen vinden.”

God heeft zijn offer aangenomen; zijne broers en zusters heeft Hij hem laten weerzien; zijne ouders zullen thans gewis met hem in den hemel vereenigd zijn.

III De eerste kennismaking met China

De procura der Buitenlandsche Missiën in Hong-kong ligt in de Engelsche Stad, die tegen eenen hoogen berg is aangebouwd. "Vandaaruit hadden wij een schoon gezicht over de haven. In die haven telde ik zes schepen met de Hollandsche vlag. Gij kunt niet gelooven, hoe goed zulks doet, als men zoo 3000 uren van Holland af is. Tevergeefs zochten mijne compagnons naar de Belgische kleuren; maar op de geheele reis hebben wij ze nog niet ontmoet."

Het oponthoud te Hong-kong was kort. Reeds op den feestdag van Allerheiligen vertrokken de laatste 16 van de 260 passagiers, die te Marseille waren scheepgegaan, met eene Engelsche boot naar Shang-hai.

De "Glengyle" een raderboot van 600 paardekracht, was even zindelijk gehouden en veel mooier dan de Impératrice. Het eenige verschil was: bij de bediening had de "mode de Paris" voor de "Engelsche manier" plaatsgemaakt.

Na eene voorspoedige vaart van 3 dagen, was men reeds in de rivier "die ons naar Shang-hai moest brengen, maar het was er zoo mistig, dat wij het anker moesten uitwerpen. Het vaarwater was er te smal, en aan weerskanten waren er groote zandplaatzen. Wij bleven voor anker tot zondagmiddag 2 uur, toen het wat opklaarde, zoodat wij tot 5 uur konden stoomen. Toen bleven wij weer liggen tot maandagmorgen. Gij zult misschien zeggen, dat moet vervelend zijn geweest, maar daar wist men niets van; als men zoo 46 dagen op zee is geweest, dan telt men een dag min of meer niet."

Te Shang-hai woonden de missionarissen bij de Lazaristen, wier werkkring in Mongolië zij immers zouden overnemen. De procurator deed hun het vriendelijke aanbod, van ook de zaken van het nieuwe genootschap te bezorgen.

In de statie der Paters Jezuïeten vond de "Hollander" een landgenoot, broeder van Paassen, welke gedurende de 20 jaren van zijn verblijf onder de Franschen in China zijne moedertaal bijna vergeten was.

De Hollandsche Consul hield voor de nieuw aangekomenen "een wezenlijk banket" en de Hollandsche vroolijkheid heerschte in den kring. Ter eere der Belgen liet hij den volgenden dag hun vlag boven zijn huis wapperen."

Op den 11^{den} November werd aan de Jezuïeten in Terkias (Tong-kia-do) 2 uren van Shang-hai eene visite gebracht. Het College en de 2 huizen van de H. Kindsheid, vooral de laatste, maakten een bijzonderen indruk op den jeugdigen apostel. De schilderswinkel, de drukkerij, de beeldhouwerij en de orgelfabriek schenen hem geschikt te wezen om met Europeesche inzichten hen van de zelfden aard te concurreeren. "Mij dunkt als die kinderen later met de kennissen onder het volk terugkomen moet zulks veel bijbrengen om de Europeesche beschaving onder de Chineezzen te brengen."

Er was echter geen tijd te verliezen. De winter stond reeds voor de deur; viel hij in, dan zouden de missionarissen nog 6 maanden in Shang-hai zijn teruggehouden.

Dat stond echter gelijk met het verlies van een half jaar voor de missie, "want de Chineesche Taal die hier gesproken wordt, is zeer verschillend van het Noord-Chineesch; dus is het voor ons zaak niet langer te wachten, en aanstaanden

maandag zullen wij de boot nemen voor Tiën-tsin, dat 4 dagen van Shang-hai verwijderd is.”

Tevoren echter werden nog zeer belangrijke inkoopjes gedaan. De stof voor de Chineesche kleederen was hier goedkoper dan in Mongolië; ook een bed moest gemaakt worden, “want als men in eene Chineesche herberg komt, geven ze wel een hoek in de kamer om te liggen, maar geen bed: dat moet ieder meebrengen. Dat bed bestaat:

1ste uit een biezen mat, die dient om op den grond uit te spreiden, en tevens om het bed, dat men bij zich draagt in te rollen,

2de uit een matras, zoowat een duim dik,

3de een dito stroozak om zich toe te dekken, en

4de een hoofdkussen, een □ (vierkanten) voet groot (12 November).”

Om hun opvolgers de reis te vergemakkelijken hadden de F.F. Lazaristen een christen naar Shang-hai gestuurd, die de pas aangekomen Missionarissen als gids zou geleiden. “Franciskus”, zoo was zijn naam, verstond anderhalf woord Fransch en een half woord Latijn, zoodat wij met wijzen en gesten hem spoedig alles aan het verstand konden brengen. Onder zijne geleide gingen zij dinsdag 14 November aan boord van de “Gérard”. IJs aan de monden der rivieren, storm en open zee maakten de laatste dagen tot de minst genoegelijke van de geheele reis. Voor Ta-kou verklaarde ten slotte de kapitein, dat hij niet verder kon komen, en zoo moest men per as naar Tiën-tsin, het naaste doel der reis. Franciskus huurde de 5 reiskarren. Toen de eigenaars zagen, dat hij ze voor Europeanen gehuurd had, wilden zij den prijs verhoogen, hetgeen zij echter niet gedaan kregen.

“Om 12 uur waren wij gezeten in een ezelkarretje, zoo groot als bij ons een hondewagen, heel netjes met een huifje van zwart voeringkatoen, dat zoo hoog is, dat men op de vloer van de kar moest gaan zitten. Een bank in de karren kennen de Chineezers nog niet. Daar waren 2 muilezels voor gespannen, evenals in Holland 2 paarden voor een vrachtwagen loopen, en zoo gingen wij dan vooruit.

De andere Heeren leden veel in hunne equipage, ik echter ging er op mijn Chineesch met de beenen gekruist, in zitten, zoodat ik zat als een prins, of liever als een mandarijn, en door niets gestoord werd, dan door de kreten van de ezelrijvers en nu en dan door een geweldigen stoot, want de weg was duizend percent slechter dan de binnenweg van Ravenstein naar Megen.”

Door bemiddeling van den Franschen consul werd in Tiën-tsin eene Chineesche paspoort verkregen voor de reis naar Pe-king. Daarvoor was het echter noodig een Chineeschen naam aan te nemen. De nieuwe namen werden hen gegeven door een Chineeschen priester, die bij Mr. Thierry, den missionaris van Tiën-tsin geplaatst was.

Mr. Hamer werd genoemd Han-Mouo-Li, dat beteekent: Han, die de wetenschap beoefent.

“Deze naam gebruiken wij alleen voor de Chineezers, en de Europeanen onderling noemen altijd den Europeeschen naam, Dus, als gij met Hollandsche letters mijn Chineeschen naam op mijn adres zoudt schrijven, risqueerdet gij, dat de brief niet overkwam.”

Pe-king zou in 2 dagen bereikt worden. Den eersten legde men 15 uren af. Op dezen geheelen weg "hadden de ezels maar eens noodig te eten, en daarom konden wij ook maar eens wat nemen."

Om 11 uur 's avonds werd het eerst in eene Chineesche herberg het Chineesche bed gebruikt. Ieder legde zich op eene brits ("Khang" is de Chineesche naam er voor), den geladen revolver naast zich, als wapen tegen het Chineesch roovergespuis. "Opeens om 1 uur in den nacht werden wij gewekt: de ezeldrijvers wilden vertrekken om 's avonds voor 5 uur te Pe-king te zijn, want met zonsondergang worden de poorten gesloten, en kan niemand meer binnen. Onze goede Franciskus deed zijn best, om ons bed in de karretjes te spreiden, hetgeen voor mijne reisgenooten van weinig nut was. Maar ik plooid er mij zoo netjes in, dat ik in het beste Europeesche rijtuig niet beter zou gezeten hebben. Geloof mij, geliefde Ouders, op onze reis heb ik dikwijls reden gehad, om God te bedanken, dat ik zoo jong missionaris ben geworden, want zonder te roemen mag ik U zeggen, dat alles mij beter afging dan de andere Heeren, die, ofschoon ze van goede intentie waren, en misschien veel meer verdiensten van hunne reis hadden, dan ik, overal zich toch veel meer moesten derangeeren."

Te 4 uur 's avonds was Pe-king bereikt. De stad maakt eenen onaangename indruk. Des te meer werd de buitengewoon vriendelijke ontvangst door Mgr. Mouly gewaardeerd.

Deze, oud-missionaris van Mongolië, die lang in Si-wan-tze had vertoefd, gaf den nieuwen werklieden belangrijke inlichtingen en wenken, om met vrucht te kunnen werken. Een Hollandsch missionaris, Mr. Smorenburg die sedert twaalf jaren geen Hollander had ontmoet, was Mr. Hamers vaste geleider.

Het wachten op een nieuwen paspoort deed het vertrek naar Si-wan-tze tot 30 November uitstellen. De slechte weg daarheen moest in draagstoelen worden afgelegd. "Die stoelen waren veel beter voor ons dan de karretjes; dat was juist een vierkanten bak... aan weerskanten een langen stok eraan, die op een juk rustte, waaronder voor en achter een ezel liep, zoodat wij weer ieder 2 ezels noodig hadden... Den eersten dag was de weg nogal goed, en ook den tweeden tot 's morgens elf uur, toen wij de bergen begonnen te beklimmen... De ezels gingen haast recht op en neer. Tot een bewijs dat ik het niet overdrijf, dient, dat de Chineesche ezeldrijvers, die, voor zooverre als ik het bij ondervinding heb, veel beter voerlui zijn als men er in Europa maar kan wenschen, voor dezen weg niet durfden instaan. In het dorp van voor dien slechten weg namen wij voor ieder span er nog een ezeldrijver bij, die voor een halven piaster er voor instond, de ezels en de stoelen aan den overkant te brengen; maar voor de personen staan ze niet in, en dus was het raadzaam voor ons om dien weg van 40 li's of 4 uren te voet af te leggen." Maar dat was al te vermoeiend, en toen Mr. Hamer na afloop van 3 uren weer in den bak geklommen was, zat hij nog geen 5 minuten, of zijn ezel struikelde, wat echter voor den pater geene kwade gevolgen had. "Die niet willen gelooven, (zoo schrijft hij met het oog op dien gelukkigen afloop) "dat God zijne missionarissen bijzonder beschermt, moeten maar hier komen, dan kunnen zij het alle dagen zien."

Op den 4^{den} dag der reis kwamen zij in de laatste stad van het eigenlijke China aan. Hier verwachtte de Z.E. Heer Bray, Provicaris van Mongolië met 5 christenen uit Si-wan-tze de missionarissen.

“De christenen hadden hoeden op met roode kwasten en maakten voor ons de driedubbele kniebuiging op 2 knieën en met het hoofd tegen den grond. Wij waren geroerd door den ijver van deze goede Chineezzen, die zoo verre waren gekomen om hunne nieuwe geestelijke vaders af te halen. Den anderen dag toen wij vertrokken, was onze karavaan met 6 paarden vermeerderd, want de Chineesche christenen, die ons tegen waren gekomen hadden ieder een Mongoolsch paardje bij zich. Twee reden er voorop, om op 50 passen afstand den weg voor ons te bereiden, en de anderen volgden ons. Nu had onze stoet wezenlijk een deftig aanzien gekregen. Die twee dagreizen verdeelden wij in drie, omdat Mr. Bray niet gaarne had, dat wij tegen den avond aankwamen. Wij stelden ons tot zijne dispositie. Dinsdag passeerden wij den Grooten Muur, die 1000 uren lang is, en die China van Mongolië scheidt. ‘s Avonds kwamen wij in eene groote stad. Daar waren weer nieuwe christenen uit Si-wan-tze gekomen om ons te verwelkomen. Woensdag reden wij dan in een heelen stoet, en aanhoudend zagen wij onze karavaan vermeerderen, totdat wij ca. 2 uur in het gezicht van Si-wan-tze waren.

“Si-wan-tze ligt rondom in de groote bergen, is een dorp, wat uitsluitend uit christenen bestaat, die in den tijd der vervolgingen daar zijn gevlucht. Er wonen ongeveer 1200 christenen. Op een kwartier afstand ontvingen wij eene deputatie van 4 jonge priesters, die sedert 2 maanden gewijd waren, en nog niet op missie waren geweest. Toen wij door de bewoners gezien werden, losten zij eene massa kanonschoten en in het begin van het dorp stond het volle muziekcors, om ons in te halen. Zoo trokken wij dan het dorp binnen, terwijl de kanonnetjes voortgingen met op hunne manier te bulderen, en de Chineesche klokken boven de kerk en in het Seminarie hun “tik tik” lieten hooren.

Wij gingen direkt naar de kerk om God te bedanken voor den gelukkigen afloop onzer reis, terwijl de christenen hunne Chineesche gebeden met de onze vereenigden. Daarna begaven wij ons naar het Seminarie, waar 12 Theologanten en daarna 16 Studenten ons kwamen verwelkomen (20 December 1865).”

Zoo hadden zij dan gelukkig het doel van hunne reis bereikt op 6 December, het feest van St. Nicolaas, die in Nederland zoozeer vereerd wordt. In het vaderland waren de verrassingen voor jong en oud gereed; in het verre oosten werden ook geschenken gewisseld: de christenen hadden ijverige missionarissen en apostels ontvangen, dezen, hetgeen zij zoo lang hadden gewenscht, een veld van werkzaamheid in heidensche landen.

Nu was het noodzakelijk, zoo spoedig mogelijk het land en zijne bewoners, de taal, de zeden en gebruiken van hunne nieuwe medeburgers te leeren kennen; eerst daarna kon de eigenlijke werkzaamheid een aanvang nemen.

IV. Mongolië en zijne bewoners

De eerste werkzaamheden

Si-wan-tze was slechts een voorloopig verblijfplaats voor de Kleine Karavaan. Hier zou wel is waar de Overste zich vestigen, de andere missionarissen echter zouden zoo spoedig mogelijk naar de hun toegewezen districten vertrekken. Den tijd van hun samen zijn gebruikten zij om zich op de hoogte te stellen van de meest gewone Chineesch-mongoolsche gebruiken, en zichzelf hieraan zooveel mogelijk te gewennen. Het eerst aan de beurt kwam de kleding. Mr. Hamer geeft de volgende beschrijving van zijn Kostuum:

“Het ondergoed dragen wij nog als in Europa. Over onze dunne kousen hebben wij een paar Chineesche, dat is van binnen wit linnen, van buiten blauwe zijde, en daarin een laag watten of een soort van boomwol, netjes gestikt, van de lengte van eene Europeesche laars. Als zij alleen staan blijven zij rechtop staan en zij zouden zeer goed kunnen passeeren voor dames-balschoentjes. Gij begrijpt dat men in zulke kousen nooit koude voeten heeft, en tot overmaat van bezorgdheid komen daar de Mongoolsche schoenen nog over. De zool is zoo dik, als vier regels van mijn brief, van een dubbele laag licht leer met papier (geloof ik want ik heb er nooit een gezien) gevuld. Gij weet dat de protestantsche zendingsgenootschappen veel bijbels verspreiden; de Chineezzen nemen deze bijbels aan en vullen er de zolen hunner schoenen mede. Daarop staat een laars zoo groot als een Hollandsche tot over de kuiten, zelfs over de broek. Deze laatsten zijn van buiten van eene soort van manchester of grof fluweel, en van binnen met vilt gevuld. De broek is van fatsoen als eene Hollandsche lange onderbroek van dubbel katoen met eene laag watten erin, dat ze van zelf rechtop blijft staan. Nog heb ik een reisbroek geheel met leder overtrokken. Het onderkleed is juist als eene Hollandsche boezeroen, meer dubbel en dik gewatteerd; daarover gaat de “p’ingao” tot op de voeten, van buiten van laken of eene wolachtige stof. Het onze is hemelsblauw, van binnen geheel met vellen van jonge lammeren gevoerd en omdat dat nog niet dik genoeg is, ligt er tusschen het vel en het binnenste nog een laag watten, zoodat, als ik het ‘s avonds uittrek, ik moeite heb het met beide handen op te lichten. Daarover gaat nog een machientje, genaamd “k’an-tiëntse”, waarop een kraag zit van vossevel, en als men dan uitgaat doet men nog een “ma-kwa-tze” aan. Die komt tot boven de knieën; zoodat ik geloof dat ik met recht de vorige keer kon zeggen, dat ik niet te beklagen ben, want met eene koude van 25 centigraden onder zero, dat natuurlijk alles op mijne kamer, tot den inkt in de pen, bevriest, zit ik hier nog te zweeten en ik ben zoo dik, dat Mr. Van Segvelt voor eenige dagen zeide: Hamer is dikker dan hij groot is. Ofschoon het dus hier zoo buitengewoon koud is, vreest hier niemand voor de koude en ben ik bijna den geheelen middag te paard met een groote berenmuts op van vossevel. Hoe koud het dan ook moge zijn, sedert ik op zijn Chineesch gekleed ben, heb ik het nog niet koud gehad” (13 Januari 1866).

De het laatst genoemde berenmuts vormde een bestanddeel van de reeds vroeger (20 December) beschreven kleeding:

“Er zijn hoeden die men altijd mag dragen; ceremoniehoeden, een of meerkleurig, als men maar gekleed is, een pelsmuts voor den winter, een zijden

voor het warme jaargetijde: “men moet altijd gedekt zijn, het is eene groote onbeleefdheid zijn hoofd te ontdekken.”

De groote afstanden tusschen de verschillende dorpen, het kleine getal priesters, de vele christenen, die op plaatsen wonen, welke geenen vasten herder kunnen verkrijgen, maken het paardrijden tot eene noodzakelijkheid. Wie het niet kan is bijna even onbekwaam voor de missie als wie de taal niet verstaat. De Mongoolsche paardjes, krachtig en sterk gebouwd, maken het werk voor den rijder gemakkelijk. De telgang, dien zij bijna allen aannemen om gemakkelijk de hindernissen op de oneffen wegen te kunnen overwinnen, is tamelijk snel, en voorkomt bijna geheel en al het lastige schudden van den berijder. En bovendien hebben zij nog een voordeel: zij zijn goedkoop te krijgen en te onderhouden. Van jongs af zijn zij er aan gewoon bij dag en bij nacht onder den blooten hemel te staan en zich met weinig voedsel tevreden te stellen.

Het geheele missiegebied, aan welks hoofd Mr. Verbist als Provicaris werd geplaatst, bevatte een terrein bijna 3 maal zoo groot als Frankrijk.

Het Vicariaat van Mongolië bestaat uit 4 hoofddistricten:

1ste Si-wan-tze

2de Kwan-Tong

3de Ghe-Schwi

4de Oeul-Sje-Go

“De uitgestrektheid is zoo groot, dat het heele Vicariaat slechts zeer zelden door den Provicaris kan bezocht worden. Als de Zeer E.W.H. Verbist het geheele jaar reisde zou hij zoowat 3 jaar daartoe noodig hebben. Daarom denkt hij er reeds ernstig over na, om later, als wij meer priesters zullen hebben, aan Rome de verdeeling te vragen in 2 Vicariaten. Zulks is ook de wensch der christenen en zal ons veel helpen om meer goed te doen. De Lazaristen zullen voorloopig in het district Oeul-Sje-Go blijven, in de hoop, dat wij binnenkort, reeds na Paaschen ook dit district zullen overnemen. Dus met goeden moed aan het werk, in de hoop, dat God in alles zal voorzien.”

Toen het arbeidsveld verdeeld werd viel aan Mr. Hamer het District Ghe-Schwi (de Zwarte Wateren) ten deel, gelegen in het noord-westen, 18 dagreizen van Si-wan-tze, 8 dagen van zijn naastbij gelegen Europeeschen buurman, Mr. Van Segvelt (in de Kwan-Tong) verwijderd. Een jonge Chineesche priester, met name “Lin”, werd hem toegevoegd.⁸

De naam “Zwarte Wateren” herinnert aan een droevig feit. De Chineezers hebben namelijk de wouden dezer streek uitgerooid en zoo den vruchtbaren bodem weerloos overgelaten aan de veelvuldige heftige regenbuien. Houden deze lang aan dan bereikt de rivier een breedte van 50 meters en sleept den goeden grond in zulk een massa met zich mede, dat haar water eene zwarte kleur aanneemt.⁹ Met geweld bruist het water voort. Het gedruisch is zoo hevig, dat men het op een uur afstand hoort, en onmogelijk met een ander spreken kan. Men hoort de steenen over den grond rollen; in zijn onstuimige vaart maakt het steeds hooger stijgende water huizen en muren met den grond gelijk; balken en

---

⁸ Lin is eveneens martelaar geworden.

⁹ Zie P. van Koot in : Missiën in China en Congo. 1889 blz 67, ook voor het volgende.

rotsblokken worden medegesleept: af en toe ziet men lichamen van mensen en dieren, die door den razenden stroom verrast werden. De vloed heeft zulk een vaart, dat aan redding niet te denken valt. Menigmaal storten, door het water ondergraven, de kanten der bedding in en stuiten voor een oogenblik de loop van den stroom.

Dan stapelen de golven zich op, beuken en stooten met geweld tegen het beletsel, spoelen de aarde weg, verbrijzelen de rotsen en banen zich plotseling een nieuwen weg om elders dood en verwoesting te brengen.

Zulke onweders zijn in die streken niet zeldzaam. Jaarlijks keeren zij op vaste tijden weder. Des zomers biedt dit land een aangenaam verblijf, de afwisseling van dalen en heuvelen maakt een rit door deze streken tot een waar Genoegen, al herinneren ook de vele ravijnen aan de verschrikkelijke kracht van het water.

“Het district “Ghe-Schi” telt reeds 1600 christenen, verdeeld in ± 20 Christenheden,¹⁰ die alle een of twee dagreizen van elkander liggen. Het is er niet voluit zoo koud als hier (Si-wan-tze) en ook zeer gezond. Het heet wel de Vallei der Zwarte Wateren, maar het is toch niet waterachtig. Wij gaan altijd met 2 op missie, en blijven zoowat 9 maanden van het jaar aan het rondzwerfen van de eene gemeente in de andere. De 3 zomermaanden mogen wij rust nemen en in dien tijd gaan wij beurtelings naar Si-wan-tze, om vacantie en tevens retraite te houden. Zoolang wij zoo weinig in getal zijn, kunnen wij nog niet heel veel doen voor de heidenen, want de eerste kwestie is altijd, te houden, wat wij hebben, maar later, als wij meer in getal zijn, zullen wij zulks toch niet nalaten. De heidenen hebben, zooals het schijnt, veel lust om zich te bekeeren, want dagelijks vragen er om onderricht te worden... En als de Chineezzen hier bekeerd zijn kunnen wij met de Mongolen beginnen. Gij begrijpt dus, dat er werk genoeg is... En die bekeerd zijn, zijn zulke goede christenen: met het Kerstfeest waren er velen in Si-wan-tze, die 30 uren ver waren gekomen, om de H. Mis bij te wonen.”

Reeds op zijne eerste uitstapjes in de omstreken van Si-wan-tze trachtte de nieuwe apostel zich geheel naar de Chineezzen te voegen. Hij overwon zijn aanvankelijken afschuw, om de door den catechist aangestoken pijp verder te rooken tot groot genoegen der christenen. “Dit is eene gewoonte, die mij in het begin erg tegenstond, maar men is er spoedig aan gewoon. Ik ben op weg om al een heele Chinees te worden, begin al een weinig te verstaan en kan er nu en dan reeds een woord tusschen werpen.”

En waaraan schreef hij dit toe? “Dus als gij doorgaat voor mij zoo te blijven bidden zal ik mij hier goed kunnen redden en veel goed kunnen doen.”

Op den avond van den dag, dat de bode dezen brief wegdroeg, kwam eene deputatie van 3 christenen om den nieuwen “Schenn-fou” (Geestelijke Vader) naar zijne kinderen te brengen. In het district Ghe-Schi was toenmaals een hongersnood ten gevolge van de langdurige droogte van den laatsten zomer. De arme bewoners doortrokken in gewapende benden het land om zich door roof de noodzakelijkste levensmiddelen te verschaffen. Het liep zoo hoog, dat de

---

¹⁰ Nauwkeurig waren het 1691 christenen in 21 dorpen. Van dezen behoorden eigenlijk slechts 991 in 9 dorpen tot het district Ghe-Schi. Wegens gebrek aan arbeidskrachten moest echter de in Ghe-Schi geplaatste missionaris ook de andere 700 christenen in 12 dorpen verzorgen. De grootste gemeente had 392, de kleinste 7 christenen. Voor het geheele district worden slechts 2 kapellen, 2 priesterhuizen en één huis der H. Kindsheid opgegeven.

mandarijnen de gewapende macht van Pe-king te hulp riepen ter bescherming van de eigendommen.

Men maakte bedenkingen om den missionaris onder zulke omstandigheden te laten vertrekken. Maar omdat de Chineesche roovers niet het leven, maar het geld van de reizigers begeerden, zoo gaf Pater Supérieur den vertrekkenden missionaris den raad: "Laat ze u maar alles afnemen, als ze U het leven maar laten. Hij zelf schrijft hierover (Februari 1866):

"A.M.D.G.¹¹ moest de reis gedaan worden en vol vertrouwen steunende op de bescherming die de missionarissen altijd zoo zichtbaar van den hemel ontvangen en op de gebeden, die gij steeds voor mij stort, was ik voor niets vervaard en besloot moedig op reis te gaan. Op 25 Januari dan gingen wij op reis; hartelijk was het afscheid van onzen goeden Supérieur en mijne confraters die een uur met ons medewandelden. Ook alle theologanten van het Seminarie deden ons uitgeleide. Wij kregen uit Si-wan-tze nog een kleine huifkar en een paard mede. De open kar, die door 4 paarden getrokken werd, was met onze bagage beladen; aan de kleine kar, die met 2 paarden bespannen was, hadden de theologanten een vaantje vastgemaakt van wit linnen, van een model zooals de kinderen kevelaarsvaantjes hebben waarop eenige Chineesche letters stonden. Ik vroeg, wat zulks beteekende. Zij vertaalden het mij als volgt:

"Verkondiger van het Geloof die reist onder de bescherming van den grooten Keizer van het westen." (d.i. van Frankrijk). Stond hij onder zulk eene bescherming dan, zoo zeiden de Chineezzen, zou zelfs eene bende van 1000 rovers mij geen kwaad doen."

"K'ou-li-t'ou" was de residentie van de nieuwe missionarissen. Op weg daarheen kwam men door "Ma-kia-tze", het voornaamste christendorp van het district "Pie-li-k'eu" dat hun, behalve Ghe-Schiwi, ook was opgedragen. Op de reis, die niettegenstaande de roovers, buitengewoon gelukkig afliep, ontbrak het noch aan stichtende, noch aan onaangename ontmoetingen. Van den eersten aard was vooral het volgende:

"Zondag 4 Februari waren wij in eene residentie voor missionarissen, doch waar voor eerst nog geen missionaris woont, omdat er geen zijn. De christenen worden hier slechts hoogstens eenmaal 's jaars door een priester bezocht en sterven gewoonlijk zonder het ontvangen der H. Sacramenten. Aldaar kwamen ons 2 uit een naburig dorp, 8 uren van daar, inviteeren om een bezoek bij hen te brengen. In dat dorp waren 24 huishoudingen die zich tot het H. Geloof bekeerden en omdat er geen priesters zijn, door een christen uit Si-wan-tze onderwezen worden. 30 hebben eene reis van 80 uren gemaakt om het H. Doopsel te ontvangen en nog 130 wachten met verlangen naar de wateren des heils. Wij meenden hun deze gunst niet te mogen weigeren en vertrokken maandagmorgen om 4 uur; om 10 uur kwamen wij te Tiën-tan-se aan. De nieuwe christenen waren alle in feestgewaad, stonden ons vooraan in het dorp op te wachten en schoten vuurzwervers af. Wij lazen de H. Mis, want wij hadden met dat doel de reis nuchter gedaan, en groot was de devotie, zoodat wij zeer gesticht waren. Wij hoorden van den catechist, dat zij elken morgen en avond naar de

---

¹¹ Ad Majorem Dei Gloriam: Tot meerdere eer van God.
Zie ook: Voyages de Bruxelles en Mongolie, blz 61 vlg.

gezamenlijke gebeden en de onderrichtingen kwamen en dat er altijd minstens 150 tegenwoordig waren. Wij hebben aan al de huizen der nieuwe christenen een bezoek gebracht en waren zeer getroffen, toen wij zagen, hoe zij alle afgodenbeelden en heidensche platen vernield hadden, zoodat de teekens der verwoesting nog op de muren zichtbaar waren. Zij vroegen ons dringend om kruisjes, rozenkransen en prentjes, want zij hadden nog niets van dien aard en in China zijn ze niet te koop.”

Andere voorvallen waren van meer onaangename aard. Bijzonder de nieuwsgierigheid der heidenen in de herbergen, en zelfs op de straten, was zeer hinderlijk. “Toen wij eene groote stad passeerden waren er wel meer dan 400 nieuwsgierigen en raadt eens wat zij zeiden? “Dat ik een schoone duivel was”. Wat het meest de bewondering der Chineezen opwekt is mijn baard. Gewoonlijk hebben zij slechts weinig, en als ik zeide, dat ik 25 jaar oud was, geloofden zij mij niet, want zij zagen mij voor 40 aan of zij sloegen de handen van verwondering tezamen. De reis dan, ofschoon met vele vermoeyenissen gepaard, liep zonder groote ongelukken af en aan kleine wederwaardigheden is men hier spoedig gewoon, zoodat nu en dan de kar door het ijs zakt en met moeite er uit moet getrokken worden of iets dergelijks.”

Men besloot niet verder te trekken, maar aanstonds met het missie geven te Ma-kia-tze te beginnen. “In het begin zal het misschien wel wat vervelend voor mij zijn, omdat ik nog niet kan spreken of biecht hooren. Maar daar moet men ook al doorheen en de ondervinding heeft geleerd, dat zulks de beste manier is om spoedig de taal te leeren.”

Ja, de taal! Nog in denzelfden brief heet het:

“Het eenigst, wat ik thans wensch is, wat ik zoo bitter noodig heb, Chineesch te kunnen spreken.”

Al het andere is niets. Al moest hij van alle Europeesche beschaving afstand doen, geheel nieuwe gewoonten aannemen, die lijnrecht tegenovergesteld zijn aan zijne vorige levenswijze, dat alles is niets. Alleen ééne zaak is er, die hem hindert: hij kan niet spreken en dus ook niet zoo voor de zaligheid der zielen werken als hij gaarne wenschte: vooreerst zal hij slechts een gebrekkig werktuig wezen in de hand des Heeren. “Ik ben op missie, maar daarom nog geen missionaris, die veel zielen zal bekeeren.”

Pater Lin liet intusschen geen oogenblik, dat hij op zijne apostolische werkzaamheden kon uitwinnen, ongebruikt, om zijn begeleider uit Europa dat noodzakelijk onderwijs te doen geworden. Deze gebruikte den dag goed; bijna nooit was hij alleen. De christenen, die hem kwamen opzoeken moesten op zijn gebarentaal antwoorden, spraken hem in het Chineesch aan en verheugden zich, dat de “geestelijke Vader” reeds zoo spoedig de gewone vragen over woonplaats, ouderdom, aantal kinderen, enz. enz. tot hen wist te richten. Zij waren voor hem nog meer bezorgd dan voor hun Chineeschen missionaris.

Mr. Hamer was daarom in zijn kamertje bij den 2^{den} catechist zoo gelukkig “als in het paleis van den rijksten keizer.”

Nog eene missie werd gegeven in den vastentijd in Tong-keou-kou. Voor Palmzondag echter keerde de missionaris, P. Lin, en zijn “toeschouwer” weder naar Ma-kia-tze terug.

“De christenen, die ons voor het feest verwachtten, hadden alles bereid om het zoo plechtig mogelijk te vieren. Ik wijdde de palmen... Donderdag, Vrijdag en Paaschzondag deed ik de plechtigheden met mijne schoone stem. Niets werd er vergeten. Het H. Graf was zelfs netjes en de aanbidding duurde den heelen nacht door. Wij zongen de Passie 's Vrijdags en Paaschzaterdag celebreerde P. Lin. Paaschzondag vooral was ik getroffen. De christenen van 20 uren in het rond waren naar het feest gekomen; de kapel was veel te klein. Men nam daarom de ramen eruit, zoodat men van eene opene plaats, die heel vol stond, het altaar kon zien. Er waren ook een 20 heidenen tegenwoordig. Paaschzaterdag suppleerde ik 10 doopen van kinderen, die reeds sedert eenige maanden door een christen gedoopt waren.

Paaschzondag doopte ik een jongetje en gaf hem mijn naam Ferdinand, die in deze streken nog niet bekend was.” (22 April).

Langzamerhand werd het tijd om aan de voortzetting der reis te denken. Dinsdag na Paaschen werd daarvoor bepaald; maar pas Woensdagmorgen was alles voor het vertrek gereed, want bij de Chineezen wordt het altijd een dag later, als men zich heeft voorgenomen. De christenen betuigden hun leedwezen over het vertrek van hunne zielzorgers; die weinige weken waren voldoende geweest om dezen hunne liefde voorgoed te verzekeren. Met muziek werden de beide priesters uit de kapel geleid, “buiten de poort schoten de christenen 3 kanonnetjes af, wij vertrokken en zij zagen ons na, tot wij tusschen de bergen verdwenen waren voor hun gezicht.”

De reis bracht hen door bergachtige weilanden, “waar in den zomer de Mongolen hunne tenten opslaan en zich met hunne kudden vestigen” over Ta-si-kou, waar nieuwe christenen zich voegden bij diegenen, welke reeds uit K'ou-li-t'ou te Ma-kia-tze waren aangekomen. Het laatste gedeelte der reis werd een soort van triomftocht. Toen men vanuit het dorp de karavaan in het oog kreeg, schoten de bewoners 3 kanonnetjes af (schieten hoort bij de Chineezen tot het wezen van elk feest) en toen zij voor de kapel aankwamen werd hetzelfde nog eens herhaald.

“Wij trokken dan de kapel binnen en de christenen deden de gebeden voor de gelukkige aankomst. De Chinees zingt zijne gebeden altijd; zoo ook 's morgens onder de Mis zingen zij eerst de morgengebeden, daarna de voorbereidingsgebeden voor de H. Mis, vervolgens van de Offerande tot de Consecratie, na de Consecratie tot het Agnus Dei, dan wederom na de Communie van den priester tot het Evangelie en als de H. Mis uit is, de dankzegging. Alles zingen zij, zelfs de kinderen leeren den catechismus zingende en iederen zondag wordt er in de bijeenkomst $\frac{1}{4}$ gedeelte van den catechismus gezongen.”

Met K'ou-li-t'ou was de eerste statie bereikt. Het doel waarvoor de offervaardige missionaris alles had verlaten, was verwezenlijkt; zijn apostolisch hart had verkregen, wat het zoo vurig wenschte en verlangde.

V K'ou-li-t'ou in het district Ghe-Schwi

In eene vruchtbare vallei, circa ½ uur breed en 5 kwartier lang, van tamelijk hooge bergen omsloten, ligt K'ou-li-t'ou.

Het voornaamste gebouw is er de kerk. Geen pronkstuk, neen, eerder met eene schuur dan met eene kerk te vergelijken. Het altaar is eene eenvoudige verhooging van den vloer, waarop de met papier beplakte altaarstafel staat, ziedaar alles.

Midden in de Kapel rusten de overblijfselen van Mgr. Daguin, die, na als apostolisch Vicaris van Mongolië veel gewerkt te hebben, hier het hemelsch loon mocht gaan ontvangen.

Zes tinnen kandelaars, een koperen kelk en enkele kazuifels van iedere kleur maken met het kruis den geheelen inboedel uit. Beter ingericht is het verblijf van den missionaris: 4 goede kamers, vroeger met Europeesch behangselpapier beplakt, welks kleur en figuren op den langen duur totaal verdwenen zijn, ramen met ruiten van papier in plaats van glas, zooals in Mongolië gewoonte is.

De woonkamer van Mr. Hamer heeft zelfs een bidbank, die tevens voor boekenkast dient.

Nog een derde gebouw tegenover de deur der pastorie verdient onze aandacht: het gebouw der H. Kindsheid. Eene weduwe van 72 jaren en 2 andere Chineesche zusters verplegen 19 kleine kinderen (meisjes) van 3 tot 12 jaren oud. Zij moeten ook het eten voor de priesters bereiden. (Brief van 22 April 1866).

Dusdanig was de plaats, waar onze jeugdige missionaris de eerste vruchten van zijn ijver mocht inoogsten.

Reeds een maand na aankomst (31 Mei) schrijft hij vol vreugde naar huis: "Ik versta nagenoeg alles en kan het noodige genoegzaam in het Chineesch te kennen geven.

Ik heb reeds velen gedoopt en 5 zieken bediend, waarvan er reeds 4, zooals ik hoop, in den hemel zullen zijn en de 5^{den} spoedig zal volgen. Alles bevalt mij hier goed, ik kan overal goed tegen, vermoeienissen ken ik niet, maar de eenigste en grootste droefheid, die ik hier heb, is het gezicht van het ontelbare getal ongelukkige heidenen en der vele tempels van den duivel; als ik al die ongelukkigen tot de zaligheid des heils kon brengen, al de groote en kleine pagoden kon verwoesten en in de plaats daarvan kerken en bedehuisjes voor Maria kon plaatsen, zou mijn dorst gelescht zijn."

Alleen moed en vertrouwen op God houden iemand te midden van zulke toestanden staande en deze beide deugden bezat de apostel. Eene enkele gebeurtenis uit deze jaren, die hij zelf verhaalt, strekke hiervan ten bewijs.

"Eens werd ik door de christenen van een dorp geroepen, dat er bij hen eene zieke weduwe was van 70 jaren. Al de kinderen waren fanatieke heidenen en wilden geen priester in hun huis toelaten. Ik zeide: wij zullen daar eens heengaan. Ik kwam en al de zoons en dochters schrokken, de moeder schreide van blijdschap. Ik vroeg of zij wilde biechten en zij verlangde niets meer dan dat, want lange jaren had zij de plichten niet waargenomen. Ik zeide dan tot de heidenen dat zij allen de kamer moesten verlaten. Zij wilden niet, tenslotte kreeg ik zulks gedaan. Maar de vrouwen zijn altijd nieuwsgieriger. Deze gingen naar

buiten en sloegen de ruiten door om te zien. Ik zette mijn knecht buiten om de wacht te houden, hoorde de biecht en den volgenden nacht is de moeder gestorven.”

De voortdurende omgang met de Chineezers had hem zeker gemak geschonken om zich uit te drukken. Zoo was de jonge priester reeds in staat, om alleen uit te gaan, en de noodzakelijkste religieuze bedieningen te verrichten.

Om zijn arbeid te verzoeten stelde den Z. Eerw. Heer Verbist hem voor om bij zijn buurman in het district Kwan-Tong een bezoek te brengen en dezen gedurende zijne reis naar den apostolischen Vicaris van Mandsjoerije te vervangen. Vol vreugde ging hij op dit voorstel in en nam het in 't geheel niet euvel op, als Mr. Van Segvelt hem soms verweet, dat hij te veel van zijne christenen hield en als hij later verplaatst werd, hij slechts met moeite zou kunnen vertrekken. Echter was hij zich bewust, dat hij alleen daarom veel van zijne christenen hield wijl zij aan zijne zorgen waren toevertrouwd, dat hij dus ook in staat zou zijn, deze geheel vreemde christenen voor den zaligmaker te verlaten ter liefde van wien hij aan ouders, broeders en zusters had vaarwel gezegd. (8 September 1866).

Toen hij 24 Augustus na eene afwezigheid van 3 maanden in K'ou-li-t'ou terugkwam, werd hij met vreugde ontvangen.

De vreugde werd nog grooter, toen hij zijne goede christenen zeide, dat hij van plan was Z.E.H. Supérieur te vragen, om gedurende de wintermaanden bij hen te mogen blijven, opdat zij niet zonder priester zouden zijn. Hij voelde zich thans in staat om het kleinere werk der zielzorg zelfs met inbegrip der prediking alleen te verrichten; het geven van missies wilde hij echter voor ditmaal nog aan P. Lin overlaten. Zijn plan was, dagelijks van het eene christendorp naar het andere te trekken en zoo aan ongeveer 1000 nieuwbekeerden gelegenheid te geven om wekelijks minstens eene keer het H. Offer bij te wonen, hetgeen hun anders zes maanden lang onmogelijk was.

Voor het feest van Maria Geboorte verzochten de christenen om eene plechtige hoogmis. Toen Mr. Hamer hun antwoordde, dat de noodige ornamenten ontbraken, meenden de lieden, dat het bij P. Lin heel goed gegaan was. Deze had namelijk, toen Mr. Hamer naar de Kwan-Tong was, eene hoogmis gehouden, met zes misdienaars in de Europeesche hemden van Mr. Hamer. De missionaris vreesde bij den aanblik van zulke misdienaars het te zullen uitschateren en sloeg dus de gevraagde gunst af. Voor het feest van O.L.Vr. onbevlekt ontvangen hoopte hij ook den kerkzang wat te kunnen verbeteren, opdat de hoogmis niet meer een "schandaal in de kerk" zoude zijn.

Voor het eerst was ook eene groote verbetering in het huis der H. Kindsheid ingevoerd geworden.

"In deze streek van China (zoo heet het in een brief aan een zijner vroegere professoren van Rijsenburg)¹² hebben de vrouwen zoowel als de mannen van 's morgens vroeg tot 's avonds laat de pijp in den mond; ook de zusters der H. Kindsheid hadden deze kwade gewoonte tot nog toe niet afgelegd en de poging van eener mijner voorgangers om hierin verandering te brengen was jammerlijk

---

¹² Naar het Fransch in Voyages ± deel blz. 94 vlg.

mislukt. Ik maakte dus gebruik van eene list. Toen ik eens in het Weeshuis ging, nam ik een mooi groot prentje mee. "Mooi" betekent hier rood en blauw en verguld. Toen zij dit meesterstuk zagen, kon men aan het flikkeren hunner oogen zien, hoezeer zij verlangden het te bezitten. Ik beloofde hun op mijn woord van eer aan diegenen zulk een plaatje te geven, welke tot aan het feest van O.L.Vr. Onbevlekt Ontvangen niet zouden rooken. Er waren nog bijna 5 weken. Geen enkele van haar stak in dezen geheelen tijd eene pijp op en ik moest dus betalen. Ik hield mijn woord; ieder kreeg een mooi prentje, maar moest tevens beloven nooit meer met de oude gewoonte te zullen beginnen; dat het mogelijk was, het rooken te laten, hadden zij immers door de daad getoond."

Zoo had het overleg van den missionaris meer uitgewerkt dan het verbod van zijn minder beleidvollen voorganger.

Soortgelijke trekken zullen wij nog meer in zijn later leven te bewonderen hebben.

Den 8sten September was een feest van vreugde voor de gemeente van K'ou-li-t'ou zoowel als voor haar herder. "Des morgens om 7 uur diende ik den H. Doop toe aan 3 Heidensche meisjes, een van 14 en 2 van 13 jarigen ouderdom."

Moeder en 2 zusters van den priester werden tot meters gekozen, waarmee de doopelingen zeer vereerd waren. Over de plechtige mis waren de christenen volkomen voldaan. Een tweede mis werd te Mao-tchang-toung opgedragen, 5 kwartier van K'ou-li-t'ou; en na den middag was in de hoofd residentie plechtig Lof, "wat hier zelden gebeurd, want hier mag in de kerken het Allerheiligste niet bewaard worden." (21 December).

De Chineesche priester Lin was al in October niet meer bij Mr. Hamer; een ziekelijke geestelijke moest zijne plaats vervangen.

In November had die stoutmoedige Europeaan de eerste missie in eene kleine gemeente gegeven en hij verheugde zich thans in de gedachte, van het volgend jaar een pas uit Europa aangekomen Europeeschen medebroeder met het missielevens te kunnen bekend maken. Om dezen vroeger te kunnen spreken vertrok hij 18 december naar Ma-kia-tze waarheen Mr. Van Segvelt beloofd had, den nieuweling te zullen geleiden.

De christenen vroegen om eene mis te middernacht op het Kerstfeest. In 't eerst hield de missionaris zich weigerachtig, maar hij geloofde toch hun verzoek te moeten voldoen, omdat zij wanneer geen priester bij hen was, 's nachts van 12 tot een uur in de kerk plachten samen te komen, om te bidden. De biechten werden zoo verdeeld, dat "Zondag de vrouwen moesten komen, Maandag van 6 tot 12 uur de mannen, na het eten tot 4 uur de vrouwen en van 4 tot het einde de mannen. Zoo zal ik die dagen geen gebrek aan werk hebben. Gij behoeft echter niet bang te zijn, dat mijne gezondheid eronder lijden zal, want ik ben thans zoo sterk, dat ik mijn eigen kracht niet ken." Inderdaad, 17½ uur achtereen te paard doorgebracht, werden nauwelijks door hem geteld.

Toen eindelijk 23 Januari de twee met Mr. Van Segvelt naar Pe-king vertrokken catechisten in Ma-kia-tze aankwamen, was de nieuwe gezelschap van den missionaris nog niet bij hen. Hij zou eerst in Si-wan-tze de Geloften afleggen, voor welke plechtigheid Mr. Hamer vriendelijk werd uitgenodigd. "Maar 8 redenen, die er tegen zijn -en slechts 2 voor - wegen zwaarder, zoodat ik maar zal

antwoorden, dat ik aan de vriendelijke invitatie geen gehoor kan geven, in de volle overtuiging, dat onze Supérieur mijn besluit volkomen goed zal keuren.”

Er is geene instelling, door welke de kerk in hare zegenrijke werkzaamheid zoozeer wordt gesteund, als door de school. Mr. Hamer beseftte dit ten volle. Daarom kan het ons niet verwonderen, zoo hij 15 maart 1867 schrijft: “Ik heb hier in mijn dorp eene school opgericht voor jongens en ook eene voor meisjes; deze beide scholen marcheeren goed en ik twijfel niet, of, als ik er een weinig de hand aan zal houden, zal zulks voortduren en goede vruchten opleveren. Op het einde van het jaar heb ik eene prijsuitdeeling beloofd (aldus in denzelfden brief), stuur mij dus zoo wat aardigheden van kinderspeelgoed, opdat de verdeling aan de verwachting van iedereen voldoe.”

Even groot was het succes in het huis van de H. Kindsheid. Tijdens den winter konden 6 kleine weesjes gedoopt worden. Zooiets bracht meer dan voldoende vergoeding voor de ontberingen gedurende het koude jaargetijde geleden bij gebrek aan geschikte brandstoffen. Wat kon men ook met gedroogde stoppelen en paardenmest uitrichten bij een vorst van 35° Celsius..? Moest er niet ook menigmaal een uitstapje naar naburige gemeenten worden ondernomen bij fellen noordenwind, die alles tot ijs deed verstijven, en den ruiter soms deed vreezen, dat hij alle macht over het paard ging verliezen?

Maar als het de redding eener ziel gold, als zieken en stervenden moesten bediend worden, dan bestonden er voor hem geene moeilijkheden.

Gedurende een tijdperk van 11 jaren had K'ou-li-t'ou de plechtigheden der Goede Week niet meer gezien. In 1861 bracht Mr. Hamer zelf het H. Graf netjes in orde, en met nog veel meer zorg de levende tempels, waarin de Zaligmaker zou komen rusten. Paaschzaterdag ging hij na de mis van 9 uur in den biechtstoel en bleef er in tot 11 uur 's avonds, met slechts 2 onderbrekingen, ieder van een kwartier “om den lichamelijken mensch niet te kort te doen.” (14 Mei).

Na de Paaschdagen ging hij op missie en zoo werd ook aan de andere gemeenten gelegenheid gegeven, aan den Paaschplicht te voldoen. Dat was het eigenlijke doel van deze missies. Wij moeten ons toch deze niet voorstellen als de missies in Nederland. Zij zijn hoofdzakelijk niets anders dan een bezoek van den priester om de jaarlijksche biecht der christenen te hooren, de ceremonies bij den doop van christen kinderen te suppleeren, echtverbintenissen in te zegenen, in 't kort, de Sacramenten toe te dienen. Wat buitendien gedaan wordt, b.v. preeken, catechismus en godsdienstig onderwijs is meer bijwerk, dat echter nooit wordt achtergelaten, ja, dikwijls het grootste gedeelte van den tijd verlangt. Na een verblijf van 8 à 14 dagen trekt de missionaris weer verder, om in het aangrenzend dorp dezelfde bezigheden opnieuw te verrichten.¹³

Toen hij den 4^{den} Mei naar K'ou-li-t'ou terugkeerde, vond Mr. Hamer, behalve brieven uit zijn geboorteland ook nog de onverwachte tijding van het overlijden zijns medebroeders Mr. Van Segvelt.

“Hoe mij dit bericht trof (zoo zegt hij 14 Mei) kunt gij moeilijk beseffen, want met Mr. Van Segvelt was ik als met broederlijke vriendschap vereenigd, en nog meer, want in alles stond Z.E.W. mij met raad en daad bij. Hij is daags voor

---

¹³ Zie in Missiën v. China en Congo de belangrijke opstellen van Z.E. Heer Otto, thans Bisschop en Apost. Vicaris van Kan-sou. 1889 blz 6,7 volg en elders.

Passie Zondag, des morgens één uur na het ontvangen der H. Sacramenten in den Heer ontslapen, dus wij willen hopen dat Z.E. het Paaschfeest in betere gewesten heeft doorgebracht.”

Als naaste buurman van den overledene achtte Mr. Hamer zich verplicht, zonder uitstel naar diens standplaats te snellen. Tachtig uren werden in 4 dagen afgelegd, daarna ging hij zonder verpoozing aan het werk.

“Het waren daar drukke affaires, dagelijks van zonsopgang om 4½ uur tot middernacht had ik druk werk, want sedert den dood van Mr. Van Segvelt had alles stil gestaan. Daarbij waren in het dorp en den omtrek nog een menigte zieken te bezoeken.”

Op den dag van 's Heeren Hemelvaart vinden wij hem van 's morgens 6 tot 's middags 12 uur in den biechtstoel in de “Vallei der kleine Pagode” de standplaats van Mr. Van Segvelt, tot wiens opvolger benoemd was de even te voren uit Europa aangekomen Mr. Guisset; 's namiddags na een tocht te paard van anderhalf uur, deed hij hetzelfde liefdewerk in de “Vallei der 3 familiën” met hare 160 christenen. Om middernacht ging hij eindelijk ter rust.

Op den feestdag zelf nog een kort bezoek bij den nieuwen medewerker en dan terug naar K'ou-li-t'ou.

De omstreken waren vrij onzeker, en daarom vreesde de missionaris een aanval van roovers op zijn met rijken voorraad beladen kar, die, behalve hem, slechts den 58 jarigen eersten catechist tot beschermer had.

“Maar O.L.Heer vergeet ons niet, want zie, nauwelijks hadden wij 9 uur afgelegd of daar kwamen mij 2 christenen uit Ghe-Schwi tegen, en raad eens met welk een boodschap? De onrust stond op hun gelaat. Zij hadden gehoord dat de Keizer van China alle soldaten onder de wapenen geroepen had, om met de Koreanen vereenigd aan de Europeanen den oorlog aan te doen, en dat eene groote vervolging nabij was. Al mijne christenen waren in onrust en hadden 2 mannen afgevaardigd om naar mijne gezondheid te gaan vragen en te vernemen, wanneer ik zou terugkomen; als ik bij hen was, hadden zij geen angst. Ik lachte in mijn vuistje, dat zij gekomen waren, en zeide hun: voor mijne gezondheid behoef ik U geen antwoord te geven, gij ziet genoeg, dat die nog goed is. Wat mijne terugkeer betreft, gij ziet, dat ik al op weg ben. En wat de vervolging betreft, daaraan moet gij niet gelooven, voordat het vuur aan de schenen ligt. Ik zal U zeggen, wat ik gehoord heb: De Koreanen zijn reeds door de Franschen overwonnen en hier in China wil de jonge Keizer van 12 jaren oud, dezen zomer een jachtpartijtje houden in de bosschen van Ge-hol, en voor die jachtpartij heeft hij alle kleine Mongoolsche koningen met hun gevolg geïnviteerd; en meer is er voor 't oogenblik niet van aan. Maar wat had nu mijne christenen zoo bang gemaakt? Dat waren de heidenen, want ofschoon ik in mijne districten goede christenen heb, zijn de heidenen er veel fanatieker dan op andere plaatsen. Ik ging dan rustig en bedaard naar huis en in 7½ dag arriveerde ik weer in K'ou-li-t'ou, waar alles ook nog even rustig was. Echter waren de vooruitzichten slecht; niet van vervolgingen want daar is niet de minste zweem van, maar gevaar voor hongersnood. Vanaf 1 Maart tot heden (9 Juni) is er nog geen druppel regen gevallen, door de droogte heeft nog geen zaadkorrel gekiemd; veel is er door de droogte gestorven, zoodat dan ook op het oogenblik den geheelen dag mijne kerk vol is, om van den hemel regen af te bidden. De christenen houden alle dagen

vasten, want als er binnen 10 dagen geen regen valt, heeft het volgend jaar noch rijk, noch arm te eten. Op het oogenblik is het hier zoo dor, dat ik nog geen grashalmpje ontmoet heb. Dus ik vast en bid ook almede, om van den Hemel regen af te smeeken. Wij willen hopen, dat de Hemel spoedig onze gebeden verhoort; want anders zal het een droevig jaar zijn. Maar geen moed verloren, want de goede God, die zelfs de vogeltjes voedt, zal ook ons niet vergeten.”

De gevreesde vijand kwam. In Juni viel er weliswaar rijkelijk regen, daarna echter werden de sluizen des Hemels weer gesloten, en zoo was de goede uitwerking slechts gering. Toen de oogsttijd aanbrak, kwam in September eene sterke vorst en vernietigde bijna alles. In November waren de armen reeds zonder voedsel, en de rijken hadden nog slechts voor 2 maanden te eten.

Bij al dien tegenspoed kwam in 't begin van October de typhus, die echter slechts weinig offers vraagde. Toch waren er dagen, dat er 7 tot 8 zieken moesten bediend worden.

Ondanks dit alles, mocht Mr. Hamer dezen keer den wensch der Oversten, dat hij naar Si-wan-tze zou gaan om de nieuw aangekomen medebroeders te verwelkomen, niet onvervuld laten. Den 18^{den} October was hij bij zijne eerste confraters, bij wien zich ook de voormalige Lazarist Mr. Smorenburg bevond, den 19^{den} kwamen reeds de nieuwe helpers opdagen. Een hunner werd mee naar K'ou-li-t'ou gezonden, om daar het missionarisleven en vooral de taal te leeren kennen. Mr. Hamer was van plan, aanstonds na zijne aankomst in K'ou-li-t'ou de missies in de christendorpen te beginnen, en hoopte met Paaschen het district Ghe-Schwi af te kunnen krijgen. Dan moest zijn metgezel ver genoeg gevorderd zijn om den post waar te kunnen nemen want zijn leermeester moest in de zomermaanden het district Ge-hol bedienen, waar volstrekt geen priesters waren.

Wat de missies in den winter betreft, ziehier wat de missionaris hierover meedeelt: (27 Januari 1868).

“Het missiegeven in den winter schijnt mij niet zoo vermoeiend als in den zomer, daar de Chineezzen erg aan de gewoonte van de kippen verslaafd zijn; zoo spoedig als het licht wordt, staan zij op, en 's avonds als het donker wordt, begeven zij zich ter ruste, zoodat ik vele familiën ken, die zelfs den geheelen winter de lamp niet aansteken. Gij kunt dus begrijpen, dat er meer tijd voor mijne rust overschiet. Want in den zomer was 's morgens de H. Mis om 5 uur en 's avonds de gebeden om 8½ uur en daartusschen is het biechthooren. Nu is de H. Mis om 8½ uur en 's avonds de preek om 5 uur. Aldus moeten dan ook de missies wat langer duren.”

De werkzaamheden in de Ghe-Schwi liepen voorspoedig af. Plotseling, 21 April, kwam een met potlood in den haast geschreven briefje van den Zeer Eerw. Provicaris Mr. Verbist. Deze wilde, alvorens met Z.E. Vranckx naar Europa te vertrekken om de ontwikkeling en voltooiing van Zijne stichting persoonlijk te leiden en te regelen, nog eens het hem onderhoorige district bezoeken. Nauwelijks was hij tot Lao-hou-keou (Ge-hol) gekomen, of hij voelde zich door koorts en typhus aangegrepen. Het korte briefje vroeg zonder uitstel hulp. Mr. Van Avezaath “ging direct op pad” maar vond slechts een lijk. Den 23sten Februari had de dood den missionaris het rijk der eeuwige gelukzaligheid doen binnengaan, den 1sten Maart kwam de tijding in K'ou-li-t'ou aan.

“Ik kan U niet zeggen, hoe mij dit aangreep, maar ik zal berusten in den aanbiddelijken wil Gods, waartoe de geachte Supérieur mij altijd aanspoorde.”

Eén troost was er nogthans:

“De koerier, die onze Supérieur naar mij afzond moest onderweg een Chineeschen priester passeeren, die het zijn plicht achtte, terstond op pad te gaan, en deze is gelukkig nog maandagavond om 1 uur aangekomen. Z.Eerw. was toen reeds bijna geheel en al buiten kennis, zoo zelfs, dat hij den Chineeschen priester niet kende. Deze liet hem de Stool zien, wat de zieke scheen te begrijpen. Toen heeft hij hem nog het H. Oliesel en de generale absolutie gegeven.”

Om 10 uur was Mr. Verbist een lijk. (8 Maart 1868).

In plaats van den overledene werd Mr. Smorenburg wegens zijne 15 jarige werkzaamheid in Mongolië en de hierdoor verkregen bekendheid met alle behoeften van het missieleven, voorloopig tot Provicaris gekozen. Mr. Vranckx vertrok alleen naar Europa. Mr. Hamer bleef voorloopig nog aan het werk in K'ou-li-t'ou. Paaschzaterdag werd eene heidensche vrouw met hare 2 zonen en 2 dochters in de kerk opgenomen, haar man moest nog een jaar catechumen blijven.

De veranderingen, die door den dood van den Supérieur, Mr. Verbist, ontstaan waren, dwongen Mr. Hamer, volgens den wensch van zijnen tegenwoordigen Overste, om weer naar Si-wan-tze te vertrekken.

Op Pinkstermaandag begaf hij zich op reis langs een weliswaar korter, maar ook gevaarlijker weg. De 2 priesters (M.M. Hamer en Guisset) reden voor hun bagagewagen uit, om op St. Drievuldigheidszondag in een klein christendorp de H. Geheimen te kunnen vieren. Zoo was dus de bagage zonder Europeesche verdedigers, en het gevolg daarvan was, dat 3 roovers den wagen plunderden. Gelukkig konden zij niet veel schade veroorzaken.

Het oponthoud te Si-wan-tze diende tevens, om geestelijke oefeningen te doen. Vervolgens werden spoedig de zaken der missie op orde gebracht en daarna hield den ijverigen missionaris niets meer terug. Hij spoedde zich dus naar K'ou-li-t'ou, om nog tegen 20 Juli de missiën in het district Ge-hol te kunnen openen. Deze zouden tot October duren (25 Juli & 9 September).¹⁴

De nieuwe Provicaris had reeds aan Mr. Hamer gezegd, dat hij erover dacht, om hem het volgend jaar een nieuwen post te geven. Zeker had hij niet vermoed, dat dit zijn eigen ambt zou wezen. In het begin van het nieuwe jaar moest namelijk Mr. Smorenburg voor de zaken der congregatie naar Europa, en voor den tijd van zijne afwezigheid werd aan den missionaris van K'ou-li-t'ou de taak van Provicaris toevertrouwd.

In zijne plaats kwam Mr. Muite-man, en deze beleefde nu al de verschrikkingen van den hongersnood, die ten gevolge van zware regen- en hagelbuien in het laatste jaar woedde.

Het voorbeeld, dat beide missionarissen aan hunne christenen gaven in het verdragen van den groote ontberingen, had althans dit gevolg, dat deze bij alle

---

¹⁴ De nu volgende brieven werden door Z.D.H. bij zijn bezoek in Nijmegen in 1890/91 verscheurd en vernietigd.

tijden het vertrouwen op de goddelijke voorzienigheid behielden, en trouw bleven aan het H. Geloof.

VI Si-wan-tze. Provicaris en Procurator

Te Si-wan-tze kreeg Mr. Hamer een geheel nieuwe soort van werkzaamheid. Hij kon niet meer, zooals tot nog toe, zijne krachten uitsluitend en direkt aan het missiewerk wijden; veeleer moest hij aan zijne medebroeders de noodige onderwijzingen geven, en voor de zaken van geheel het district zorgen, zoowel naar buiten als naar binnen, in stoffelijk, zoowel als in geestelijk opzicht.

Al de onaangenaamheden, die aan zijne missionarissen door mandarijnen en heidenen berokkend werden, al de ellenden, die zij bij gebrek aan geldmiddelen niet konden ledigen, werden hem blootgelegd, en drukten vaak zwaar op zijn Vaderhart. Had hij reeds in zijn vroeger district gevoeld, wat het zeggen wil, in den bittersten nood niet den minsten bijstand te kunnen verleen, nu voelde hij het dubbel zoo smartelijk. Maar hij smaakte ook weer een grooten troost bij de gedachte dat ook hij zijn aandeel had in al het goede, hetwelk onder zijn bestuur tot stand kwam.

Een groot voordeel voor het jonge genootschap en tevens voor Mr. Hamer eene bijzondere voldoening was het, dat de nieuwe leden nu eerst bij hem een tijd lang moesten vertoeven, voordat zij in den eigenlijken wijngaard gingen arbeiden. Immers de nieuwe Overste had het missieleven bij eigen ondervinding zoo goed leeren kennen als geen ander. Zijn voorbeeld en zijne vermaningen waren van de grootste waarde. Het kon niet anders dan zeer leerzaam zijn. Wanneer de nieuwe missionarissen van hun ouderen broeder hoorden, hoe hij het wist aan te leggen, om alléén, met één Chineeschen priester meer dan 20 gemeenten te verzorgen, het ambt van missionaris, burgemeester en rechter met het beroep van landbouwer, metselaar, enz. in één persoon te vereenigen. De verhalen van de doorgestane inspanningen en vermoeienissen verlevendigden nog den ijver der jongeren. Ook zij wilden tegen geen moeite opzien, wanneer hun Overste het hun voorgedaan had, om b.v. den weg van 3 uren in 18 minuten af te leggen, ten einde in twee plaatsen voor zijne christenen de H. Mis te kunnen lezen. Vroeg men hem, waarom hij dan zoo groote vermoeienissen had doorstaan, dan gaf hij ten antwoord: om aan den inlandschen priester een goed voorbeeld te geven.

Reeds te Culemborg had de jonge student getoond, dat hij in het rekenen vooraan was; in zijne tegenwoordige betrekking had hij gelegenheid, zijne theoretische kundigheden ook voor de praktijk nuttig te maken. De hulpmiddelen, die uit Europa den missionarissen werden toegezonden, waren juist voldoende om ze tegen het uiterste gebrek te vrijwaren. De nood van het missiedistrict echter klom met elk jaar hooger; het kwam er dus op aan, met zoo weinig mogelijke kosten zooveel mogelijk te bereiken. Dat was niet tot stand te brengen, zonder medewerking van den Overste. Dat hij zich gaarne alle denkbare ontberingen oplegde, behoeft niet eens te worden vermeld; de armoedige inrichting van zijne latere bisschoppelijke residenties, de weinige zaken, die door zijne familieleden als kostbare reliquiën worden bewaard, zijn daarvan de sprekendste bewijzen.

De zorg van de huishouding hadden de zusters der H. Kindsheid op zich genomen. Deze Chineesche maagden echter waren zoo weinig berekend voor de hun toevertrouwde taak, dat het den Supérieur wenschelijk toescheen, zelf de hand aan 't werk te slaan. Zoo gaf hij hun niet alleen practische aanwijzingen voor het toebereiden der spijzen, maar hij achtte het ook geenszins beneden zich, zelf na te gaan, hoe de dagelijksche afval nuttig werd gebruikt; eene voordeeligere manier in te voeren om varkens te mesten, en dergelijke meer.

De uitbreiding van het christendom vorderde intusschen goed. Eenige uit het heidendom bekeerde geleerden hielpen de missionarissen zooveel ze maar konden, nieuwe kinderen voor den God van hemel en aarde te winnen. Dàt mishaaide den geest der duisternis,; hij wist een soort van christenvervolging te verwekken. Op den 21sten Juni 1870 waren te Tiën-tsin de Fransche Consul, de missionarissen, de zusters, en verscheidene vreemdelingen bij een opstand vermoord.

Reeds vroeger hadden zich in Mongolië onlusten doen gevoelen; een brief aan de Europeesche medebroeders, blijkbaar afkomstig van den Overste te Si-wan-tze, luidt aldus: "Eene christenvervolging is in aantocht, en het zou mij niet verwonderen, of de mandarijnen worden er in 't geheim van hoogerhand toe aangezet. Gho-Schenn-fou¹⁵ roept mij naar Tja-ma-keou, waar een zijner catechisten tot 300 stokslagen werd veroordeeld, omdat hij weigerde, 150 frcs voor eene nieuwe pagode bij te dragen. Jo-schenn-fou¹⁶ heeft men met den dood bedreigd, en zijne catechumenen viel men op alle wijzen lastig. Te Tchang-keou-eul heeft de mandarijn een koopman in wapenen de schriftelijke verklaring afgedwongen, dat hij aan de christenen 200 geweren verkocht had. In een ander dorp had een christen de uitlevering van zijn dienaar geweigerd, die aangeklaagd was, om sapeken te spelen. Als zoo een spel een misdrijf is, dan moest men 99% van alle Chineezen, te beginnen met de mandarijnen, in hechtenis nemen. Maar dat gaf niets. Onze arme christen werd gevangen gezet en kreeg 250 slagen met de leerlap in 't gezicht. Ooggetuigen hebben mij medegedeeld, dat hij geen wangen meer heeft en dat de kakebeenen van vleesch ontbloot zijn. Daaromtrent zal ik een klacht bij den groot-mandarijn te Tai-toung indienen, en zoo de barbaar, die deze onverdiende straf heeft laten uitvoeren, niet zijn ontslag krijgt, zal ik te Pe-king de noodige stappen doen.¹⁷

De vrees der Chineezen, dat de Franschen een expeditie zouden uitzenden om wraak te nemen voor het bloedbad te Tiën-tsin, bracht in Mongolië allerlei gespuis op de been. De heidensche soldaten verkondigden reeds luide, dat zij, na de overwinning behaald te hebben, de christenen allen zonder uitzondering zouden vernietigen. Deze zochten hulp bij de missionarissen, en smeekten om de voorbereiding tot een zaligen dood; de catechumenen baden onder tranen om de genade van het H. Doopsel.

Zoo was de stand van zaken in China, toen Frankrijk, aan wien het protectoraat over de missionarissen in het oosten was toevertrouwd, den eenen

---

¹⁵ Chineesche katholieke priesters – Schenn-fou = Geestelijke Vader = Pater

¹⁶ Chineesche katholieke priesters – Schenn-fou = Geestelijke Vader = Pater

¹⁷ Zie: Voyages etc. I blz. 130 – 136 vlg.

veldslag na den anderen tegen de Duitschers verloor. De kennis hiervan gaf aan de vijanden der Europeanen te Pe-king nieuwen moed. Bij de vertegenwoordigers der buitenlandsche mogendheden werd dientengevolge een memorandum ingediend, dat oogenschijnlijk slechts de bescherming der rechten van China tegenover de vreemdelingen bedoelde, maar in werkelijkheid er op uit was, de weeshuizen te doen sluiten, de vrouwen van de godsdienstoefeningen verwijderd te houden, de zusters naar Europa terug te zenden, de bekeerlingen door den staat te doen bewaken, kortom, de geheele werkzaamheid van de christelijke, en in 't bijzonder van de katholieke zendelingen te vernietigen of tenminste bijna onmogelijk te maken. Aan de bemoeiingen, en het krachtige optreden van den Engelschen gezant Exc. M. Thomas Wade, tegenover deze maatregelen van Prins Gong, die tot nog toe van de vreemdelingen niet afkeerig geweest was, had men het te danken, dat deze bepalingen niet ten uitvoer werden gebracht.

Een ander gevolg van den Fransch-Duitschen oorlog deed zich bij de missionarissen van het verre oosten veel pijnlijker gevoelen. De milde giften, welke jaar op jaar bij het genootschap van de uitbreiding des geloofs inkwamen vertoonden op de balans van 1870 - 71 eene achteruitgang van meer dan een millioen francs vergeleken bij die van het voorgaande jaar. Vandaar dat zich Mr. Gaudry, destijds president van den "Conseil Central" te Parijs, genoodzaakt zag, aan de missionarissen van Scheut te melden: "De inkomsten van het genootschap zijn aanmerkelijk gedaald, hetwelk, - de ongelukkige omstandigheden van verleden jaar in aanmerking genomen - , zich maar al te licht laat verklaren. We verkeren dientengevolge in de droeve noodzakelijkheid, aan een groot aantal missionarissen onze ondersteuning te onttrekken, en de sommen die wij voor de onzes inziens behoeftigste, - gelijk b.v. het apostolisch Vicariaat van Mongolië, - konden uitgeven, te verminderen. Wij weten, met welke offers het apostolaat in deze streken gepaard gaat, en hebben tot onze grooten troost van de goede verwachtingen gehoord, die de toegenegenheid der Mongolen de verkondigers van het Evangelie doet koesteren. Moge de Heer door den overvloed zijner genade weer goed maken, wat aan ons offer nog ontbreekt, en moge dit veelvuldige vruchten dragen voor Gods eer en het heil der zielen."¹⁸

Dat was eene droevige tijding voor de missionarissen, die, vervolgd en gedeeltelijk ook lijdende door hongersnood in 't eigen land, nu nog een deel van de ondersteuning uit het vaderland moesten missen. Vertrouwende echter op Hem, die de leliën van het veld kleedt en aan de dieren hun voedsel bezorgt, bleven de herders trouw over hunne schapen waken en wisten zelfs nog middelen te vinden, om nieuwe missiestaties op te richten.

Zoo werd in 1870 te Lao-hou-keou eene nieuwe nederzetting gesticht voor het district Ge-hol.

Van grooter beteekenis nochthans was de uitbreiding van het missieleven onder de eigenlijke Mongolen.

Tot nog toe hadden de nieuwe zendelingen zich er toe beperkt de uit China verhuisde christenen te verzorgen en de Chineesche heidenen, die zich in Mongolië metterwoon gevestigd hadden, voor het ware Geloof te winnen. Nu was

---

¹⁸ Zie Voyages etc. I blz 142 vlg.

de tijd gekomen, dat ook aan de oorspronkelijke inwoners van het land, - de rondzwervende Mongolen - het Evangelie kon gepredikt worden.

Dit nieuwe werk bracht geen geringe moeilijkheden met zich. Bij de drie groote hinderpalen, welke aan de bekering van de ter plaatse gevestigde Chineezers in den weg stonden nl. zedenbederf, trotschheid en hebzucht, voegde zich hier nog, ongerekend het voortdurende rondtrekken in de uitgebreide grasvlakten, de vrees voor de Lama's (heidensche Mongoolsche priesters), die over het arme volk eene onbepaalde heerschappij uitoefenen, terwijl dit gewoon is, hen met eene soort van afgodische vereering te bejegenen. Eene volledige onwetendheid op godsdienstig gebied, niet alleen bij het volk maar ook bij de groote meerderheid der Lama's verergerde nog den toestand.

Niettemin was Mr. Alph. De Vos er in geslaagd in het uitgebreid gebied tusschen Mandsjoerije en de woestijn Gobi, de Groote Muur en Siberië eene christengemeente te stichten, en toen hij begon eene kerk aan de groote heirbaan te bouwen zag hij spoedig, dat nog niet alle belangstelling voor hoogere dingen in dat wilde herdersvolk was uitgedoofd. Hij koesterde de gegronde hoop, die ook later grootendeels vervuld werd, eene rijke apostolische vangst te kunnen binnenhalen.

Zoo hadden zich dan onder het bestuur van Mr. Hamer bij de 11.000 Chineesche christenen, welke het Provicariaat telde, de eerstelingen gevoegd uit den Stam, waarnaar het Gebied genoemd wordt, toen uit Europa een nieuwe Provicaris in China aankwam, nl. Mr. J. Bax, een van de eerste Leden der Congregatie, die door Z.Em. de Kardinaal Barnabo voor dezen post bestemd was.

Degene, die tot nog toe de betrekking van Supérieur bekleed had, hield het voor zijn plicht, aan zijn ouden vriend en tegenwoordigen Overste het eerst welkom te Tiën-tsin toe te roepen. Doch het weerzien was alles behalve vroolijk. Mr. Hamer was ten gevolge van de inspanning op reis zwaar ziek geworden, en moest te bed liggen. De vlakte tusschen Pe-king en Tiën-tsin was door hevige regenbuien in een groot meer herschapen. Dit was oorzaak geweest, die den geharden maar ook uitgeputten missionaris eene typhus-koorts op den hals had gehaald.

Aan de zorgen van een geneesheer uit het Fransche Leger was het te danken dat de ziekte geen droevigen afloop had. De broederlijke zorg waarmee een van de nieuw aangekomen medewerkers, nl. Mr. Andries Jansen, den zieke oppaste, deed het overige, en zoo kon in de 2^{den} helft van November te Si-wan-tze de aankomst van den gelukkig herstelde gevierd worden.¹⁹

De Heeren Verbist en Van Segvelt waren het offer geworden van dezelfde ziekte; den derde in de rij der eerste Scheutvelders wilde God voor een smartelijker, maar ook glorievoller dood bewaren. Door nieuwen arbeid moest hij zich daarop voorbereiden.

Den Hoog Eerw. Heer Provicaris Mr. Bax scheen het goed, Mr. Hamer te Si-wan-tze bij zich te behouden, deels om den pas aan de armen des doods ontrukten medebroeder niet bloot te stellen aan het gevaar van te hervallen, ten gevolge van zijn onverzadelijken zielenijver, deels ook wijl hij zijn uitmuntend talent van Procurator kende. Het aantal missionarissen en der in den dienst der Congregatie werkzame inlandsche priesters was namelijk reeds zoo aangegroeid,

---

¹⁹ Zie Voyages etc. I blz. 118 vlg.

dat de ambten van Supérieur en Procurator niet gevoegelijk meer in een persoon konden vereenigd worden. De gelegenheid, nog direkt aan het heil der zielen werkzaam te zijn, werd hem (en dat strekte den missionaris tot troost) nog genoeg geboden.

In zijne geheel bijzondere voorzorgen mocht zich het Huis der H. Kindsheid verheugen. Reeds op zijne reis naar Mongolië had hij dergelijke inrichtingen met buitengewone belangstelling gadegeslagen. Hoeveel hij zich als missionaris liet gelegen liggen aan hun vooruitgang, zijn wij nu en dan door hem zelf te weten gekomen. Wat de eigenlijke drijfveer was van deze belangstelling ligt voor de hand: de groote winst aan onsterfelijke zielen, en menschenlevens, die daar te behalen viel. Hoe belangrijk deze laatste was, zien wij uit een brief van Mr. Hamer, die in deze tijd valt, en ons tegelijkertijd een blik laat slaan in de ellendige toestand van een heidensch land:

“Gij wilt (zoo schrijft hij aan een zijner vrienden)²⁰ van mij te weten komen, of ook bij ons de Kindermoord op groote schaal bedreven wordt, evenals in Zuid-China? Ik antwoord zonder aarzelen met: Ja. Ten tijde van mijn verblijf in het district Ghe-Schwi, heb ik tal van heidensche gezinnen bezocht en ik kan bepaald zeggen, dat ik in geen enkel onder hen meer dan twee dochters heb ontmoet. Alle meisjes, die, behalve deze, geboren waren, werden op ellendige wijze vermoord, tenzij een christen uit de buurt het op zich nam, hen naar het Weeshuis der H. Kindsheid te brengen. Te Si-keou-wai leerde ik eene moeder kennen, die aan 5 van hare kinderen het leven had benomen. Hier te Si-wan-tze, temidden van eene bijna uitsluitend christelijke bevolking, waar wij daarenboven een volledig ingericht weeshuis bezitten, ken ik eene arme heidin, die ons 2 harer dochteren toevertrouwde, maar de derde langzaam wurgde, om zich niet bij de christenen het verwijt op den hals te halen, dat zij al hare kinderen naar het Hospice brengt. Nog kort geleden nam ik een kind op, dat men in de bergen had gevonden; let wel, in de bergen, waar elke nacht heele hoopen van wolven rondzwerven..... Doch genoeg van deze afschuwelijke tafereelen, bid voor het arme China, en help mee ter verbreiding van het Verheven werk der H. Kindsheid.”

Wat hij hier aan zijn vriend vraagt deed hijzelf in nog veel hooger mate. In zijne brieven vindt men niet alleen talrijke dankbetuigingen voor ontvangen giften en bijzonder voor de gaven aan de Vondelings- en Weeshuizen, maar ook uitnoodigingen om maar stoutmoedig bij den een of anderen bekende aan te kloppen, en daar een of ander nuttig huisraad, wat geld of geldswaarde voor de armsten onder de armen te bedelen. Zijne persoonlijke zorg voor de zusters en de kinderen daalde af tot de kleinste bijzonderheden en had hier gelijk elders altijd het heerlijkst succès.

Het veelvuldig arbeiden aan het heil der zielen in de rondom liggende dorpen bracht de gewenschte afwisseling in het rustige leven te Si-wan-tze. Kon hij zonder groot tijdverlies een medebroeder bezoeken, die nog weinig ondervinding opgedaan had, dan sloeg hij dit nooit over, en vol hartelijken dank verkondigden deze aan Oversten en bekenden, in welke mate de “goede Hamer” voor hen had zorg gedragen.

---

²⁰ Zie Voyages etc. I blz. 163 vlg.

Van grooter beteekenis en tegelijk nog aangenamer voor hem en zijne medebroeders, was eene visitatiereis, waarbij hij den H.Eerw. Provicaris Mr. Bax van Augustus 1872 af door de districten Ghe-Schwi en Kwan-Tong vergezelde. Voor zeker gold de plechtige ontvangst evengoed den ouden missionaris als den nieuwen Overste. Overal heerschte eene hartelijkheid en vreugde, die het hart van deze 2 apostelen sneller deed kloppen. Als er iets in staat was hen neerslachtig te stemmen, dan was het den treurigen toestand der kapellen. Het wilde er bij de heidenen maar niet in, dat dit de woonplaatsen waren van den grootsten en machtigsten Heer en zoo waren ze een steen des aanstoots voor menigeen, die in zijn binnenste niet meer zoo verre misschien van het christendom verwijderd was.²¹

Hoe vele bedelbrieven, om dit "Schandaal voor de heidenen" te doen verdwijnen, en tot leniging van de lichamelijke ellende der christenen, die door eene overstroming in Kwan-Tong was veroorzaakt, door den Procurator naar Europa werden geschreven; hoe dit alles hem met kommer en zorg vervulde, wie zou het kunnen zeggen.

De Engelen van Gods Troon hebben het opgeteekend, en nu ontvangt hij ook daarvoor zijn loon.

Zonder groote, opzienbarende gebeurtenissen gingen, (als men het leven van Mr. Hamer volgens de nog overgebleven aantekeningen beoordeelt) de nu opvolgende jaren voorbij. Het was een leven van ijverige plichtsvervulling, gewijd aan den arbeid voor het heil der arme heidenen, vol zorgen voor het lichamenlijk welzijn zijner medebroeders, der studenten van het Seminarie te Si-wan-tze, der zusters en kinderen in de Gestichten der H. Kindsheid. Men prijst in hem, dat hij de stiptheid zelve was, en zuinig met het geld omging, dat in de missiekas vloeide, maar toch geleid door zijn doorzicht voor oogenblikkelijk groote uitgaven niet terugdeinsde, wanneer zulks voordeelig was.

Om dat laatstgenoemde met een voorbeeld te staven dient het volgende:

Niettegenstaande de ingebrachte bezwaren voerde hij voor de kleeding der missionarissen een beter maar duurder stof in. Men nam hem deze verandering in 't begin zelfs kwalijk, en het schijnt niet aan hevige woordenwisselingen ontbroken te hebben. Mr. Hamer bleef bedaard, en vermaande tot afwachten. Reeds na zeer korten tijd bleek echter, dat de uitgaven voor kleeding met 6% waren verminderd. De verongelijkte Procurator bleek juist gezien te hebben.

Hier moge ook eene plaats vinden, wat in 1874 Mr. Bax aan zijne medebroeders in Europa meedeelde; het toont ons eene andere deugd van onzen held:

De Hoog Ew. Provicaris Mr. Bax lag zwaar ziek aan typhus te Pe-king, waar hij over zaken van de missie onder de eigenlijke Mongolen moest onderhandelen.

Reeds tevoren had hem op eene visitatiereis de ziekte te Lao-hou-keou (Ge-hol) aan het bed gekluisterd, en hem naar Mr. Hamer laten vragen, die in Si-wan-tze teruggebleven was.

"Toen de goede medebroeder mij daar niet meer vond, talmde hij geen oogenblik, of hij volgde mij naar Pe-king. Wij besloten... dat Mr. Hamer mij naar

---

²¹ Zie Voyages II blz 24-31 Brief van Mgr. Bax

Lao-hou-keou zou vergezellen, waar ik mijn werk zoo onverwacht had moeten staken.²² Hier zal dan aan Mr. in vereeniging met Mr. Wilrijckx de taak zijn opgedragen de Stichting van een huis der H. Kindsheid, waarmee Mr. Bax begonnen was, terwijl deze laatste zijne visitatiereis vervolgde.²³

Te Si-wan-tze was er ook weer werk in menigte. De eerste missionarissen waren naar Ortos vertrokken²⁴ en deze hadden in afwachting van een rijken oogst om verdere hulp gevraagd. Eene nieuwe karavaan moest uitgerust worden, en de zorgen ervoor kwamen natuurlijk grootendeels op de schouders van den procurator. Deze kweet zich uitstekend van zijne taak. Hij vermoedde niet dat deze zijne

broederlijke liefde hemzelf zou ten goede komen, wanneer hij eens als Bisschop dit deel der missie zou moeten besturen.

Den 23sten October 1874 werd de eerste bisschop uit de Congregatie van Scheut benoemd, Mgr. J. Bax, die wij in zijne hoedanigheid als Provicaris van Mongolië reeds kennen. Het was eene blijde tijding, toen de breve der benoeming te Si-wan-tze aankwam. De bisschop van het naburige Chan-si, Mgr. Moccagatta zou den nieuwen ambtsbroeder daar wijden. Mr. Hamer viel de taak te beurt, met Mr. Guisset als assistenten van den wijdeling op te treden. Het feest van St. Bonifacius, den 5^{den} Juni 1875 was voor de wijding uitgekozen, die door verschillende missionarissen, en door eene ontelbare menigte christenen en heidenen werd bijgewoond, en opgeluisterd door de tegenwoordigheid van verscheidene Leden van het Fransche gezantschap te Pe-king. Vol blijde ontroering antwoordden de assistenten bevestigend op de vraag van den wijdenden Bisschop: "Hebt gij Uwen last gekregen van Rome?"

Nooit zou bij den nederigen Mr. Ferd. Hamer ook maar de gedachte zijn opgekomen, dat geen 4 jaren later de thans gewijde Bisschop op dezelfde plaats dezelfde vraag omtrent hemzelf zou stellen.

---

²² Zie Voyages de Bruxelles II blz 185 vlg.

²³ Zie Voyages de Bruxelles II blz 123 vlg.

²⁴ De eerste waren Alph. De Vos en R. Verlinden, later gevolgd door de H.H. Guisset, Hendriks & Jansen. Zie Voyages II blz 231 vlg.

VII Apostolisch Vicaris van Kan-sou Bisschop van Trémité i.p.i.

Temidden der ongeveer 100 katholieken, die te Koeldja, in Chineesch Turkestan of Ili woonden, leefde, een patriarch gelijk, de man, die in de plannen der Voorzienigheid bestemd was de aanleiding te worden tot de benoeming van Mr. Ferdinand Hamer tot Bisschop.

“Tschao” (zoo heette hij) had omtrent 1824 ter wille van zijn christelijk Geloof met zijne ouders zijn geboortegrond moeten verlaten, was in 1866 bij den Mahomedanenopstand in slavernij geraakt, waaruit hij echter na eenigen tijd gelukkig had weten te ontkomen, en had later verscheidene jaren als vluchteling in Siberië omgedoold, totdat hij eindelijk, nadat de Russen zich de zaak hadden aangetrokken, vernam, dat de toestanden in Ili weer geregeld waren, en zijne bloedverwanten, die hij dood waande, nog leefden. Vol blijde verwachting spoedde hij zich naar Koeldja, waar de nog overgebleven christenen juist op het punt stonden zich naar elders te begeven, om eene nieuwe woonplaats op te zoeken. Dat ried Tschao evenwel beslist af; zijn woord had invloed en gaarne geloofde men hem, wanneer hij zeide: “De Goddelijke Voorzienigheid, voor wie wij zooveel geleden hebben, zal niet nalaten, onze trouw te beloonen, en Priesters van onzen H. Godsdienst hierheen zenden.”²⁵

De christenen van Ili vereenigden zich met die van Kan-sou, welke aldaar verstrooid leefden, ongeveer ten getale van 1500, en zonden boden naar Si-wan-tze om priesters.

Met van blijdschap kloppend hart ontving de Hoog Eerw. Provicaris Mgr. J. Bax het gezantschap. Uit Rome, waarheen hij terstond bericht had gezonden van deze goede tijding, ontving hij ten antwoord, dat Mr. Ferd. Hamer, met de bisschoppelijke waardigheid bekleed, als Apostolisch Vicaris naar Kan-sou reizen zou, om daar het getal volgelingen van het H. Evangelie door nieuwe bekeeringen te vergrooten.

Leo XIII had den 13^{den} Juli 1878 het benoemingsdecreet onderteekend, en den 28sten October van hetzelfde jaar wijdde zijn Overste Mgr. Bax hem tot Bisschop.

Van de zegenwenschen zijner medebroeders vergezeld, vertrok hij met drie missionarissen naar zijn nieuwen werkkring.

De provincie Kan-sou ligt niet, zooals Mongolië, buiten den Chineeschen Muur, maar daarbinnen. Als grensprovincie heeft zij talrijke garnizoenen, om aan de aangrenzende onafhankelijke stammen gewapenden tegenstand te kunnen bieden, zoo deze een aanval mochten wagen.

Bij de aankomst van Mgr. Hamer in deze provincie was het getal soldaten bijzonder groot omdat de Chineesche regeering niet zonder reden een inval van Russische troepen vreesde, die toen Chineesch Turkestan bezetten.

---

²⁵ Vgl.: Missiën in China en Congo Nov. 1896 blz. 344- 346. De meeste gegevens voor dit hoofdstuk dankt de schrijver aan de opgaven van Mr. Van Reeth, die van 1882 af onder Mgr. F. Hamer in Kan-sou werkte.

Als men bedenkt dat het Chineesche Leger grootendeels uit de heffe des Volks saamgesteld is, dan zal men zich eenigszins kunnen voorstellen, hoe het met de openbare veiligheid stond, en men zal den missionaris niet van overdrijving beschuldigen, die schreef, dat zij, tot wier verdediging deze troepen gekomen waren, meer van hen hadden te vreezen, dan van de vijanden, die zij moesten bestrijden. In 1866 en de daarop volgende jaren woedde in deze provincie een opstand der talrijke Mahomedanen. In het geheele Hemelsch Rijk werden millioenen menschen door die wreede horden vermoord, en de rest der bevolking was ten gevolge van misgewas, hongersnood en de naweeën van den oorlog op eene verschrikkelijke wijze gedund. In Kan-sou waar bij volslagen gebrek aan het noodigste levensonderhoud een echt kannibalismus heerschte, was het oorspronkelijk getal bewoners tot op de helft, op eenige plaatsen zelfs tot op een vierde geslonken. En wat was dat voor een bevolking? Wij spreken hier natuurlijk alleen van de heidenen. Moordenaars en roovers, alle soorten van misdadigers, die in het Middenrijk niet meer zeker van hun leven waren, vluchtten naar Ili, Khamil en Oeroemtsi, om er veilig te zijn voor den straffenden arm der rechters. Eens in Kan-sou gekomen, dat als strafkolonie voor de andere provincies dienen moest, vonden zij talrijke vereenigingen van huns gelijken en lieten zich maar al te gemakkelijk overhalen, zich bij deze aan te sluiten.

Zij waren hier ver genoeg van het tooneel hunner misdaden verwijderd, geen sterveling zou hun hier daarvan rekenschap vragen.

Al deze vreemde elementen hebben dit met elkander gemeen, dat zij den voortgang der Europeesche beschaving en allen buitenlandschen invloed trachten tegen te houden. Hierin maken zij gemeene zaak met de klasse, wier invloed bij de inlandsche bevolking het grootst is, nl. met de talrijke "geleerden" die worden opgevoed in den haat tegen Europa en den afkeer van alle verandering der voorvaderlijke zeden en gebruiken. Hun voorbeeld weegt zwaar bij het lagere volk, hun invloed en aanzien kunnen ook voor den goedgezinden mandarijn zeer hinderlijk zijn. De toenmalige Vice-koning van Kan-sou, behoefde in zijn afkeer van de vreemden en in 't bijzonder van de missionarissen niet meer te worden versterkt.

"Tsouo-houng-pao" (zoo heette hij) uit de als "konservatief" bekend staande provincie Ho-nan, had bijna alle mandarijnen benoemd, die evenals hij uit Ho-nan geboortig waren, en zoo was er een beambten-personeel gevormd, dat de ontwikkeling deze zoo goed als nieuwe missie met alle mogelijke middelen in den weg zou staan.

En de christenen zelf? Zij hadden ten gevolge van een bijna volslagen gebrek aan geregelde zielzorg van den christen Godsdienst dikwijls niet meer dan den naam behouden. Uit vrees voor de heidenen durfden velen hunner nauwelijks de geboden Gods en der H. Kerk te onderhouden. Zonder kapellen, zonder scholen, zonder iets wat voor eene christelijke opvoeding noodzakelijk is, waren zij meer en meer ontaard. Velen kweekten papaver om er opium uit te bereiden, en men telde onder hen, die toch Satan en al zijne werken hadden afgezworen, vele opiumrookers. Wegens den grooten afstand van de naaste christelijke gemeente²⁶

---

²⁶ Sin-gan-fou, de residentie van den apostolischen Vicaris van Chen-si, is van Kan-sou anderhalve maand, en van Ili vier maanden verwijderd.

had men er zich mede moeten tevreden stellen, ieder jaar of zelfs om het andere jaar een Chineesche priester naar Kan-sou te sturen om er eene missie te houden. En al was het hem ook dikwijls wegens de waakzaamheid der overheid bijna onmogelijk zijn doel volkomen te bereiken, zoo was hij er toch altijd beter aan toe, dan een Europeesche priester, die voor vele, vele jaren, zonder kennis der taal, en van alle kanten bedreigd, waagde binnen te dringen, beter ook dan Pater Vidi²⁷, die in 1876 of 1877 van uit het zuiden in het land was gekomen, maar gewapenderhand weer over de grens werd gezet.

De vooruitzichten, die de opperherder hier had, waren dus alles behalve rooskleurig; en het is zeer goed te begrijpen, dat hij zijne familie schreef, dat hem bij zijne benoeming het schreien nader stond dan het lachen. Maar wij weten reeds, dat offers en inspanningen hem niet afschrikken, en dat hij zijn troost en hulp zocht bij Hem, wiens liefdevol hart met dat zijner H. Moeder het sieraad van zijn bisschoppelijk wapen uitmaakte. Ook wist hij, dat de met hem vereenigde missionarissen vol moed en ijver waren; hun werk werd krachtig ondersteund door de gebeden hunner medebroeders en door dat der christenen in de andere deelen der missie, die gedeeltelijk door hen bekeerd waren. Wat hem persoonlijk betrof, wist de jonge Bisschop, dat zijne familie en bekenden in het Vaderland niet zouden ophouden, door gebed en aalmoezen het werk van den verren bloedverwant en vriend te ondersteunen, dat zijne ouders in het Hemelsch Vaderland zouden doorgaan, met Gods zegen op den arbeid van hun kind af te smeeken.²⁸

In Januari 1879 kwamen de missionarissen in de hoofdstad der provincie, Lan-tcheou aan, alwaar een hunner moest blijven, om er eene statie op te richten. De bisschop begaf zich terstond op reis door heel het noordelijk district om de christengemeenten te bezoeken en na persoonlijke onderzoeking te oordeelen, wat voor hen moest en kon gedaan worden. Zoo drong hij door tot Sou-tcheou, het westeinde van den Grooten Muur, waar zich de residentie van bovengenoemde Tsouo-houng-pao bevond. Bij dezen wilde Z.D.H. een bezoek afleggen, om hem beter te stemmen voor de christenen of tenminste de vijandelijkheden tegen hen, en tegen de priesters te voorkomen. De ontvangst was overeenkomstig zijnen stand; maar koel, ja, meer dan koel.

De voorname heer kon niet nalaten, den gezant des Heeren zijn ongenoegen over het bekeeringswerk rondweg uit te drukken, en hij was onbeleefd genoeg, hem te beduiden, dat hij hem liever buiten, dan binnen de grenzen van zijn district zag. Van dezen kant was dus weinig of niets te verwachten.

Naar de opgedane ondervinding scheen Leang-tcheou het meest geschikt, om tot bisschoppelijke residentie te worden verheven. Zoo geschiedde dan ook. Het eerste, wat men nu deed, was het bouwen eener woning, om de missionarissen, die van hunne rondreizen terugkeerden, te kunnen opnemen, en die tegelijk

---

²⁷ Franciscan, thans Apost. Vicaris van Chen-si.

²⁸ De moeder van Mgr. Hamer was reeds den 7^{den} Juli 1869, de vader op Driekoningendag 1875 godvruchtig tot een beter leven overgegaan. De innige wensch des zoons, de gouden Bruiloft zijner ouders te kunnen medevieren, ging, bijgevolg niet in vervulling.

dienen kon als huis voor de jaarlijksche geestelijke afzondering. Mgr. Hamer had reeds in vroeger jaren het groote nut dezer afzondering leeren kennen, en stond er op, nu, zoowel als later, dat zijne onderhoorige priesters, zoo mogelijk jaarlijks in deze heilige oefeningen zich den voor hun moeilijk ambt zoo noodigen zegen verschaften. Ook in dit was hij een man van plicht, evenals hij niet licht van het bidden van het brevier dispenseerde, zoo ook niet van deze jaarlijksche vernieuwing des geestes. Door zijn eigen voorbeeld ging hij overigens allen hierin voor.

Voor eene vaste woonplaats was dan gezorgd. Hoe moest men nu verder te werk gaan? De schrandere en helderziende bisschop had zijn plan gereed. Op de eerste plaats moesten de bestaande gemeenten eene bepaalde organisatie krijgen. En konden ook, bij gebrek aan priesters, slechts zeer weinig plaatsen eene residentie verkrijgen, zoo ware het toch nuttig, trots alle moeilijkheden, die van den kant der mandarijnen, zoowel als der "geleerden" bij het aankopen van grond gemaakt werden, op vele plaatsen scholen op te richten, en zoo aan de eerste behoefte, aan christelijk onderricht te voldoen. In de keuze der catechisten gaf de bisschop bewijzen van groot doorzicht. Door deze middelen hoopte men aan de schromelijke onwetendheid van ouders, zoowel als van kinderen, binnen niet al te langen tijd een einde te maken. Wat de catechist niet vermocht, beproefde de bisschop en de priester. Preeken, en onderricht van allerlei aard behoorden tot de dagelijksche bezigheden.

Eene groote moeilijkheid bestond in het verschil der in gebruik zijnde catechismussen. Dat moest veranderd worden. Menigeen der oude christenen klaagde weliswaar met recht over de moeite van het van buiten leeren. De bisschop echter wist, hoe nuttig het gezamenlijk zingen der waarheden van den H. Godsdienst is, en drong derhalve aan op de juiste onderhouding van hetgeen hij dienaangaande voorschreef. De goede gevolgen bleven niet uit. Zooals reeds even werd aangestipt waren ten gevolge der gebrekkige verzorging, om niet te zeggen verwaarloozing van het thans bestaande Vicariaat, vele misbruiken ingeslopen. Toen de christenen zagen, met welke beslistheid en kracht de missionarissen met hun bisschop tegen de heidensche gebruiken en vooral tegen het deelnemen aan de overigens niet zeer talrijke feesten in de afgodentempels ijverden, kregen ook zij moed en waagden het, zich tegen alle uitnoodigingen te verzetten, en zoo ook aan hunne heidensche medeburgers metterdaad te toonen, dat zij met die goden van hout en steen geen gemeenschap hadden.

Menig christen, vooral uit de armere klasse der bevolking, had den zondag bijna algeheel vergeten. Met geduld en volharding slaagde de bisschop erin, om den dag des Heeren weer als rustdag te doen eerbiedigen.

Nog grooter standvastigheid werd er gevorderd voor de bestrijding der papaverteelt en het opiumrooken. Daar den christen het kweeken van maankoppen verboden is, staat hij ver achter bij den heiden, want de maankop heeft driemaal zooveel waarde, als eenzelfde hoeveelheid van ieder ander gewas. Is het derhalve reeds moeilijk een heiden tot het christendom te bekeeren, onder voorwaarde, dat hij zijn winstgevenden arbeid stake, dan zal het niemand verwonderen, dat een christen, die zijne belofte ontrouw is geworden, zich aan den duivel der hebzucht heeft overgegeven, en weer begonnen is met de papaver

kultuur, nog veel grooter zwaarigheden heeft te overwinnen, dan zulk een armenheid. En hoe zal iemand, die door het gebruik van opium bijna alle energie heeft verloren, en volkomen onverschillig wordt voor al wat des geestes is, hoe zal hij ooit de buitengewone genade der bekeering waardig worden, zoo de priester hem niet tegemoet komt met onuitputtelijk geduld, hem met zacht geweld, als bij de hand terugvoert naar den schaapstal.

Zoo begon dan Mgr. Hamer den strijd tegen de opium, zette dien onverdroten voort en wist dien met de genade des Allerhoogsten tot een gelukkig einde te brengen.

In de 2 eerste jaren was de hulp, die den missionarissen vanuit Europa toekwam, bijna gelijk nul. Niet alsof men daar niet meer dacht aan hen, integendeel, maar de verre afstand tusschen Kan-sou en de kusten ($\pm$ 500 uren), de moeilijkheid van het verkeer met de havens, de oneerlijkheid der Chineesche tolbeambten, die de uit Europa komende zendingen voor eigen gebruik achterhielden, waren daarvan de voornaamste oorzaken. Toen evenwel deze misstand van jaar tot jaar minder werd, stelde de bisschop zich tot taak, het getal der kapellen te vermeerderen, en in plaats der tot nu toe gebruikte bidlokalen waardige woningen voor den Allerhoogste op te richten. Naar gelang het getal der missionarissen aangroeide, werd ook het getal vaste staties met priesterwoningen grooter. Al waren deze ook klein en onaanzienlijk, ze boden toch een veilig onderkomen aan, en waren zindelijker dan die der Chineezen, waarin het gewoonlijk wemelde van ongedierte.

Eene andere zaak, waarvoor de bisschop bijzonder zorg droeg, was het bouwen van weeshuizen. Want ook in Kan-sou heerschte de wreede gewoonte, dat heidensche ouders hunne dochters eenvoudig ter dood brachten, of ze aan den eersten den besten, die ze hebben wilden, overdeden. Evenzoo bouwde hij hospitalen voor oude mannen en vrouwen, wat ten gevolge had, dat de daarin verpleegden, geroerd door de christelijke liefde, zonder uitzondering, vóór hun dood om de genade smeekten, door den H. Doop in de kerk van hunne weldoeners te worden opgenomen.

Uit Rome had men den bisschop den wensch te kennen gegeven, dat hij van 't begin af zorg zou dragen voor de vorming eener inlandsche geestelijkheid. Die wensch was hem een bevel. Bijna zonder stoffelijke hulpmiddelen, maar vol vertrouwen op de goddelijke voorzienigheid, stichtte hij reeds in de eerste jaren zijner bisschoppelijke werkzaamheid dicht bij zijne residentie een seminarie. Twee der eerst opgenomen knapen hebben nu hunne studiën geëindigd, en zijn waarschijnlijk reeds priester gewijd. In 1893 telde de inrichting 13 leerlingen.

Na deze meer algemeene beschrijving ga ik over tot eenige bijzonderheden.

In het jaar 1879 zond Mgr. Hamer, één der missionarissen naar het zuiden van zijn district, waar vijf of zes eerst onlangs bekeerde christenen te Houi-hsiën, 160 uren van Leang-tcheou verwijderd zich in den grootsten nood bevonden. Mandarijn en "geleerden" wedijverden met elkaar, om hun het leven op alle denkbare wijzen lastig te maken. Het bezoek van den priester sterkte de nieuwe christenen. Reeds in 1882 kon daar een statie worden opgericht, in 1883 beliep

het aantal christenen 98, en 13 bereidden zich voor, het H. Sacrament des doopsels te ontvangen.

In 1883 werd gehoor gegeven aan een vurig verlangen der christenen van Ili. Op hun smeeken immers was het Vicariaat van Kan-sou opgericht; de bisschop beschouwde het nu als eene plicht van dankbaarheid, hun, bij de aankomst van nieuwe medearbeiders, de E.E. Heeren Jansen, Steeneman en De Deken, als vaste missionarissen te zenden. Tegelijkertijd werden onderhandelingen tusschen den bisschop en de Propaganda gevoerd, waarin Z.D.H. het voorstel deed, Ili tot zelfstandige missie te verheffen met een eigen Overste. Hierdoor zou een eigenlijk bekeeringswerk eerst mogelijk worden: de verre afstand toch van Kan-sou had anders aan de onder den bisschop staande missionarissen groote moeilijkheden veroorzaakt.

Zowel dit voorstel, alsook het verzoek om de prefectuur Ning-sia, in het uiterste oosten van Kan-sou, aan de missie der Ortos (Z.W. Mongolië) af te staan, werd den ijverigen bisschop ingewilligd.

Een jaar later was in het noorden van het thans kleiner geworden Vicariaat eene zekere toenadering tot het christendom waar te nemen. Talrijke catechumenen vroegen den H. Doop, en velen werden tot het H. Sacrament toegelaten. Maar hunne bekeering zou niet van langen duur zijn. De gebeurtenissen van den oorlog tusschen Frankrijk en China in 1885 werden in deze verre streken verschrikkelijk verdraaid. Men fabelde van overwinningen der Chineezers, men sprak van de noodzakelijkheid, om een blijk van vaderlandsliefde te geven door de vernietiging van priesters en christenen. Een ware vervolging begon en daartegen waren de nieuwbekeerden nog niet bestand. Door vrees bevangen gingen de meesten weer tot hunne oude afgoden over en verkochten zoo voor het lichamelijk leven, het geestelijke. Slechts zeer weinigen bleven standvastig, terwijl de zoo gevreesde vervolging tenslotte op niets uitliep.

Reeds in 1886 namen nieuwe bekeerlingen de plaats in van hen, die ontrouw geworden waren.

De statie van Cha-ho, ten n.w. van Leang-tcheou, ontwikkelde zich langzaam maar zeker, Tsin-choui ten z.o. eveneens. Vooral Tching-hsiën scheen rijke vruchten te zullen voortbrengen. Maar de duivel wist dit, helaas, door zijne dienaars, mandarijnen en "geleerden", te verijdelen. Met schande en smaad werd de missionaris verjaagd, de heilige gewaden vernietigd, twee nieuw bekeerden gekerkerd en in de gevangenis ter dood gebracht. Dat was eene bittere smart voor den opperherder, hij zou echter nog de vreugde beleven, dat het toen uitgeworpen zaad 10 jaar later vruchten begon te dragen. In 1896 telde Tching-hsiën 17 gedoopten, en 30 catechumenen.

Veel grooter was de aangroei der christenen in K'ing-iang-fou, in het westen van Kan-sou. Een hongersnood in Se-tschouen deed de bewoners dezer provincie van woonplaats veranderen. Vele christenen lieten zich in Kan-sou neer, en ook de heidenen volgden hun voorbeeld. Nauwelijks was dit bericht tot de bisschoppelijke residentie doorgedrongen, of 2 missionarissen werden tot de ongelukkigen afgezonden, die er een rijken zielenoogst binnenhaalden.

In 1887 werd de bisschoppelijke residentie in Leang-tcheou opgeheven, en naar het op 2 uur afstands liggende Soung-chou-tchouang met ongeveer 250 christenen verplaatst. Hier werd 2 jaren later het 25 jarig priesterfeest van Z.D.H. gevierd met een luister, die voor de arme Chineezzen, zoowel christenen als heidenen, maar ook den missionarissen onvergetelijk bleef.

Voor wij echter dit feest en het zich daarbij aansluitend afscheid van Kan-sou nader leeren kennen, willen wij hooren, wat de Bisschop zelf, den 22sten Mei 1882, over zich, en zijne werkzaamheden aan zijne familie bericht: "Nu zult gij mij misschien gaan verwijten dat ik mij zoolang met U bezighoud, en niets over mijzelf en de missie van Kan-sou schrijf. Wat zal ik er U al van zeggen. Over mijzelf is alles in een paar woorden geschreven: ofschoon ik de 40 gepasseerd ben en een kruis op mijne borst draag, ben ik altijd nog dezelfde Ferdinand, zooals gij die voor 18 jaren gekend hebt; wat ouder in jaren, maar nog hetzelfde hart: vroolijk in den Heer. Het missieleven bevalt mij nog even goed als den eersten dag. Ik geloof, dat zoo ik het moest verlaten, al was het zelfs voor korten tijd, het mij eene grootere opoffering zou kosten, dan toen ik Europa en alles, wat mij dierbaar was, verliet. De Chineezzen bemin ik als mijne kinderen, en ik heb acht brave en deugdzame medepriesters, die allen ijverig werken, en als ware broeders hartelijk en eensgezind samen leven. Wat de missie van Kan-sou aangaat, omdat ik, toen mij den last van Vicarius Apostolicus door Z.H. Leo XIII in 1878 op de schouders werd gelegd, de eerste bisschop ervan was, en dit eene geheel nieuwe missie was, was er ook niets geregeld: er was zoo te zeggen niets; alles moest nog begonnen worden. Wij vonden hier slechts een 1300 christenen, hier en daar verspreid, geheel verwaarloosd, slecht onderwezen, die ternauwernood den naam van christenen verdienden. Wij hebben in deze 4 jaren 7 kapellen en residenties voor missionarissen opgericht, een collegie gebouwd; de christenen zijn zichtbaar verbeterd; wij hebben een 60 tal doopen van volwassenen gehad, en nog verheugen wij ons in een 100 tal catechumenen. Dit resultaat mag misschien gering schijnen voor een ijverig zwoegen van 4 jaren; maar als wij in aanmerking nemen, dat alle begin moeilijk is, dat wij hier alles tegen hadden, vooral de antipathie van het volk (nooit toch waren Europeesche missionarissen tot hier doorgedrongen) dan hebben wij alle redenen, den goeden God te bedanken."

In dit verslag vergeet de ootmoedige geloofsverkondiger over de moeite te spreken, welke dit kleine succès hem gekost had: zijne bisschoppelijke rondreis in het heetst van den zomer (+ 35°Celsius) en het koudst van den winter (- 25°Celsius), door een gebied, dat 300 uren van 't n.w. naar 't z.o. en 200 van 't w. naar 't o. lang is, door wilde, gedeeltelijk ongebaande bergstreken, door rivieren zonder bruggen en door bijna ontoegankelijke wouden.

Daarover meldt eener zijner missionarissen: "Men kan terecht zeggen, dat hij zich uitputte, zonder het minste medelijden met zich zelve te hebben."

Zijn talent, met weinig geldmiddelen veel tot stand te brengen, hebben wij reeds leeren kennen: een ander zijner gaven, nl. zijne goede verhouding tot de

hem onderhoorige priesters, moeten wij nog in 't kort volgens hunne mededeelingen beschrijven:

“Bij Mgr. werd men immer met open armen ontvangen.

't Was hem altijd een waar genoegen en een genot met zijne priesters te kunnen deelen, wat hij uit Europa ontving. Door zijne vriendelijke brieven spoorde hij tot ijver aan; in 't bijzonder echter verstond hij het, te troosten en aan te moedigen, wanneer iemand met den moedwil der ambtenaren te kampen had, of wanneer hij zag, dat al hun werken zonder gevolg bleef. Maar trots deze goedmoedigheid wist hij voor zich de noodige achting te bewaren, en de bisschoppelijke waardigheid te doen eerbiedigen.”

(Aldus Rev. Mr. V. Reeth).

Hoe diep de vereering van den bisschop in de harten zijner priesters wortelde, hoe hij door hun toedoen ook bij 't volk bemind was, bleek ten volle, toen men zijn zilveren priesterfeest vierde. Den 14^{den} Juli 1889 waren missionarissen en christenen van heinde en verre daartoe saamgestroomd. Afstanden van 40, 60, 140, 160 uur, reizen van meer dan een maand hadden niet kunnen verhinderen, dat ondanks den heeten zomer, de kinderen zich om hun geliefden vader schaarden. Uit bijna alle gemeenten waren afgezanten verschenen, allen, ook de armsten hadden hunne geschenken. Meer nog: zelfs heidenen uit naburige steden en dorpen vereenigden zich met de christenen, om het jubelfeest van den katholieken priester te vieren.

Zóó had zijne liefde de wederliefde zijner nieuwe landgenooten gewonnen.

Toch zou het feest een min of meer treurig karakter dragen; het was nl. juist de dag, waarop het aanstaande vertrek van den Bisschop naar het Vicariaat van z.w. Mongolië aan de geloovigen zou worden bekend gemaakt. De reis, die weldra zou aanvaard worden, was mede een reden geweest, het jubilé te vervroegen. Nog slechts 14 dagen zou de herder bij de zijnen vertoeven. Den 29sten Juli riep hem de stem der gehoorzaamheid naar Mongolië, aan gene zijde van den Grooten Muur. Priesters en volk namen een roerend afscheid van hun bisschop, die zelf zeer aangedaan was. Vijftien uren ver vergezelden zij den Vader, die hen thans ging verlaten, en werden niet moede hem hun leedwezen over het smartelijk verlies uit te drukken. En toen hij vertrokken was vergaten zij den man niet, wien zij zooveel te danken hadden. Nog lang sprak men over den “grooten Vader” dien men verloren had, en nog thans leeft onder de christenen van Kan-sou het aandenken van “HAN-TCHOE-KIAO” van Bisschop Hamer.

VIII In het Vicariaat Z.W. Mongolië (Ortos)

Reis naar Europa

De laatste 10 jaren

Zeven kleine koninkrijken²⁹ vormen het gebied der Ortos, dat naar het zuiden door den Grooten Muur, naar alle andere kanten door den in een halven cirkelboog stroomenden Hoang-ho, van de aangrenzende Chineesche bezittingen bijna geheel wordt afgesloten. De koningen zijn verplicht den Keizer van China schatting te betalen, een hunner verkrijgt voor een grooter som den voorrang en het oppergezag over de andere. Het land, waarover zij heerschen is eene hoogvlakte van 500 tot 2000 meter hoogte, onvruchtbaar en dikwijls door hongersnood geteisterde streken. Men kan het beschouwen als een overgang tot de groote zandwoestijn Gobi, die ook in het Vicariaat Z.W. Mongolië ligt.

In Februari 1874 waren de eerste priesters van de Belgische missie, aangemoedigd door de uitnodigingen van den Koning van Eulet naar dit land van de eigenlijke Mongolen getrokken; kort daarna waren eenige anderen gevolgd, en na bijna onoverkomelijke moeilijkheden, en offers waren zij er eindelijk in geslaagd eenige middelpunten te bezetten en daar kapellen op te richten, waar de bekeerde herders der woestijn ter aanbidding van den waren God samenkwamen.

Een der twee eerste geloofsverkondigers, de Eerw. Heer Alph. De Vos, was in 1883 tot Bisschop en Apostolisch Vicaris van Z. West Mongolië benoemd.

Een onverwachte dood rukte hem den 21sten Juli 1888 uit veelbelovenden werkkring weg.³⁰ Tot zijn opvolger werd Mgr. F. Hamer bestemd. Deze aanvaardde zijn nieuwen post in een toestand van groote afmatting. De welhaast 25 jaren uitputtenden arbeid hadden zijne gezondheid zeer ondermijnd. De maag weigerde bijna elke spijs op te nemen. De geestelijke behoeften der christenen zouden zeker den ijverigen bisschop belet hebben ooit in het land zelf eenige rust te genieten. Daarom drongen zijne missionarissen er met nadruk op aan dat hij in het geboorteland zijne krachten zou gaan herstellen. Hij onderwierp zich aan hun oordeel en ging na het Verlof van de Propaganda verkregen te hebben in het voorjaar van 1890 op reis naar Europa, naar het geliefde "NEDERLAND".

Reis naar Europa

Op 21 Maart trof de Bisschop in Tiën-tsin verschillende van zijne medebroeders, welke gedeeltelijk pas onlangs in hunnen nieuwen werkkring waren aangekomen. Hartelijk werd "de gevierde Strijder, de beminnelijke Vader, en een der eerste medehelpers onzer jeugdige Congregatie"³¹ in ons midden verwelkomd.

---

²⁹ De koninkrijken heeten: Djoungar, Wangking, Tjasak, Wouchen, Othok, Hang-king, Talat. Buiten den Hoang-ho liggen nog de Koninkrijken: Mao-ming-ngan, Orat, Alishan, Eulet, en de prefectuur Ning-sia. Dit alles vormt het Ap. Vic. Z.W. Mongolië.

³⁰ Zie Missiën China & Congo I blz. vlg.

³¹ Zie "Indemans" Landreis naar Ili blz. 1.

De tijd van overvaart naar het Westen, 39 lange dagen, was één voortdurend lijden, dat wegens de noodzakelijkheid, om zich bijna van alle voedsel te onthouden, nog smartelijker werd. De apostel droeg alles gaarne voor zijne christenen, en was, ondanks de kwade vooruitzichten, vol blijde hoop op beterschap, wanneer hij slechts de kundige hand van Europeesche artsen, en de liefdevolle verpleging van zijne bloedverwanten zou mogen genieten.

Deze werden plotseling verrast, door een telegram uit Marseille³² dat de gelukkige aankomst meldde, die zij nog enkele weken verwijderd dachten. De voor de ontvangst noodzakelijke voorbereidingen werden verhaast, terwijl Mgr. een bezoek aan Scheut en aan den Bisschop van zijn geboortediocees 's Bosch bracht, welke laatste hem veroorloofde, in zijn geboorteland alle bisschoppelijke functies uit te oefenen.

Op Pinkstermaandag, 26 Mei 1890, kwam de verwachte gast aan.

Zijne bloedverwanten, de geestelijkheid, Leden van het Gemeentebestuur en vele vereenigingen hadden zich voor zijne ontvangst op het perron geschaard.³³

De intocht in de stad geleeke een triomf zooals trouwens geheel zijn verblijf in Nederland. Aan het "Lang zal hij leven" kwam geen einde. In de kerk v.d. H. Ignatius werd door een plechtig "Te Deum" God dank gebracht voor de blijde gebeurtenis, dat een zoon van Nijmegen als Bisschop uit verre gewesten behouden in het Vaderland was wedergekeerd.

De indruk, die hij maakte was buitengewoon gunstig. "Mgr. is nog jong; zijn geheel uiterlijk bewijst het: een volle baard omgeeft het gelaat, waaruit wilskracht spreekt en dat tegelijk sympathie en eerbied wekt. Zijne stem klonk krachtig bij de kerkelijke gebeden en den zegen, waarmede Mgr. in bisschoppelijk ornaat de feestelijkheid besloot."

Den volgenden dag werd door een fakkeloptocht ook buiten de kerkmuren blijk gegeven van de algemeene vereering voor zijn persoon.

Uit erkentelijkheid voor zoovele eerbewijzen, en om te toonen, dat zijne woorden: "Ik ben met hart en ziel Hollander gebleven" geen ijdele klank waren, was Z.D.H. altijd gereed, om kerkelijke feesten door zijne tegenwoordigheid op te luisteren.

Dit geschiedde niet alleen in zijne vaderstad, maar in geheel Nederland.

Zoo zien wij hem op het feest van den patroon der verschillende kerken van Nijmegen, St. Ignatius, Dominicus, Augustinus, Franciscus pontificale plechtigheden verrichten, eveneens te Arnhem, en in de naburige gemeenten Beuningen, Leuth, Beek, Groesbeek.

Zijne vroegere leeraren, de Jezüieten in Kuilenburg, mogen hem op het Congregatiefeest 8 December in hun midden zien; den 11^{den} juni had hij reeds aan het College dezelfde Paters een bezoek gebracht te Sittard. De broederscholen te Nijmegen, de Kath. Gezellenvereening dier Stad, het College der Paters Dominicanen, de Vincentius Vereeniging te Roermond, het Pensionaat Jerusalem der Ursulinen te Venraij, werden door Mgr. met een bezoek vereerd.

---

³² Telegram luidde: Arrivé à Marseille, attendez lettre, Ferdinand.

³³ Voor dezen en volgende bladzijde van het verblijf in Nederland is gebruikt de "Gelderlander" Nijmeegsch dagblad anno 1890.

Ook maakte hij deel uit van het Eucharistisch Congres te Antwerpen, en bezocht naast de familiën zijner missionarissen, ook talrijke Gestichten en Pensionaten in België. Voor alle Katholieke Werken, bijzonder zoo ze onderwijs en opvoeding betroffen, en nog meer, indien zij, gelijk het Genootschap der H. Kindsheid, de ondersteuning der missionarissen ten doel hadden, toonde hij de meeste belangstelling, en wekte zoodoende zijne tot geven altijd geneigde landgenooten nog tot grooter milddadigheid op.

Andere kerkelijke functies mocht de bisschop in zijn geboorteland voor het eerst uitoefenen. Viermaal diende hij de H. Priesterwijding toe; den 11^{den} Aug. bij de PP. Dominicanen te Nijmegen, 8 Sept. bij de PP. Jezuïeten te Maastricht, verder bij de PP. Karmelieten te Zenderen, en kort voor zijne terugreis te Scheut.

Over deze laatste wijding bericht hij zelf: (15 Maart 1891) "Zaterdagmorgen wijding van 5 priesters, 1 diaken, en 11 subdiakens, allen Heeren van de Congregatie, 1 Praemonstratenser en 4 Dominikanen. Vandaag hebben wij hier in de Kapel de eerste H. Missen gehad van 4 jonge priesters."

Bijzonder genoeg deed het den Bisschop, toen hij op 25 Sept. 1890 aan 2 nichtjes voor de eerste maal de H. Communie schonk, en ze na den middag in de kerk der Jezuïeten vormde, toen hij den zoon van een aanverwant doopte, en op 19 Sept. te Schiedam in de kamer eener aanverwante familie het H. Offer opdroeg.

Onder de behandeling van den bevrienden arts, Dr. J.P.St. Berends maakte de gezondheid van den hoogen patiënt zoo snelle vorderingen, dat hij reeds midden Juni zijne voorgenomen reis "ad limina apostolorum" kon aanvaarden. Te Rome wilde hij tevens de zaken zijner missie met den Prefect der Propaganda en met den H. Vader zelf bespreken.

De tegemoetkoming die hij van alle zijden ondervond, stelde hem in staat, zijne zaken spoedig af te maken. Geschenken, hem door den H. Vader voor zijne bloedverwanten gegeven, toonen ons aan, hoe aangenaam aan den vader der christenheid dit bezoek van den Bisschop was, dien de Chineezzen als een vader vereerden.

Nog eene ontmoeting te Rome mogen wij niet stilzwijgend voorbij gaan, omdat ze op het karakter van den bisschop een helder licht werpt.

In het Collegium Germanicum hield zich destijds zijn vroegere biechtvader van Kuilenburg op. Dezen bracht hij een van zijne eerste bezoeken, en de bescheiden, ootmoedige bisschop vertelde aan den goeden pater, hoe hij naar den raad zijner Heeren, dien hij immers moest volgen, naar Europa gekomen was.

"Het was dezelfde Ferdinand (zegt Pr. V. Meurs), het kleeid was veranderd, de verhouding geheel omgekeerd, maar de ziel bleef dezelfde: zoo open, zoo eenvoudig, piissima, obsequentissima, als ware ik nog over hem gesteld geweest." Dezen indruk had hij ook in zijne vaderstad gemaakt; hij kan als voorbeeld dienen, dat ootmoed en minzaamheid ook den hooggeplaatsten tot sieraad strekken.

Tien maanden had het verblijf in het geboorteland geduurd; de plicht riep hem nu op zijn post terug. Broeders, Zusters en bloedverwanten meenden weliswaar, dat hij zich wel wat rust mocht gunnen, en na 25 moeilijke missie jaren in zijne vaderstad het hemelsch loon mocht afwachten.

Maar zou dit niet de lage vlucht van een huurling zijn geweest? De bisschop althans hield het er voor. Hij had geen oor voor zulke voorstellen, maar antwoordde met heilige fierheid: "EEN MISSIONARIS, EVENALS EEN TROUW STRIJDER, STERFT OP HET VELD VAN EER!"³⁴

³⁵Zijne bloedverwanten bleven hem even dierbaar als vroeger, maar de belangen van Jezus' rijk in het verre Oosten gingen hem voor de gehechtheid aan vleesch en bloed. Hij keerde terug naar zijn post en mocht hem nog volle 10 jaren bewaren tot nut en welzijn van velen.

De Laatste Tien Jaaren

Vergezeld van Pater Hulsbosch ging Mgr. Hamer den 22sten Maart 1891 te Marseille scheep, en kwam na eene voorspoedige reis den 3^{den} Mei gelukkig in China aan, zooals hij aan zijn broeder uit Tiën-tsin schrijft. Twee missionarissen van Mgr. Bax, die voor zaken daar vertoefden, heetten hem welkom. Een Chinees uit San-tao-ho, de bisschoppelijke residentie der Ortos, had reeds eene maand op de aankomst van den opperherder gewacht.

Den 5^{den} Mei werd de Landreis aanvaard, die door een even aangenaam als noodzakelijk oponthoud van 8 dagen in Si-ing-tze waar Mgr. Bax toen juist vertoefde, werd onderbroken. Was het in Pe-king vrij warm geweest, op de Mongoolsche hoogvlakte woei een scherpe ijzige wind, die de missionarissen van koude deed trillen. Den 22sten Mei kwam in Si-ing-tze de bisschoppelijke equipage aan, die de Heeren van Ortos hem hadden gezonden. Tevens ontving men de tijding van den onverwachten dood van een jongen missionaris, die veel voor de missie had beloofd, van Pr. Roggeman, die nog geen half jaar in de missie was werkzaam geweest.

Alle residenties in dat district vierden den doortocht van Mgr. Hamer met grooten luister. Voor hem was de intrede in zijn Vicariaat op Zaterdag 6 Juni, 1 uur 's morgens eene met ongeduld verbeidde gebeurtenis. Reeds den volgenden dag werd uit Eul-che-se-k'ing-ti gemeld: "Het moeilijkste van geheel de reis ligt nog voor ons, want van Siao-noor tot San-tao-ho toe moeten wij onder den blooten hemel logeeren... Wij bevinden ons zeer goed, en hopen met Gods genade de reis er goed af te brengen, dankzij de gebeden van U en van alle vrienden. Als ik goed te huis zal zijn, zal ik U weer schrijven." Dat geschiedde 22 Juni.

Op 18 Juni, 100 dagen na het afscheid van Nijmegen (11 Maart) was San-tao-ho gelukkig bereikt.

Christenen en missionarissen stemden jubelend in het Te Deum tot dankzegging voor de gelukkige terugkomst. Allen verheugden zich over het

---

³⁴ Zie Annalen Sparrendaal 1ste Jaargang blz. 9 - Kath. Missiën 1900/01 blz. 129.

³⁵ Voor de volgende mededeelingen werden ± 120 brieven gebruikt, aan zijne familieleden.

gezonde voorkomen van hun opperherder; hij zelf kon hun de blijde verzekering geven: "Van maagpijn heb ik niet het minste last gehad."

Dit doel der reis was dus bereikt. Ook aalmoezen voor de missie ontbraken niet, eene collecte in Nijmegen had 2420 Gld. opgeleverd.

Aanstands begon nu het werk. Vijftien maanden was de bisschop afwezig geweest, veel was er in dien tusschentijd geschied, zoowel goed als kwaad.

Tot dit laatste kan men o.a. rekenen de plagerijen, die de missionarissen van Ologan-Beugerok van eene heidensche rooversbende te verduren hadden, en die de missie in den loop der volgende jaren omtrent 6000 frcs kostten.

De droogte des zomers had een groot gedeelte van het district onvruchtbaar gemaakt, en daarom was weer een hongersnood te vreezen. Om deze te voorkomen, moest het uit Europa meegebrachte geld gebruikt worden, dat eigenlijk voor het bouwen van kerken en kapellen bestemd was (b.v. aan Pr. Lemmens werden 60 Gld. toegestaan om zijne te klein geworden Kapel te vergrooten). Op andere plaatsen had het bekeeringswerk evenzoo goede vorderingen gemaakt, bijzonder in de buurt van het dorp Eul-che-se-k'ing-ti, waar nieuwe christengemeenten in menigte ontstonden.³⁶

Tegen de terugkomst van Mgr. Hamer waren daar drie nieuwe gemeenten gesticht, die, zonder uitzondering, evenals die, welke in het volgend jaar gesticht werden, eene gunstige ontwikkeling beloofden.

In de buurt der bisschoppelijke residentie kwamen ook met den dag meer families aan, die om de gunst vroegen, van zich daar te mogen vestigen, en zich tevens als geloofsleerlingen lieten opschrijven. Tot de bezoekers van San-tao-ho, behoorden ook de missionarissen, die bij hun bisschop van den 23sten Aug. af de retraite wilden houden. Er kwamen er in 't geheel elf. De bisschop schrijft hierover (5 September): "Voor mij waren het drukke dagen, vooral na de retraite, want iedereen had zijn zaken over te leggen, veel te praten, en de jaarlijksche subsidie moest verdeeld worden. Aanstaande Woensdag ga ik met de Heeren Hulsbosch en Leesens naar het district Ning-t'iao-leang (10 dagen van San-tao-ho) om daar het Vormsel te gaan toedienen. Op mijne terugreis zal ik het district Ning-sia ook bezoeken. Onderweg moeten wij altijd onder den blooten hemel logeeren, en ons eigen potje koken.

Ik zal trachten tegen het feest van Allerheiligen hier terug te zijn, want dan moeten de gewone onderrichtingen voor de catechumenen beginnen, die er dit jaar in geheel het Vicariaat veel zijn. Ik geloof, dat wij wel tot 2000 zullen komen."

Het getal catechumenen was dus bijna even groot, als dat der christenen in het vroeger Vicariaat na een arbeid van 10 jaren.

Het zou nog beter gaan, want na afloop der Vormreis (8 Nov.) heet het: "In de hoop van bij den priester wat ondersteuning te vinden, komen van alle kanten

---

³⁶ Brief van Pr. V. Havere (Missiën China & Congo 1895 blz 519) waarin vermeld staan:

- Tsoung-kwi-hai-tze, gesticht 1891 telt 26 Oct. 1994 113 christenen en catechumenen
- T-lama-yao-tze, gesticht 1891 telt 26 Oct. 1994 109 christenen en catechumenen
- Kao-chang-yen-yao-tze, gesticht 1891 telt 26 Oct. 1994 47 christenen en catechumenen
- Yin-kiang-yao-tze, gesticht 1892 telt 26 Oct. 1994 305 christenen en catechumenen
- Ta-noor, gesticht 1891 telt 26 Oct. 1994 68 christenen en catechumenen

families af, om zich te bekeeren. Wij rekenen, dat wij de laatste 2 maanden meer dan 2000 catechumenen erbij hebben gekregen. Alle priesters hebben het dan ook buitengewoon druk met onderwijzen der nieuwbekeerden." Zoo werd met het leven des lichaams het veel kostbaarder leven der ziel gered.

Voor de onlusten, die met vele andere streken van China ook het Vicariaat van Mgr. Rutjes (Oost-Mongolië) teisterden, bleven de christenen van Ortos bewaard.

"Och! Wie zal ons hier in de woestijn komen zoeken?" vraagt schertsend de bisschop bij de tijding, dat zijn eerste medewerker Pr. Lin elders onder de handen der beulen zijn bloed voor den Zaligmaker had mogen vergieten.

En den 15^{den} Maart van hetzelfde jaar lezen wij: "Volgens de laatste brieven, die ik van Mgr. Rutjes heb ontvangen, waren er één Priester (Lin) en meer dan 1000 christenen vermoord, en was het nog allesbehalve rustig; ook zijn er vele kerken en residenties verwoest. God geve, dat er spoedig vrede in die streken moge komen; het ging er in den laatsten tijd zoo goed, er waren vele bekeeringen. Daarover is zeker de duivel jaloersch geworden, maar het zal hem niet baten, want het bloed der martelaren is het zaad der christenen."

Ook de missie der Ortos had in dezen tijd een zwaar verlies te betreuren in den dood van Pr. De Saegher in de residentie Maria Theresia. Den 21sten Januari was hij gezond en welgemoed op zijne statie van San-tao-ho teruggekeerd van een bezoek van eenige nieuwe missionarissen, den 5^{den} Febr. 's middags was hij reeds overleden. De bisschop was op de eerste tijding direkt naar Maria Theresia gesnel, maar hij kwam 4 uur te laat: een dichterbij wonend medebroeder had Mr. De Saegher in het stervensuur bijgestaan. Deze moest ook na de begrafenis op de bloeiende statie blijven en het onderwijs der 400 geloofsleerlingen overnemen.

In dien plaats begon de Bisschop 14 Febr. eene missie van drie weken.

"Zoo had ik, (schrijft hij), drukke, maar toch aangename bezigheden."

Dan volgden een paar maanden in het belang van administratie en beheer te San-tao-ho (St. Jacques) doorgebracht.

Den 4^{den} April werd wederom eene groote reis begonnen naar de Synode van Pe-king. Reeds vroeger had Mgr. met hetzelfde doel daar vertoefd, een ander maal in Tai-yenn-fou (Chan-di).

De heenreis werd tevens als visitatie beschouwd. "Palmzondag kwam ik bij Mr. De Boeck in Siao-noor. Dus toen was al het lastigste van de reis af... In Siao-noor doopte ik dinsdag 12 April 25 volwassenen en vormde ik 40 christenen. Daarna gingen wij naar Eul-che-se-k'ing-ti, waar ik verder de goede week doorbracht. Hier doopte ik Zaterdag 40 volwassenen en op Paaschdag vormde ik 100 christenen. Paaschmaandag vertrok ik en kwam Donderdag bij Pr. Dobbe te Sia-hoang-ti en Woensdag 27 April te Si-wan-tze bij Mgr. Bax aan. Hier bleef ik een paar dagen uitrusten... Zaterdagavond 7 Mei kwamen wij te Pe-king. Daar waren reeds allen voor ons aangekomen:

Mgr. Sarthure vic. ap. v. Pe-king

Mgr. Bulté Jezuiet v. Ho-kiën-fou

Mgr. Brugière Lazarist v. Tin-tjen-fou

Mgr. Scarella vic. ap. v. Noord-Ho-nan
Mgr. Guillon vic. ap. v. Mandsjoerije
Mgr. Bax vic. ap. v. Centraal-Mongolië
Mgr. Rutjes vic. ap. v. Oost-Mongolië
R.P. Benedictus gemijterd Abt. d. Trappisten.

De Synode begon des Zondags met een pontificale hoogmis, en duurde tot Hemelvaartsdag.”

Aldus in een brief uit Pe-king van 26 Mei, een van de laatste dagen daar doorgebracht.

Wat de Synode betreft, zoo hooren wij, dat zij veel voldoening gaf, en rijke vruchten droeg, maar tevens zeer vermoeiend was. Dagelijks zitting van 9 tot 11 en van 3½ tot 6 uur. De tusschentijd was noodig, om zich voor te bereiden. De gastvrijheid, welke de bisschoppen bij den Nederlandschen en den Belgischen gezant en de respectieve consuls mochten genieten, wordt met dankbaarheid vermeld.

Op den terugreis naar zijne statie waren weer de voorboden van den hongersnood te zien.

Op sommige plaatsen regende het juist, toen de bisschop er door kwam. Zoo in Eul-che-se-k'ing-ti, waar ten gevolge van de ellende die overal heerschte, in het huis der H. Kindsheid 100 kinderen waren opgenomen, en nog 120 bij de voedsters waren ondergebracht. Z.D.H. maakte van zijn oponthoud gebruik om aan de maagden eene retraite te geven. Te San-tao-ho, waar toch nog enkele stukken land door water uit de Hoang-ho konden besproeid worden, hadden zich tijdens de afwezigheid van den bisschop vele nieuwe families van landverhuizers gevestigd. De missionarissen hadden van hunne posten boden gestuurd, om grootere ondersteuning voor hunne christenen af te smeeken. Hoe smartelijk klinkt de uitroep van den bisschop: “Zoo komt men van alle kanten met zijne miseries bij den bisschop. Had ik maar iets, om allen content te kunnen stellen.”

Waar menschenlijke middelen ontbraken, nam men tot het gebed zijn toevlucht.

Op den dag van Maria-Geboorte (8 Sept.) wanneer anders regelmatig sterke vorst invalt, begon in het geheele Vicariaat een novene tot O.L.Vr.

“De christenen baden onafgebroken en met de grootste vurigheid, en gelukkig heeft O.L.Vr. ons hier goed geholpen. Tot heden (22 Sept.) is er nog niets bevroren, ofschoon het al eenige nachten frisch begon te worden. Nu wordt de boekweit, enz. al zoo zachtjes rijp, en men begint al te maaien, zoodat de naooft nog redelijk kan zijn. De zomeroogst van tarwe en boonen was al totaal mislukt, omdat het voorjaar te droog was. Deze werden hier echter betrekkelijk weinig gebouwd. En het schoonst van al is, dat op vele plaatsen van den omtrek, waar geen christenen wonen, er bijna geen oogst is. Zulks is eene goede aanmoediging voor de nieuwe bekeerlingen.”

Ook uit Europa waren te rechter ure nog buitengewone rijke gaven in des bisschops handen gekomen, zoodat hij, die tot zijn laatsten cent had uitgegeven, op het einde van de retraite aan de missionarissen toch de gewoonlijke jaarlijksche gelden kon overhandigen. De vreugde hierover was des te grooter,

omdat het aantal christenen en catechumenen tot meer dan 2000 was gestegen. Ook de vooruitzichten van het komende jaar waren gunstig. Overal vermeerderden zich de aanvragen om onderwijs in den katholieken godsdienst. Zoo konden op Paaschzaterdag in San-tao-ho alleen al 11 volwassenen gedoopt worden.

De volgende maanden van het jaar 1893 werden geheel in beslag genomen door den bouw eener kathedraal in gothieken stijl. "Hoe konden wij nu in die slechte jaren zulk een kerk bouwen? Dat zal ik U eens oprecht zeggen; eigenlijk min of meer tegen wil en dank. De noodzakelijkheid werd van dag tot dag grooter. De oude kerk was veel te klein, en begon er zoo uit te zien dat het een schande was. Wij hadden gedacht, dit jaar steenen te bakken, hadden al hout uit Kan-sou laten komen, omdat hier in de woestijn niets staat, en het plan gemaakt dat onder het koor de grafkelder voor de priesters moest komen. Nu, dat graf zou men dit jaar maken, en, als men onder een deel der oude kerk wilde graven, viel de rest in; dus geen middel: wij moesten wel aan het bouwen, en zoo zitten wij nu volop in de drukte. De sacristie en de toren zijn al bijna gereed (1 Juni). Alweer wat, waarover gij U zult verwonderen, want die dingen bouwt men in Europa het laatst, maar gij weet, in China gaat alles het achterste voren. De kerk is al tot de ramen, en wij denken met het feest van Allerheiligen gereed te zullen zijn. De kerk zal van binnen 36 meter lang, 16 meter breed, en 10 meter hoog zijn."

Niettegenstaande menige vertraging - men moest dikwijls op zeer noodzakelijk materieel wachten - schoot de bouw flink op. Toen de bisschop in het zuidelijk district ging vormen, was de kerk bijna onderdak, toen hij terug kwam (3 Oct.) was de halve kerk al van binnen gepleisterd; alleen de vloersteinen ontbraken nog. "Dus met 1 Nov. zal de kerkwijding plaats kunnen hebben. Goddank! De kerk is schoon en voldoet iedereen; ook is ze ruim, en de proportie is ook zeer wel. Met 1 Nov. komen de Heeren voor de kerkwijding, 3 Nov. zal in de crypte de plechtige begrafenis zijn van de priesters en Mgr. De Vos. (5 October). De lijken stonden gedurende de H. Missen in de kerk. Na de Hoogmis waren er 5 absoluties, daarna de plechtige wijding van de crypte en de begrafenis." (6 November).

Zoo was de bisschoppelijke kathedraal, een prachtstuk in deze arme streken, dan gereed. Bloedverwanten hadden haar met geschilderde ramen, klokken, en heiligen beelden getooid. Voor iedere gift had de gelukkige ontvanger een woord van dank. Aangaande zichzelf kan hij melden, dat de oude ziekte, die in 't begin van het jaar hem weer gekweld had, nu zoo goed als genezen was door de gebeden eener nicht, die hij herhaaldelijk daarvoor bedankt met een hartelijk: "God vergelde het u!" Aan de kracht zijner eigen gebeden echter twijfelt de ootmoedige dienaar Gods: "Het is nu al ruim 2 jaren, dat ik alle dagen in het Memento der H. Mis zeg: O.L. Heer, geef toch... Maar het schijnt, dat mijn gebed bij O.L.H. niets vermag. Wij zullen toch maar aanhouden met bidden."

Na de voltooiing van den kerkbouw begon weder de volle apostolische arbeid. "Nu doe ik op 3 plaatsen de onderrichtingen voor de catechumenen. Ik ga namelijk 's maandags en donderdags 's morgens om 5½ uur naar St. Michel, op ½ uur afstands gelegen, dinsdag en vrijdag naar St. Paul, 1 uur van hier, woensdag en zaterdag naar Notre Dame, ook ½ uur verwijderd. Daar lees ik dan

de H. Mis, en geef na het evangelie eene instructie of catechismus, na de H. Mis en dankzegging eet ik een stuk brood met een kop thee, en daarna stel ik vragen uit den catechismus; een dag bij de mannen en een dag bij de vrouwen om te zien hoeveel zij in een week hebben bijgeleerd. Dan kom ik zoo circa 10 uur weer op mijn kamer in St. Jacques. Als ik dan thuis kom, staan er gewoonlijk al te wachten, om mij te spreken, en zoo is gewoonlijk de heele voormiddag weg." Het volgend jaar scheen de oogst weer niet naar wensch te zullen uitvallen, maar toen er in Juni regen kwam en in September de vorst niet inviel, bleef de gevreesde ramp gelukkig achterwege. Het belangrijkste feit van het jaar 1894 was de reis van den bisschop naar Si-wan-tze.

Hij had de missie der PP. Jezuieten te Ho-kiën-fou willen opzoeken, om aldaar zijne retraite te doen, maar wegens de onveiligheid der wegen kwam dit plan niet tot uitvoering. In Si-ing-tze vond hij Mgr. Bax ziek. Deze verzocht hem te Si-wan-tze twee seminaristen priester te willen wijden. Den 10^{den} Dec. begon Mgr. Hamer zijne retraite, den 18^{den} deelde hij de mindere ordes toe, den 19^{den} het subdiaconaat, den 21sten het diaconaat, den 22sten het presbyteriaat. Na Kerstmis keerde hij terug, en was den 20sten Febr. 1895 gelukkig in San-tao-ho. Met Paaschen konden weer 42 volwassenen gedoopt worden, terwijl bij het laatste Pinksterfeest reeds 60 dat Sacrament ontvangen hadden.

Kort daarop begon de visitatie in het westelijk en zuidelijk deel van het Vicariaat. In het zuiden had Z.D.H. vernomen, dat Mgr. Otto, zijn opvolger in Kan-sou dicht bij hem vertoefde. "De gelegenheid was te schoon om die te laten voorbijgaan, en daarom ging ik Dinsdag na Pinksteren met Mr. Stragier naar Tsing-yang-fou. Het waren 5 dagreizen, maar welk een weg! Een kar kon er niet door, ik ging daarom op mijn muilezel, altijd over hooge bergen, waarvan velen zeer steil waren, altijd berg op, berg af. Daar trof ik Mgr. Otto en de Heeren De Moerlooze, Coppieters & Lau-waert mijne oude missionarissen. Gij kunt denken, dat de ontmoeting na 6 jaar vreugdevol en hartelijk was. Wij bleven 4 dagen in hun gezelschap en Mgr. Otto, die juist zijne bezoeken af had keerde met mij terug naar Ning-t'iao-leang. Wij hadden het plan, er slechts een paar dagen te toeven, maar ieder keer, dat wij wilden vertrekken werden wij door den regen verlet, zoodat wij nog 14 dagen te zamen konden zijn. Den 1sten Juli vertrokken wij te zamen, Mgr. Otto naar Leang-tcheou, ik naar San-tao-ho en kwam hier op 10 Juli gezond en wel terug. De reis heeft mij waarlijk goed gedaan. Ik ben altijd gezond geweest, en heb in het geheel geen last gehad van de maagpijn (14 Juli '95)."

In Augustus begon men met de kerk te schilderen, wat onder toezicht van Mr. De Moerlooze uit Kan-sou "waarlijk schoon" gedaan werd.

Het jaar 1895 zou echter ook lijden brengen:

"In Klein Brugge (Siao-kiao) was een prachtig altaar, dat ik volgens teekening van Mr. de Moerlooze, als ik nog in Leang-tcheou was, had laten maken. Mr. Stragier, de missionaris van Klein Brugge, was naar hier gekomen voor de retraite, en als Z.E. een paar dagen vertrokken was, is er een heiden door het raam in de kerk gebroken, en heeft alles stukgeslagen; het schoone altaar van fijn snijwerk, een schoon beeld van het H. Hart, crucifix, kandelaars, godslamp,

alles is vernield. Ik heb er geweldig veel spijt van. Wel is de schurk gebonden aan den mandarijn overgeleverd, maar daarmee zijn de stukken niet heel.”

Zoo klaagde de bisschop 20 Augustus. Op 11 Oct. komt een nieuwe jobstijding:

“Men spreekt er hier druk over, dat in Kan-sou de mahomedanen weer in opstand zijn. Dit heeft hier veel schrik, vooral onder nieuwe christenen, te weeg gebracht. Daarom zijn wij genoodzaakt een muur of liever wallen te slaan om het dorp St. Jacques om ons in tijd van overval te kunnen verdedigen. Ik voor mij geloof, dat het gevaar nog wel ver af is, maar men moet altijd wat in tijds maatregelen nemen. Het zijn anders groote onkosten, die mij aan het hart gaan. Denk eens, een vierkanten wal, elke kant 320 meters, dus in ‘t geheel 1¼ K.M.; van onder 5 meter dik, van boven 3, en 1 meter hoog. Zij zijn wel van aarde, maar kosten toch nogal veel geld.

De schrik was des te grooter, omdat vele menschen zich nog de gruwelen en wreedheden herinneren van den vorigen opstand (1866). Maar nu (21 Nov. ‘95) zijn de praatjes wat verminderd, en iedereen heeft weer moed. Wij hebben brieven uit Kan-sou gehad. Mgr. Otto schreef, dat het zich bij wat rooven en plunderen bepaald had, en dat het voor het oogenblik weer rustig was. Daarvoor hebben wij O.L.H. alweer te bedanken, en te bidden, dat het rustig moge blijven.”

Het gebed werd verhoord, en als het ware om een gelukkig nieuwjaar aan te kondigen, bracht een koerier behalve vele brieven ook een aalmoes van 900 frcs op 2 Januari, en den 8sten kwamen 3 kisten uit Nijmegen met sieraden voor de kerk, en vele noodige en nuttige zaken voor de missie.

Op de visitatie in het oostelijk gedeelte der Ortos volgde de voorbereiding voor het Paaschfeest te vieren in de bisschoppelijke residentie. Deze keer waren er 75 doopelingen, zoodat Paaschzaterdag de plechtigheden, die van de vuurwijding tot de pontificale Mis door den bisschop in eigen persoon werden verricht, om 5½ uur moesten beginnen, en eerst om 11½ uur afgelopen waren. “Na den middag hoorde ik nog 60 biechten. Gij ziet, dat ik nog niet versleten ben. Met Paaschzondag was onze groote kerk onder de pontificale Mis geheel vol. Van 3 uren ver waren de christenen er naar toe gekomen. Nu is men bezig aan de voorbereiding van het H. Vormsel, dat op den derden Zondag na Paaschen zal plaatshebben.” (8 April ‘96).

280 christenen uit den omtrek viel deze genade te beurt. In Juli klaagde intusschen de bisschop dat de voorboden van den ouderdom (hij was 56 jaar oud) ook bij hem zich reeds vertoonden. Mijne gezondheid laat niets te wenschen over. Nu en dan echter gevoel ook ik, dat ik zachtjes aan recht op het Gasthuis begin te krijgen. De puntjes raken er wat af, en ik ben veel gauwer afgemat dan voorheen. Zulks ondervond ik nog verleden Zondag. Ik moest bineeren en ook 2 maal preeken; en na de 2^{den} H. Mis gevoelde ik mij zoo vermoeid, dat ik een uur stil moest gaan zitten. Dat was in vroegere jaren heel anders, toen wist ik niet, wat moei zijn was. Ik heb dan ook al 31 jaar missionarisleven en mijn rug begint zich al wat te krommen.”

Dat belette hem echter niet, ook dit jaar eene grootere reis te ondernemen in het gezelschap van zijn opvolger in Kan-sou en ambtsbroeder Mgr. Otto. De beide apost. Vicarissen gingen samen naar Si-ing-tze en Si-wan-tze, om persoonlijk de zaken hunner missiën te gaan regelen. Op 2 Dec. kwamen zij weer te San-tao-ho aan, feestelijk ingehaald door de priesters en een dertigtal ruiters.

“De reis is heel gelukkig afgelopen; wel een of andere kleine wederwarigheid zooals dat er eens een muilezel door het ijs zakte, enz, maar daaraan is men gewoon, en God zij dank, groote accidenten hebben wij niet te melden.” (8 Dec. 1896).

Geheel den winter bleef Mgr. Hamer bij zijne kathedraal.

In den vastentijd werden, zooals het sedert de installatie van den nieuwen opperherder en op zijn bevel ieder jaar moest gebeuren, de missiën in de gemeenten gehouden. Mr. Roofthoofd, gestationneerd in San-tao-ho als pastoor van St. Jacques en procurator, gaf de missie in St. Paul van 7 tot 14 Maart. Woensdags werd hij ziek en de bisschop moest in zijne plaats treden. Op den 14^{den} begon hij vervolgens met Mr. De Boeck de missie in St. Jacques, bij welke hij de ochtendpreeken overnam. Ruim 400 biechten werden door de 2 apostelen gehoord. Deze buitengewone werkzaamheden brachten veel drukte, maar onder gewone omstandigheden was het leven des bisschops allesbehalve werkeloos.

Twee zijner missionarissen geven ons hierover bijna in dezelfde bewoordingen eenige inlichtingen. De eene, die 2 jaar lang bij hem woonde geeft de volgende dagorde: ‘s Morgens vroeg opstaan, zomers om 4 uur, ‘s winters een half uur later. Na het morgengebed volgde ½ uur meditatie met voorbereiding tot de H. Mis, die hij in zijne privaatkapel las. “Het is een eenvoudig, lief Kapelletje, heel netjes behangen, beplakt en beschilderd. Daar is men weer thuis in Europa, en het hart verheft zich als vanzelf tot onzen goeden God. Ook Mgr. schijnt dit te gevoelen; dikwerf begeeft hij zich daarheen en is dan als het ware één met zijn God.” De Mis dienden hem gewoonlijk 2 van de 15 à 20 Seminaristen. Indien het mogelijk was, hoorde de bisschop eene 2^{den} mis tot dankzegging. Na het ontbijt was er ½ uur ontspanning, daarna begon het werk tot half twaalf. In dezen tijd werd de groote correspondentie zoowel over zaken als met zijne vrienden gevoerd. Elke aangekomen brief werd beantwoord, en er kwamen er vele. Ieder missionaris zoo wenschte het de bisschop, moest hem voortdurend van alles bericht geven. Verder bracht het invullen van statistieke tabellen over de vorderingen van het missiewerk in al zijne takken eene aangename bezigheid. Deze werden in den refter opgehangen opdat de missionarissen onderling gesticht en bemoedigd zouden worden door elkanders ijver en welslagen. Het bouwen van residenties voor de priesters en vooral van Kapellen (behalve de 2 groote kerken in San-tao-ho en Eul-che-se-k’ing-ti nog drie kleinere in Ortos) en van het Seminarie vroeg ook van den oppersten bouwheer en het Vicariaat veel tijd. Plannen werden gemaakt en beoordeeld, materieel werd op verschillende plaatsen besteld, rekeningen moesten vergeleken worden, enz. Om 11½ uur was wederom eene kleine ontspanning, waaronder men, indien de gezondheid het veroorloofde, eene pijp of sigaar rookte, en geregeld schaak, dam, of triktrak werd gespeeld. De missionarissen, die aanwezig waren, moesten aan deze recreatie deelnemen. Te 12 uur volgden de gemeenschappelijke vespers, ‘t gewetensonderzoek en de Profundis. Aan tafel werd voorgelezen, en onder het bidden van de Miserere begaf zich daarna de kleine communitie naar de Kapel. Dan volgde eene recreatie tot 2 uur, wier einde Matutinen en Lauden vormden. Om ½3 bezoek bij het H. H. Sacrament, daarna lezing van een profaan schrijver, zoolang de kleine voorraad

boeken niet uitgeput was. Na de thee om 4 uur volgde dikwijls eene wandeling naar den ½ uur verwijderden Hoang-ho (Gele rivier).

Om 5 uur begon het spreekuur voor de missionarissen, die echter evenals de christenen den geheelen dag door aan de kamer van den bisschop mochten komen aankloppen. Hoe men van dit verlof gebruik maakte, blijkt uit het volgende: Mgr. schrijft eens, dat hij bij een briefje van twee bladzijden niet minder dan 10 maal werd onderbroken. Tegen 7 uur verzamelden zich de aanwezigen in de Kapel voor de geestelijke lezing, na de Profundus volgde 't avondeten, de Miserere, de recreatie en te 8½ uur 't avondgebed. Voor het avondgebed bad Mgr. altijd knielend een rozenhoedje, zooals hij trouwens altijd in de Vereering der H. Maagd een voorbeeld voor zijne medewerkers en christenen was. Een hoofdbestanddeel van het avondgebed was het gewetensonderzoek, en tot besluit van den dag bracht men een bezoek in de Kapel. De menigvuldige bezoeken bij het H. Sacrament overdag zijn hier niet aangegeven. Van deze dagorde week men bijna nooit af.

Andere wekelijksche bezigheden, als bezoeken in het gebouw der H. Kindsheid, het Seminarie, enz. hadden regelmatig plaats. Maandelijks was de eerste vrijdag er voor bestemd, om zich in gebed en meditatie te versterken. Jaarlijksche retraite beschouwde de bisschop en voor zichzelf en voor zijne missionarissen van het grootste belang. Ook in andere zaken viel het niet te ontkennen, dat de regelmatige levenswijze van den bisschop meer klem en nadruk gaf, aan wat hij van zijne ondergeschikten vorderde. Evenals hij zichzelf slechts ongaarne van het breviergebed ontsloeg, wilde hij ook, dat de priesters op reis, zoo ze niet al te ver gingen (meer dan 80 li's = 8 uren) het brevier zouden bidden en zich niet met 3 rozenhoedjes zouden tevreden stellen. Ook zij moesten om de 8 dagen biechten en wanneer zij bij hem waren, alle oefeningen van de communitie meemaken. Wie het eene jaar wegens overgrootte drukte de geestelijke oefeningen niet kon meemaken, mocht het volgende zeker niet achterblijven. Doch volgen wij weer den loop der gebeurtenissen: in plaats van met Paaschen de visitatiereis te beginnen moest de bisschop in San-tao-ho blijven, omdat 2 priesters van die plaats ter herstelling van hunne krachten voor een poosje afwezig waren, en de directeur van het Seminarie bij zijn gewonen arbeid geen andere lasten meer op zich kon nemen. Het begin van de apostolische reis was nu op daags na Sacramentsdag bepaald, toen uit Poro-Balgason een bericht kwam, dat eene spoedige komst van den bisschop noodzakelijk maakte. Zoo vinden wij hem reeds Dinsdag na Pinksteren op weg. De Koning van Othok was bereid, aan de missionarissen een schoone vlakte van 4 uur lang en 1 uur breed in erfpacht te geven; daarom hadden de missionarissen den bisschop gevraagd, de noodige onderhandelingen met de Chineesche ambtenaren persoonlijk te willen overnemen. De zaak was voor de missie van het grootste belang: de grond was zeer goed, en kon aan duizende christenen woonplaats en voedsel verschaffen. De onderhandelingen hadden een gunstig verloop, al waren zij ook door de Chineesche langzaamheid nog ver verwijderd van het einde. De bisschop tenminste spaarde geen moeite, om snel zijn doel te bereiken. Daarom bracht hij nog op zijn terugreis een bezoek aan den Koning van Othok, om persoonlijk met diens minister, die de missionarissen niet ongenegen was, de zaak te kunnen

bespreken. Nog een ander stuk land, van grooteren omvang zelfs dan het eerste, was ter sprake gekomen. Het behoorde tot het grondgebied van den Koning van Woucheng, die weliswaar sommige bezwaren tegen den verkoop (of liever erfpacht) deed gelden, maar met wien men binnen 10 jaar tot een gelukkig resultaat hoopte te komen.

Een paar vragen, die bij het lezen van het voorgaande vanzelf wijzen, had de bisschop voor zijne bloedverwanten reeds vroeger opgelost. Vooreerst. Vanwaar moesten de katholieke bewoners komen? Zouden zij hunne woonplaatsen verlaten en naar deze nieuwe streek verhuizen? Of zouden de heidensche ingezetenen zomaar in een ommezien christen worden? De bezittingen lagen dicht bij het overbevolkte China, en zoo begrijpen wij de hoop door den bisschop gekoesterd: "Als de vlakte dus bebouwd mag worden, zal ze in een paar jaar vol zijn; en als ze in onze handen is, mag er natuurlijk niemand op komen, dan die geloofsleerling wordt. Misschien zal wel een of ander zeggen: dat is een aardige manier van geloof verkondigen, maar hier gaat het niet anders. De heidenen, heel doordrongen van den afgodendienst, zijn zoo ineens niet vatbaar voor hoogere beginselen, zij moeten eerst door stoffelijke middelen getrokken worden, om hunne zielen te redden. Zoo toch zijn onze voorouders in Europa vroeger ook bekeerd. De geloofsverkondigers bouwden kloosters, en om bescherming te vinden, kwamen de menschen zich daaromheen vestigen, en bekeerden zoo langzamerhand tot het christendom." (14 Juni 1891).

Later (21 September) lezen wij:

"Nu zult gij zeggen, maar zulk een terrein, dat zal geld kosten, en hoe dat te betalen? Verkoopen mogen de Mongolen niet, maar wel alles in erfpacht geven, waarvoor men dan jaarlijks eene pachtsom betaalt, geringer dan de belasting van andere landen. De onkosten zullen daarom maar een 50.000 frcs beloopten. Van waar dat geld te halen? Gij weet, wij hebben eene gefundaties van studiebeurzen. Om dat geld te plaatsen, was er in Tiën-tsin een huis aangekocht, dat goeden intrest opracht. Verleden jaar is dat huis onteigend, en wij kregen er den dubbelen prijs voor, dien het gekost had. Dit geld had ik nu op de bank staan, en wachtte eene gelegenheid af, om het goed te plaatsen. Die gelegenheid is nu dit land. Die het ontginnen, moeten ons een kleine pacht, b.v. 2/10 of 3/10 van den oogst geven; zulks is genoeg om aan de Mongolen de rente en aan de studenten het pensioen te geven, en tevens winnen wij er vele zielen mede voor den hemel."

De vooruitgang van het missiewerk in het jaar Sept. 1896-97 was bemoedigend. Het getal der gedoopten was het laatste jaar van 4429 tot 4824 gestegen, in plaats van 2200 catechumenen telde men 2465. In de weeshuizen waren 231 meisjes, en nog 165 bij de voedsters. "Gij ziet, de vooruitgang is wel niet zóó voorspoedig, als ten tijde der apostelen, maar elk jaar boeren wij toch wat vooruit."

Het Kerstfeest van 1897 werd feestelijk gevierd in Eul-che-se-k'ing-ti, middernacht pontificale Hoogmis, en evenzoo in den morgen. Nieuwjaar 1898 werd op reis doorgebracht. "Wij konden dus dien dag de H. Mis niet lezen, wat ik alle jaren doe, om mijne wenschen bijzonder voor U aan het altaar uit te storten, en de vervulling ervan van den goeden God af te smeeken. Ik geloof toch, dat gij

er geen schade onder zult geleden hebben. Als ik zoo den geheelen dag in mijn karretje zit, heb ik niets anders te doen, en breng mijnen tijd door met bidden. Den 1sten Januari heb ik bijzonder voor U gebeden, opdat 1898 voor U een jaar van geluk en vrede moge zijn.” (15 Jan).

Het oponthoud te San-tao-ho duurde slechts tot 26 Januari:

“Gij zult wel zeggen, dat is altijd maar rondtrekken; er zit geen rust in U! Dat is zoo het leven van den missionaris: die is niet gemaakt, om op zijn kamer te blijven zitten, en ik bevind mij altijd het best, als ik zoo in beweging ben. Zulks is eene genade, die O.L.H. aan den staat van missionaris zendt. Ik ga wel zachtjes naar de 60, maar ben toch nog in de fleur van 't leven, en menschelijkerwijze gesproken, kan ik nog vele jaren meegaan. Maar als O.L.H. ons roept, is het ook gauw gedaan.”

Deze laatste gedachte aan eenen plotselingen dood vinden wij in bijna iederen brief weder, die het overlijden van een missionaris meldt, of antwoord geeft op een ontvangen doodsbericht. Het gewone slot is dan: “Zeker een voorbeeld voor ons, om toch altijd gereed te zijn.” De maanden Februari en Maart 1898 werden geheel besteed aan eene reis naar het oude Vicariaat Kan-sou, waar met Mgr. Otto zaken te bespreken en te regelen vielen. De vreugde, zijne oud-missionarissen en christenen weer te zien, was groot; zij gaf ruimschoots vergoeding voor alle vermoeienissen der zware reis. Bijzonder troostend was voor den ijverigen zielenherder de aanhankelijkheid zijner vroegere onderhoorigen, die zich toonde in een hartelijke ontvangst, en niet minder verheugde hem de genezing van Mgr. Otto, die op 27 Jan. de laatste H. Sacramenten had ontvangen. Op 2 Mei vertrok men na korte rust weer naar San-tao-ho “en sedert heb ik nog geen oogenblik rust gehad” schrijft Mgr. den 26sten. Tusschen de feestelijkheden steeds nieuwe dagreizen van 120 tot 160 li's, dag in dag uit, en altijd met dezelfde 2 muilezels. Tenslotte werd aan de Maagden der H. Kindsheid de retraite gegeven, wat Z.D.H. erg vermoeide, maar hem niet kon beletten, aanstonds weer eene apostolische reis naar Siao-noor, in de woestijn te ondernemen.

Van het generaal-kapittel van Scheutveld had Mr. Roofthoof last ontvangen, zich naar Scheut te begeven, om aldaar novicen meester der broeders te worden. Dat was eene harde beproeving voor den bisschop. Acht lange jaren hadden deze 2 ijverige arbeiders lief en leed met elkaar gedeeld. De bisschop had aan zijn procurator een kundigen raadsman gehad, en tevens een biechtvader, die zijn volle vertrouwen bezat. “Aan hem heb ik veel verplichting, bijna 10 jaar ben ik met Z.E. hier in San-tao-ho geweest; altijd als ik den moed liet zakken, heeft hij mij opgebeurd. Had ik Mr. Roofthoof niet gehad, wie weet, of ik er niet al eens vandoor was gegaan.” (21 Febr. 1899) Zoo schrijft de ootmoedige bisschop over zijne ondergeschikten, hij, die altijd de missionarissen zoo goed wist op te beuren, die hen alle moeilijkheden door zijn voorbeeld leerde overwinnen. De belangrijkste gebeurtenis van dat jaar was wel de toewijding van het Vicariaat aan het H. Hart v. Jezus. Daarover wordt 18 Sept. bericht:

“Op den 8sten, 9^{den} en 10^{den} Sept. hebben wij hier het triduum gehouden door Z.H. Leo XIII voorgeschreven ter eere van het H. Hart, en op Zondag 10 Sept. heeft de plechtige opdracht van het Vicariaat aan het H. Hart plaats gehad. Daarna hebben wij de gezamenlijke retraite gehouden.” Toen bij deze gelegenheid

ook de rekening en verantwoording zoo op geestelijk als stoffelijk gebied aan den bisschop was afgelegd, kon hij de balans der missie opmaken. "Op materieel gebied (schrijft hij) is dit jaar maar ellendig. Overal is het geweldig droog geweest, op sommige plaatsen heeft het niet, op andere eens of 2 maal geregend, en nog op vele plaatsen is de weinige oogst, die er nog was, op 8 Sept. bevroren. Voor het spiritueele echter is het wat beter. Dit jaar zijn wij weer wat vooruitgegaan. Het getal christenen is wederom met 519 vermeerderd, en het zou nog grooter zijn, als in 't voorjaar geen ziekte onder de kinderen ware geweest, waaraan er zeer velen gestorven zijn." (8 Oct.) In dit korte bericht wordt een aanwinst van land niet vermeld, die de missie dit jaar mocht verkrijgen. De Koning van Othok had nl. eene vlakte van ± 2000 hektaren aan de missie geschonken. "Dat kost ons dus niets anders dan wat footjes aan de Mongoolsche mandarijntjes, die het moeten afmeten, en een cadeau aan den Koning en de ministers." (10 Juli 1899).

Rustig was dit jaar voorbijgegaan. Slechts nu en dan had een enkele windvlaag het evenwicht van den dampkring verbroken. Waren het stooten, die den naderenden orkaan aankondigden? In Europa scheen men het te meenen. Reeds 3 Febr. werden echter broeders en zusters gerust gesteld: "Uit de couranten zult gij wel gelezen hebben, dat het thans in China niet heel rustig is. Maar maakt U maar niet ongerust. Hier in Mongolië hooren of zien wij van niets; de bewegingen zijn meer in het zuiden."

Dan weer op den 8sten Mei:

"Maakt U maar niet ongerust over ons; wij wonen hier rustig in de woestijn... en vernemen eerst van verre de berichten, dikwijls pas uit de couranten van Europa."

De visitatiereizen gingen hun geregelden gang. De laatste, welke hij van San-tao-ho ondernam, gaf den bisschop veel troost. "Overal was vooruitgang zichtbaar, de Heeren gezond en wel."

De eerstvolgende reis van den grijzen opperherder was zijne verhuizing naar Eul-che-se-king'ti:

"Ziehier de reden. Toen in 1884 het Vicariaat van Z.W. Mongolië werd opgericht, was de vlakte van San-tao-ho de eenige belangrijke plaats van de missie, zoodat Mgr. De Vos Z.G. daar de hoofdresidentie stichtte.

Sedert dien tijd is echter de toestand geheel veranderd. In het oostelijk district is veel beweging tot bekeering gekomen, en zijn verreweg de meeste catechumenen. Onze grootste verwachtingen liggen daar, en tevens is het voor de correspondentie de meest geschikte plaats. Brieven en stukken komen eerst in Eul-che-se-king'ti aan. De koerier van daar naar San-tao-ho loopt 8 à 10 dagen, zoodat, als er presseerende affaires zijn, het altijd een verlet geeft van 20 dagen, wat al dikwijls veel nadeel aan de administratie heeft opgeleverd, zoodat de heeren er al sedert jaren op hebben aangedrongen, dat de hoofdresidentie zou worden overgeplaatst. Ik had er altijd dit tegen: de noodzakelijke onkosten, en, als men oud is, verandert men niet gaarne. Maar de noodzakelijkheid wordt te dringend, zoodat ik beslooten heb, het volgend jaar in Maart te verhuizen." (18 Dec. 1899). In de nieuwe residentie was alleen goed de in het laatste jaar ingewijde fraaie en groote kerk, voor welks bouw Z.D.H. zich ook veel moeite had gegeven.

“Maar wat de woning aangaat, is het anders. Hier was ik tenminste comfortabel gelogeed, en in Eul-che-se-king’ti vind ik slechts een paar kamers in zonsteenen opgetrokken, geen huiskapel of iets van dien aard, zoodat ik mij veel zal moeten behelpen, tot ik in staat, of liever, bij kas zal zijn, om te bouwen.” (10 Febr. 1900). De verhuizing liep zonder ongevallen af. Het bekeeringswerk ging zijn gewonen gang. De onlusten in China veroorzaakten voor de Mongoolsche missionarissen geene bijzondere moeilijkheden, en er was wel zeker geen mensch die minder dan Mgr. Hamer vermoedde, hoe spoedig, en op welke wijze zijn wensch voor Nieuwjaar 1900 in vervulling zou gaan: “het is te hopen, dat ieder jaar ons dichtter bij den hemel zal brengen.”

IX Heldendood

Toen bij zijn bezoek te Si-wan-tze in 1896 een priester uit Oost-Mongolië den bisschop der Ortos mededeelde, hoe vroom zijn medebroeder Mgr. Rutjes was overleden, sprak deze in een opwelling van heiligen naijver: "Men zou hem waarlijk benijden, en wenschen in zijne plaats te zijn." De schoone dood van zijne zuster Gertruida vervulde hem met vreugde; het plotseling overlijden van zijn broeder Jacobus O.F.M. deed hem op het eerste oogenblik pijnlijk aan, maar spoedig troostte hem de gedachte aan het bijna 50-jarige deugdzame ordensleven van den overledene.

Den sterksten indruk schijnt de dood van Mgr. Bax op hem gemaakt te hebben. In zijne brieven wordt er geen melding van gemaakt, ofschoon anders belangrijke gebeurtenissen in den regel meer dan eens staan opgeteekend.

Den 4^{den} Januari 1895 had de eerste bisschop der Congregatie het eeuwige loon mogen ontvangen. De oudste van zijne medebroeders knielde aan zijn lijdenssponde; hij had hem de troostmiddelen van onzen H. Godsdienst toegediend, en toen hij in zijne missie terugkeerde, vonden zijne priesters Mgr. Hamer buitengewoon aangedaan, ja geheel en al veranderd. Binnen 8 maanden had de dood 3 missionarissen uit Ortos tot een beter leven opgeroepen.

Hun bisschop had hunnen dood aanschouwd als eene waarschuwing, om steeds voorbereid te zijn tot de laatste ure. Hij was dan ook bereid, toen een dood, veel smartelijker, maar tevens veel schooner en glorierijker dan die van den krijgsman op het veld van eer van hem werd geëischt voor den God en Zaligmaker, wien hij geheel zijn leven lang zoo getrouw had gediend.

In den laatsten brief van zijne hand, dien wij bezitten (20 Juni 1900) zegt hij nog: "Het broeit van alle kanten, maar vooral in het zuiden. God dank zijn wij hier buiten den grooten muur nog vrijwel in vrede. Wel zijn de gemoederen wat opgewekt, men wordt ook eenige gisting onder het volk gewaar, maar toch, hier in het Koude Noorden zijn de menschen bedaarder."

Hoe spoedig zou het anders worden!

Reeds in Mei was den missionarissen op het dreigende gevaar gewezen door een Chineesch priester uit Pe-king, maar men meende zeker te wezen voor de benden der Boxers, die gezworen hadden de "Duivels van het Westen" en vooral "de slechte Sekte van den Heer des Hemels" te zullen vernietigen en uitroeien.

Toen een plakkaat van deze inhoud in Kwi-hwa-cheng (de Blauwe Stad) verspreid werd, verzamelden zich spoedig 500 Mandsjoe-soldaten, en doortrokken de stad, aldoor schreeuwend: "Slaat de Europeanen dood!"

De missionaris, die daar gevestigd was, snelde naar Mgr. Hamer, en bracht hem de jobstijding over. Men was nog aan het overleggen, wat voor maatregelen men zou nemen tegen den opstand, toen uit het Oosten P. Verwilghen bij de verzamelde medebroeders aankwam, en hun de gruwelen verhaalde, die hij in Midden-Mongolië had zien gebeuren. Het was de 2^{den} Juli.

De missionarissen wisten voor het oogenblik niets beters te doen, dan zelf de uiterste voorzichtigheid in acht te nemen, en hunne christenen hetzelfde aan te bevelen.

De brenger der tijdingen reed den volgenden dag terug, om weder op zijn post te komen. Eéne dagreis van Eul-che-se-king'ti verwijderd, ontving hij door een bode een brief van eene naburige residentie.

Pater De Boeck (Midden-Mongolië) schreef:

“Wij zijn in doodsgevaar; laat ons goed voor elkander bidden, dat Gods wil moge geschieden!”

Nog in den nacht van 4 op 5 Juli werd deze tijding door een renbode aan den bisschop gebracht, en den volgenden middag bracht de koerier voor P. Verwilghen het bevel, om aanstonds bij Mgr. terug te komen.

Een bode, die, om berichten in te winnen, naar T'ouo-tch'eng was gezonden, meldde, dat daar alles in rep en roer was. “Om 4 uur rende ik (aldus P. Verwilghen, zie kath. Missiën 1900/01 No.24 blz. 186 vlg.) te paard den weg op naar Eul-che-se-king'ti.

Den volgenden dag, nadat wij allen de H. Mis gelezen hadden, om O.L. Heer te smeecken, ons te verlichten en bij te staan, beraadslaagden wij over den toestand. Met algemeene stemmen besloten wij, allen te samen in Eul-che-se-king'ti te blijven, de residentie zoo goed mogelijk te versterken, en, werden wij aangevallen, ons Kloekmoedig te verdedigen. Aanstonds werden boden te paard naar de verschillende omliggende christengemeenten gezonden, om de christenen te verzoeken, naar de verschanste verblijfplaats van den bisschop over te komen.

Den volgenden dag (1 Juli), in den namiddag, kwam een bode, heimelijk gezonden naar ons door den Mongoolschen Koning van Djoengar, die altijd allerbest met de missionarissen en christenen bevriend is geweest, ons in den naam van zijn meester waarschuwen, op onze hoede te zijn. “Het gevaar is groot” (liet de goede Koning zeggen) en ik ben voortaan onmachtig U te beschermen. Wordt gij aangevallen, verdedigt U dapper, of liever, laat ik U den wijzen raad geven naar het Westen (de groote residentie van San-tao-ho) te vluchten. Daar zult ge waarschijnlijk in veiligheid zijn, terwijl u hier een wisse dood wacht.”

“Wat moeten wij nu doen?” vroeg Mgr., na eenige oogenblikken over die jobstijding te hebben nagedacht.

Als uit één mond antwoordden zij: “Met vol betrouwen op Gods bijstand, willen wij het gevaar trotseeren. Wij zullen onze Kerk, onzen bisschop, onze christenen, en ons eigen leven tot den dood toe verdedigen!”

“Toen stond Mgr. op, en ging in de kerk voor het altaar nederknielen. Na een kwartier kwam hij terug, volkomen kalm, met een glimlach om de lippen, en zeide op plechtigen toon:

Mijn dierbare confraters, ik ben foe-moe³⁷, niet alleen van de christenen, maar ook, en vooral, van mijne priesters. Vóór God heb ik mijn plicht overwogen, en ik verklaar, dat ik U in geweten niet aan een zoo groot gevaar, aan een zekeren dood mag blootstellen.

---

³⁷ Foe-moe = vader en moeder

Is er een middel om U te redden, dan moet ik dat middel gebruiken. Ik mag de missie, wier hoofd ik ben, niet in gevaar brengen, van hare priesters te verliezen. Wordt gij in een stad vervolgd, zegt de H. Schrift, vlucht in een andere. Welnu, haastig vluchten is hier het eenige redmiddel. Daarom gebied ik U, dezen nacht nog naar San-tao-ho te vertrekken. Ik, oude man, wiens dagen geteld zijn, ik zal hier alleen bij onze christenen blijven, en, zoo God mijn leven wil, ik geef het Hem gaarne ten beste voor mijne christenen en mijne dierbare priesters. Moge God mijn offer aanvaarden, en u allen het leven sparen! Ik zal niet beproeven het tooneel te beschrijven dat plaatsgreep, toen Mgr. die korte redevoering eindigde. Tevergeefs verklaarden wij, dat wij hem niet zouden verlaten, tevergeefs baden en smeekten wij hem, ons toe te laten hem te verdedigen, of met hem te sterven. Monseigneur bleef onverbiddelijk, en hij antwoordde eenvoudig en steeds vriendelijk glimlachende:

Gij zijt door belofte van gehoorzaamheid aan mij verbonden, welnu, ik beveel het U, gij zult dezen nacht naar San-tao-ho vertrekken!

Daarmede was het laatste woord gesproken. Nedergeslagen en bedroefd maakten zich de missionarissen gereed voor de aanstaande reis door de woestijn. Om 11 uur sloeg het oogenblik van scheiden.

Voordat zij vertrokken, knielden allen, zes in getal voor de voeten van den bisschop, ontvingen zijnen zegen, omhelsden nog eens den man, dien zij meer dan hun eigen vader liefhadden, vrezende, hem hier op aarde niet meer te zullen weerzien. Met tranen in de oogen, met brekend hart trokken zij toen voort in den duisteren nacht. Gedurende hun vlucht was Mgr. met zijne gedachten bij hen. Nog den eersten dag bracht een bode een briefje waarin de aankomst van nieuwe christenen vermeld werd.

Toen zij op den 10^{den} dag te San-tao-ho aankwamen, moesten zij op bevel van Z.D.H. aan de verzamelde missionarissen het testament van hun opperherder voorlezen. Het luidde aldus:

Aan de Zeer Eerw. Heeren Missionarissen van Z.W. Mongolië

“Zeer Eerw. Heeren.

Gij zult begrijpen, dat het geen tijdstip is om veel te schrijven. De Heeren, die dezen brief medebrengen, kunnen U alles vertellen. Ik blijf hier, offer mij geheel op voor het heil van het Vicariaat, de Eerw. missionarissen en de christenen. Moge mijn offer aangenaam zijn aan O.L. Heer, en tot heil der missie strekken. Zulks hoop ik te verkrijgen door Uwe gebeden.

Ik bedank U allen en ieder in het bijzonder voor Uwen ijver, voor de hulp en troost, die Gij mij verleend hebt; en voor zoover ik U beleedigd mocht hebben, vraag ik U vergeving, en verzoek U mij in Uwe gebeden en H. Offeranden indachtig te zijn.

In den geest omhels ik U en geef U mijnen bisschoppelijken zegen,

+ Ferd. Hamer Vic. Apost.”

Terwijl de missionarissen door de woestijn trokken, kwamen in Eul-che-se-king'ti de christenen uit de naburige gemeenten samen, voor zoover zij aan de woede van hunne razende vervolgers waren ontsnapt. Zij konden verhalen van de

standvastigheid hunner medebroeders in 't geloof, die dood en folteringen verachtten, als het er op aankwam hun geloof en deugd te bewaren.

Deze onverschrokkenheid gaf den christenen nieuwen moed, en was voor hun bisschop een balsem die de wonden verzachtte, welke de dood zijn vaderhart sloeg.

Den 11^{den} Juli hadden de bokkers zich om de bisschoppelijke residentie gelegerd; hun aanval werd schitterend teruggeslagen.

Twee dagen later bleven de christenen opnieuw overwinnaars.

De bisschop vuurde de dappere strijders aan, bad voor hen, en met hen, hoorde hunne biecht, en diende hun de H. Communie toe.

Zijn moedig, bedaard voorkomen versterkte hunne krachten. Reeds begon men te hopen, dat alles een goed einde zou nemen, want gedurende 6 dagen werd geen aanval tegen hen ondernomen.

Tot nog toe was alleen de sekte der Bokkers openlijk als vijand opgetreden; op 20 Juli wierp het gouvernement het masker af.

Hierover schrijft Pr. Bermijn, de opvolger van Mgr. Hamer, op 1 Juli 1901 aan de familie Hamer het volgende: "Reeds in de vroege vertoonden zich rondom Eulche-se-king'ti, duizende bokkers, en ongeveer 200 soldaten. Daags te voren waren 4 militaire mandarijnen Mgr. komen bezoeken, hem valschelijk verzekerend, dat er niets te vrezen was, en dat, zoo er gevaar mocht komen, zij de christenen zouden verdedigen. Mgr. had zich lang met hen onderhouden, en hun bij het heengaan nog een flesch miswijn gegeven. De soldaten-mandarijnen hadden zoo goed weten te praten, dat zij in gezelschap van 2 der voornaamste christenen, het geheele christendorp hadden mogen bezoeken. Zoodra zij zich overtuigd hadden, dat het dorp aan geen soldaten kon weerstaan, spoedden zij zich terug naar hunne soldaten, die zich in eene oude bedding der Gele rivier schuil hielden op een half uur der residentie. Bij 't aanbreken van den dag, toen de nachtwachten der christenen zich ter ruste begaven, verlieten zij hun schuilhoek. Mgr. was juist in de Sacristie aan 't bidden, en bereidde zich voor tot de H. Mis, als het geluid der militaire trompet hem verschrok, en spoedde zich naar buiten. Reeds van alle kanten zag men in de verte soldaten met duizende bokkers aanstormen. Alsdan gaf Mgr. boven op een huis gestegen, aan de op den grond knielende christenen den zegen, en naar beneden gaande, ried hij hen aan, te vluchten. Velen nogal volgden dien raad, maar ook zij hebben niettemin veel moeten verduren. Bijna allen werden zij van kleederen beroofd, velen werden neergestoken, eenigen gelukte het bij bevriende heidenen een onderkomen te vinden; toch verreweg het grootste gedeelte der christenen bleef, vast besloten voor hun geliefden bisschop te strijden "in spem contra spem". Reeds zondags tevoren, zoo verhaalden mij nu nog weenende eenige overgebleven christenen, had Mgr. onder de preek allen aangezet tot de vlucht, doch daar hij aan de verontwaardiging, die op aller gelaat te lezen stond, en aan hunne gebaren, zag, dat zij vastbesloten waren, aan de zijde van hun bisschop te sterven, brak Mgr. in tranen los, en allen, zoowel mannen als vrouwen, oud en jong, weenden met hem.

Nadat Mgr. voor den laatsten keer zijne christenen had gezegend, en hen tot de vlucht aangespoord, was hij teruggekeerd naar de kerk, en lag daar neergeknield, biddend, met uitgestrekte armen, voor het kruisbeeld van het hoofdaltaar. Vele

vrouwen en kinderen baden aan zijne zijde. Intusschen waren soldaten en bokkers het dorp binnengedrongen; de christenmannen vochten een tijd lang dapper, maar weldra door gebrek aan kruut en lood konden zij den ongelijken strijd niet volhouden en werden overrompeld. Alsdan begon het bloedbad. Niemand werd gespaard! Mannen en vrouwen, grijaards en kinderen werden meedoogenloos neergestoken. De soldaten schoten als razenden in 't wilde, en troffen zoodoende niet weinige bokkers. Weldra trok een troep moordenaars naar het weeshuis. De daar aanwezige zusters werden vastgebonden aan de boomen, en zoodanig mishandeld, dat zij voor dood nedervielen. Een van deze is er levend afgekomen; doch zij gelijkt niet meer op een mensch: haar gelaat is in alle richtingen doorkorven, de tanden verbrijzeld, en de tong gedeeltelijk uitgerukt. Van de weeskinderen werd slechts 1/3 vermoord, de overige, alsook een zeker aantal vrouwen werden meegesleurd, om later aan de Mahomedanen te worden verkocht...

Doch keeren wij naar Mgr. terug.

Zoodra de soldaten zich meester zagen van het dorp, trok een tiental hunner aanstonds naar de kerk, om den bisschop gevangen te nemen. Mgr. bood geen weerstand. Men sleurde hem naar buiten. Aanstonds werden de vingers der rechterhand afgesneden; want men vreesde die hand, wijl men uit de verte had gezien, dat Mgr. met die hand den zegen had gegeven. De gewonde hand werd met een doek omwonden. Daarna bond men zijne handen en voeten samen, om hem op een stok weg te dragen. Hierbij liet men Mgr. tweemaal op den grond neervallen. Mgr. zuchtte en liet een schreeuw van de pijn, hetgeen hunne spotlust opwekte.

Eens in het midden der bokkers stond Mgr. bloot aan de wreedaardigste mishandelingen. Men rukte het haar uit hoofd en baard, en als Mgr. door zijn gekerm te kennen gaf, hoeveel pijn dit veroorzaakte, riep men spottend: "Nu moet heel de baard eruit!" Onnoodig te melden, dat men Mgr. van zijne bovenkleederen had beroofd; doch de onderkleederen mocht hij gedeeltelijk behouden. Na al die mishandelingen werd Mgr. met 5 christenen op een kar gepakt om naar Mao-tai³⁸ (op 2 à 3 uur afstand) te worden vervoerd. Bij Mgr. had men achter den hals een sabel, of volgens anderen een kapmes vastgemaakt dat bij iederen schok der kar in het vleesch drong. Men deed allen geboeid nederknielen, terwijl ze waren blootgesteld aan de gloeiende Juli-zon.

De bokkers deden ook gelijk de Joden weleer, die vreesden, dat O.L.H. op den lijdensweg zou bezwijken, en legden, beducht, dat een zonnesteek Mgr. zou treffen, natte doeken op zijn hoofd en afgekapte hand.³⁹

---

³⁸ Op den raad zijner priesters had Mgr. Hamer den Seminarist Thaddeus Yang, die pas Minorist was, in de laatste dagen Diaken gewijd, en wilde hem nu ook het H. Priesterschap toedienen, om in hem een biechtvader en helper te verkrijgen. Deze jonge man bevond zich naar sommige berichten onder deze 5 helden, die met den bisschop werden gevangen genomen, doch slaagde er in te ontsnappen naar Midden-Mongolië. Volgens anderen werd hij met Mgr. gemarteld. (Zie Miss. China & Congo 1901 N. 6 blz. 134).

³⁹ De wreedaard, welke de doeken aanbracht, deed het niet uit medelijden, want het is dezelfde, die Mgr. heeft verbrand. Nu heeft hij zijne straf ontvangen, en is onthoofd. Hij heette Hia-nu-tze. Over den mandarijn, die verantwoordelijk was voor den moord van den bisschop, meldt Pater v. Kerckhoven, dat hij, toen de Europeesche gezanten zijn hoofd hadden geëischt, de vlucht nam.

Op den weg gaf men Mgr. ook te drinken, doch hij gebruikte slechts weinig, uit vrees, dat men hem wilde vergiften, en nam nu en dan slechts iets aan van de christenen.

Onder de reis was het iedereen toegestaan, Mgr. te beschimpen en te verwonden, met die voorzichtigheid nochtans, dat men een te spoedigen dood moest voorkomen.

Van een kind, dat ooggetuige was, heb ik vernomen dat men Mgr. een handvol zand in den mond had geworpen, omdat hij bad, en van meer dan één persoon heb ik gehoord, dat men, eveneens om dezelfde reden, Mgr. twee lanssteken in den mond had toegebracht, die zijne tanden verbrijzelden, en zijne tong kwetsten.

Niettegenstaande dit alles ging Mgr. voort met bidden. Gedurig zeide men aan Mgr., dat men hem nu naar zijn vaderland, het land der duivelen ging terugbrengen, en dat zij hem uitgeleide wilden doen.

“Den 21sten Juli werd Mgr. langs Min-to-keou (½ uur van ‘t christendorp Tsoung-kwi-hai-tze) naar T’ouo-tch’eng (10 uur van Eul-che-se-king’ti) overgebracht. T’ouo-tch’eng ligt ½ uur van Ho-k’eu, waar Mgr. meer dan eens gedurende zijne reizen in het Ortosland, de Gele rivier is overgestoken. Eens der Gelen Stroom over, bevindt men zich op Mongoolsch gebied. Naar deze plaatsen werden de christenen gebracht, die men in de algemeene slachting had gespaard. Daar ook zijn 300 van de onzen onthoofd, en hunne doodshoofden op staken ten toon gesteld. Buiten de stad ziet men nog overal heuveltjes: de grafplaatsen onzer martelaren.

Later heb ik nog vernomen dat men Mgr. ook vervoerd heeft van T’ouo-tch’eng naar Ho-k’eu, op eene kar, die geweldig schokte. Men had Mgr. doen neerzitten op een ijzeren pin (een werktuig, om bezems te maken). De pijn deed hem soms alle gevoel verliezen. Als men hem vroeg: “zit gij hier zoo gemakkelijk als op uwen troon?” dan antwoordde hij: “nog beter.”

Te T’ouo-tch’eng wilde de mandarijn een echt Chineesche rol spelen; hij noodigde Mgr. uit op een diner, om te weten te komen, of de missie nog geld bezat, en waar dat was. Mgr. echter antwoordde hem niet.

Toen eerst begon de groote marteling: In eene groote kooi gebonden wierp men hem in de gevangenis. Overdag geleidde men hem rond door de groote straten. Een dun scherp koord had men hem 3 maal om het hoofd gebonden, en op het geschorene deel van het hoofd had men in groote Chineesche letters geschreven: “Oude Europeesche duivel.” Natuurlijk was geheel de bevolking op de been, om Mgr. te kunnen beschimpen en mishandelen. Ik heb vergeten te melden, dat men vanaf den eersten dag eene ketting had vastgemaakt aan het bovenste ribbenbeen; ten dien einde had men het vleesch van het lijf gesneden, zoodat volgens ooggetuigen die met hem in dezelfde gevangenis hebben gezeten, de ribben bloot lagen.

Achtervolgd door Chineesche soldaten, en in een klein dorp omsingeld, had hij opium ingenomen. Maar dit vergif, in te groote hoeveelheid genomen, brengt eerst na langen doodstrijd den dood. Dusdanig was het geval met den christenvervolger. Hij stierf eerst na 6 uur van ontzettend lijden. Toen het deksel van de doodskist werd geopend, zagen wij het vreeselijk gelaat, krampachtig saamgetrokken, en geheel zwart geworden. (Limb. Koerier 1901 19 Oct.)

Drie dagen duurden die martelingen.

Eindelijk brak den 25sten Juli aan, feestdag van St. Jacobus (patroon der kathedraal van San-tao-ho) de dag ook, waarop Mgr. zijne roemrijke martelkroon uit de handen zijns Goddelijken Meesters zou ontvangen.

In de vroegte geleidde men Mgr. naar het veld tusschen T'ouo-tch'eng en Ho-k'eu. Men bond zijne voeten vast aan elkander, men omwond die, alsmede het onderlijf, met watten, alsdan rukte men Mgr. met ijzeren werktuigen het vleesch van den rug, kapte voeten, de overblijvende hand, ooren en neus af, en heesch hem op aan 3 staken, welke men boven aan elkander had gebonden, en van onder uiteengezet.

De watten overgoot men met olie en boter en hield er vuur aan. Mgr. liet nog 2 zuchten. Niettegenstaande hunne pogingen wilden de watten niet al te best branden, zoodat slechts het onderlijf is verkoold.

Alsdan sneed men het lichaam open, haalde het hart eruit, dat men deed roosteren, en voor 800 sapeken door 2 bedelaars deed opeten. Toch was hunne helsche woede niet voldaan, en evenals de beulen bij de martelaars van Gorkum, zoo ook schraapten zij het vet van zijne ingewanden af, om het op de openbare markt te verkoopen.

Het hoofd werd afgehouden en op een staak ten toon gesteld, en na eenige dagen in een waterketel begraven.

Later hebben wij het hoofd, alsook de beenderen van Mgr. in eene kist doen leggen.⁴⁰

Het hoofd is het echte hoofd van Mgr., van de beenderen ben ik nog niet geheel zeker. Ik doe nu op alle mogelijke wijzen onderzoek. Een christen heeft mij gezegd, dat hij op de grafplaats van Mgr. een plankje had doen steken, om later niet te missen. Later kunnen wij eens spreken over het overbrengen van een gedeelte der relikwieën naar Europa, alsook van het oprichten van een gedenkteeken te T'ouo-tch'eng."

(Aldus P. Bermijn).

Zoo was dan het leven van een groot man door een glorierijk einde bekroond. In de stilte en in 't verborgene had hij, niettegenstaande zijn verheven ambt, gewerkt evenals zijn meester J. Chr. Hem zou hij ook gelijk worden in den dood. Evenals de Stervende Verlosser aan het Kruis bad voor zijne beulen, zoo deed ook zijne getrouwe dienaar. In de bittere uren van zijn lijden dankte hij zijne vervolgers: "Gij zijt mijne vrienden, ik zal voor U bidden."

Wie den Heer gevolgd is tot op Golgotha, die zal hem ook volgen in het glorierijk graf, in het "Sepulchrum gloriosum", die zal ook met hem op aarde worden verheerlijkt.

In de geboortestad van den glorierijken overwinnaar heeft zich onder het beschermheerschap van Z.D.H. den Bisschop van 's Bosch, Mgr. v.d. Ven, eene commissie gevormd om den grooten zoon der oude Waalstad, en de andere Nederlandsche missionarissen, die in Mongolië zijn gemarteld, de Eerw. Paters

---

⁴⁰ Pater v. Kerckhoven geeft aan, dat dit op 15 Maart 1901 plaats had, en wel door den mandarijn van T'ouo-tch'eng.

Jaspers uit Geldrop, Dobbe uit 's Bosch en Zijlmans uit Waalwijk, een gedenkteeken op te richten.

Ook het genootschap der H. Kindsheid te Nijmegen, dat den Bisschop-missionaris gedurende zijn leven ondersteunde, wilde hem ook eeren na zijn dood, door in de St. Augustinus kerk een gedenkteeken op te richten.

De gedachte, een nieuwen Voorbidder in den Hemel te bezitten, naast den anderen grooten Nijmegenaar, den Zal. Petrus Canisius, verlichtte de smart van bloedverwanten, en vrienden.

Bij alle droefheid vervulde toch ook vreugde de harten zijner medebroeders, die op zijn bevel gevlucht en zoo gelukkig gered waren. Zij zien tot hem op als naar een voorbeeld, hoog en heilig, hun ter navolging gesteld.

Vreugde vervult ook de katholieken van Nederland, dat zij uit hun midden een zoo grooten Zoon aan de kerk mochten schenken.

Vreugde heerscht eindelijk in het hart van iederen katholiek, dat dezelfde kerk, die voor 19 eeuwen de martelaars bij duizenden voortbracht, ook thans weder jeugdig en sterk genoeg bleek, om voor den Zaligmaker goed en bloed te offeren. Deze vreugde doet ook in de harten van velen een wensch opkomen, dien Pater K. Eijck in de woorden samenvat: "Misschien mogen wij het geluk hebben, hem op de altaren geplaatst te zien." Spé gaudentes!

Vol vreugde in de Hoop! Ja! verheugen mag zich Nijmegen, dat het eens in den Hemel zal aanschouwen, naast het witte gewaad van zijnen Canisius, het roode martelaarskleed van zijnen Bisschop Ferdinandus Hubertus Hamer.

Omstandigheden nopens de Marteldood van Mgr. Hamer, ter plaatse zelf genomen.

In XXIV K'ing ti⁴¹ zelf was het hand van Zijne Hoogwaardigheid met eenen Kogel doorschoten. Den 20 July heeft Monseigneur XXIV K'ing ti verlaten en is den 22sten te T'o tch'eng⁴² aangekomen. Monseigneur zat op eene grote Kar, geknield op het ijzer van eene lans en de punt van eenen sabel kwam van achter tegen zijnen hals, zodanig dat hij niet de minste beweging kon maken. In dien staat is hij heel de Stad doorgevoerd, beschimpt en verwenscht door de Chineezen. Dien zelfden dag nog, 22 July, heeft men Monseigneur naar den 'ya-menn'⁴³ geleid, alwaar hij 5 dagen verbleef, en, zoo men zegt, tamelijk goed behandeld werd.

Den 26 July zijn de Boxers den 'ya-menn' binnengedrongen en hebben er Zijne Hoogwaardigheid uitgerukt. Zij hebben Monseigneur bijna gansch ontkleed, hebben hem een Koord rond den hals gedaan, trokken er mede langs alle Kanten en rukten heel zijn baard uit.

Daarna hebben zij Zijne Hoogwaardigheid omwonden met 'ouate' die met Kempolie doortrokken was en die hebben ze aangestoken. De Chineezen noemen die pijniging: 'Tien jem-iou-la', de Mensche-Kaars aansteken. Zijne Hoogwaardigheid heeft rechtstaande die barbaarsche pijniging moeten onderstaan: de watte was aan de voeten aangestoken. Als het vuur uit was, viel Mgr, maar hij leefde nog, en men hoorde eenige zuchten uit zijne borst opstijgen. Dan hebben de Boxers zijne handen en voeten afgekapt en het lichaam naar de begraafplaats gedragen. Daar hebben zij het hoofd afgekapt en het gedurende eenen ganschen dag op de punt van eene lans uitgesteld, zooals men soms voor grote Kwaaddoeners doet.

Met deze gruwelen was de helsche razernij der Boxers nog niet voldaan. Zij moesten den doode nog onteeren. Zij hebben den buik van den eerbiedwaardigen Martelaar geopend, een Boxer van 8 jaar heeft het hart uitgehaald en zij hebben het door eenen bedelaar doen opeten. Oh! die Chineesche beschaving!

Twee heidenen hebben het verminkt lichaam van Zijne Hoogwaardigheid begraven. Toen ik den 13^{den} Maart in T'o tch'eng aankwam vroeg ik eerste en vooral aan den Mandarijn, waar het lichaam was van Zijne Hoogwaardigheid. Ik sprak aan den Mandarijn over den eerbied der Chineezen voor de dooden, ik sprak van de groote waardigheid van eenen bisschop wiens lichaam tot hiertoe niet begraven was zoo het hoort volgens zijnen stand. De Mandarijn heeft seffens doen opzoekingen maken en twee dagen daarna had men de relikwieën van den eerbiedwaardigen martelaar gevonden.

---

⁴¹ Ershisiqingdi (Scheutbenaming: de '24' / 24 bunder)

⁴² T'ouo-tch'eng

⁴³ Ambtsgebouw

Ik heb den Mandarijn verplicht die relikwieën in eene schone doodkist te leggen, ze in eene betamelijke plaats neer te zetten, in afwachting dat ik de plaats waar zij moet henen gevoerd worden, zal aanduiden.

Daar er bijna niets meer bestaat in Ortous, had ik eerst het besluit genomen het lichaam van Zijne Hoogwaardigheid door de mannen van den 'ya-menn', naar Kalgan en vandaar naar Si-wan-tze te doen vervoeren. Kristenen van XXIV K'ing-ti die in To tch'eng waren, hebben er zich tegen verzet. Mij dunkt dat zij gelijk hadden, ik zal de komst van den Z.E.P. Bermijn afwachten om met hem de noodige maatregels te nemen.

Jos. Van Kerckhoven miss.

Levensloop Ferdinand Hamer

- 1840** Ferdinand Hubertus Hamer wordt op 21 augustus geboren in de Molenstraat in Nijmegen. Hij wordt diezelfde dag gedoopt in de St. Ignatiuskerk. De paters Jezuïeten leiden de parochie.
Ferdinand is het achtste kind van de kruidenier Hendrik Hamer en de naaister Aleida Francisca van Aernsbergen. De familie behoort tot de gegoede middenstand.
Ferdinand wordt misdienaar.
- 1853** Ferdinand gaat op twaalfjarige leeftijd naar 'Kuilenburg', het kleinseminarie van de Jezuïeten in Culemborg. Hij is een ijverige en vrome leerling, geen uitblinker.
- 1860** Ferdinand slaagt voor zijn examen. De Jezuïeten vinden hem echter niet geschikt om Jezuïet te worden en laten hem niet toe tot hun orde, de Sociëteit van Jezus.
Ferdinand Hamer begint in augustus zijn priesterstudie aan 'Rijsenburg' in Driebergen, het grootseminarie van het aartsbisdom Utrecht.
- 1861** China moet onder druk van buitenlandse mogendheden toestaan dat missionarissen het binnenland intrekken om het geloof te verkondigen.
- 1862** Theofiel Verbist, aalmoezenier aan de militaire school in Brussel, sticht de 'Congregatie van het Onbevlekt Hart van Maria'. De priesters Frans Vranckx, Aloïs Van Segvelt en Remi Verlinden sluiten zich aan. De nieuwe congregatie richt zich op de missie in China. Aan de rand van Brussel, in het district Scheut, krijgt de jonge veelbelovende missieorde een kapel aangeboden. De Scheutisten huren een huis op loopafstand van de kapel.
- 1864** Jacobus (Jaak) Bax, kapelaan in Scherpenheuvel, België, verbindt zich aan Scheut. Theofiel Verbist bezoekt het grootseminarie 'Rijsenburg'. Ferdinand Hamer, onder de indruk, begeistert, voelt zich geroepen missionaris te worden.
Hij wordt door Mgr. Andreas M. Schaepman, de aartsbisschop van Utrecht, tot priester gewijd. De jonge priester draagt in de St. Ignatiuskerk in Nijmegen zijn eerste heilige mis op. Hij wordt geassisteerd door zijn priesterbroers, de Franciscaan Jacobus en de Jezuïet Johannes.
Ferdinand Hamer arriveert in oktober als novice bij de congregatie van Scheut.
- 1865** De Raad van Scheut besluit dat de jonge Ferdinand Hamer zijn gelofte als lid van de congregatie van Scheut mag afleggen. Hij mag ook mee met de eerste Scheut karavaan naar China. Daar zullen de Scheutisten het missiegebied gaan overnemen dat de paters Lazaristen aan hen afstaan.
Eind augustus vertrekt Ferdinand Hamer, de eerste Nederlandse Scheutist, met Verbist, Van Segvelt, Vranckx en een jonge knecht, Paul Spingaerd, naar China. Jaak Bax krijgt de leiding over het huis in Scheut.
Paus Pius IX ontvangt de Scheutisten in audiëntie. Ferdinand voelt zich gesterkt en bemoedigd.
Het gezelschap reist via Marseille verder naar Egypte, Ceylon (Sri Lanka), Singapore, Cochin China (Vietnam) en Hong Kong en komt in november in China aan.
Ferdinand Hamer krijgt in Tiën-tsin zijn Chinese paspoort en een Chinese naam; Han-Mouo-Li (Han, beoefenaar der wetenschap). Begin december bereiken de

Scheutisten het doel van hun reis, Si-wan-tze, een dorp met een bijna uitsluitend christelijke bevolking. Si-wan-tze is de hoofdplaats van de Chinese missie.

- 1866** Eind januari vertrekt Ferdinand Hamer uit Si-wan-tze. Hij gaat op weg naar zijn werkterrein, het district Ghe-Schwi (Heishui / de Zwarte Wateren). De Chinese priester Petrus Lin Daoyuan, opgeleid door de Lazaristen, reist mee en maakt hem vertrouwd met het missiewerk. Hun standplaats is het dorpje K'ou-li-t'ou waar zij in het voorjaar aankomen. Ferdinand Hamer is de eerste Scheutist die als missionaris praktische ervaring opdoet.
- 1867** Aloïs Van Segvelt, pastoor in de 'vallei van de kleine pagode', overlijdt aan vlektyfus.
- 1868** Ook de stichter van Scheut, Theofiel Verbist komt, op reis naar Ferdinand Hamer, te overlijden. Vlektyfus is vermoedelijk de doodsoorzaak. Antoon Smorenburg, een voormalige Lazarist die in China Scheutist werd, volgt Verbist op als overste van de missie in Mongolië. Frans Vranckx wordt algemeen overste van Scheut en gaat terug naar België.
- 1869** Antoon Smorenburg vertrekt naar Europa. Ferdinand Hamer wordt, 29 jaar oud, (waarnemend) overste van de Scheut missie in Mongolië. Zijn standplaats wordt Si-wan-tze.
- 1871** Jaak Bax wordt benoemd tot overste in Mongolië. Hij verlaat België en reist af naar China. Ferdinand Hamer haalt hem op in Tiën-tsin. Hij overleeft maar net een tyfus aanval. Zijn werk draagt hij over aan Bax. Hamer blijft in Si-wan-tze en wordt procurator (econoom) van de Mongoolse missie. Hij vervult deze functie tot in 1878. Hij is de steun en toeverlaat van Bax.
Jaak Bax ontvangt drie jaar later, in 1874, van paus Pius IX zijn benoeming tot apostolisch vicaris van Mongolië; Bax is de eerste missiebisschop van Scheut.
- 1875** Ferdinand Hamer assisteert bij de groots gevierde wijding van Jaak Bax tot bisschop.
- 1878** Paus Leo XIII benoemt Hamer tot de eerste apostolisch vicaris van Kan-sou. Hij wordt te Si-wan-tze door Bax tot bisschop gezalfd. Daarna reist hij af naar Kan-sou, zijn nieuwe, uitgestrekte en onrustige missiegebied.
- 1879** Tsouo-houng-pao, de onderkoning van Kan-sou, ontvangt Ferdinand Hamer in Sou-tcheou. Hij maakt duidelijk dat de missionarissen niet welkom zijn. Hij vreest dat hun aanwezigheid de onrust alleen maar kan vergroten. Ferdinand Hamer kiest als standplaats de missiepost Leang-tcheou.
- 1887** Soung-chou-tchouang, op 2 uur afstand van Leang-tcheou, wordt de nieuwe bisschoppelijke residentie.
- 1889** Ferdinand Hamer wordt door Leo XIII benoemd tot bisschop in de Ortos (Z.W. Mongolië).
Hamer viert op met een pontificale mis zijn zilveren priesterjubileum in Soung-chou-tchouang. Hij moet, met pijn in het hart, afscheid nemen van Kan-sou. Hij vertrekt naar San-tao-ho, de bisschoppelijke residentie van zijn nieuw missiegebied, het vicariaat van de Ortos.

- 1890** Ferdinand Hamer, 49 jaar, afgemat en ziek, gaat naar Europa in de hoop er te genezen. Hij wordt groots onthaald, vooral in zijn geboortestad Nijmegen. Zijn herstel verloopt snel. Hij bezoekt Rome en heeft een onderhoud met de Paus. Alfons Bermijn, missionaris in de Ortos, wordt door Scheut benoemd tot provinciaal in deze missie. Daardoor ontstaat een scheiding van de macht tussen bisschop Hamer als vertegenwoordiger van Rome, en provinciaal Bermijn als vertegenwoordiger van Scheut. Bermijn zal later de marteldood van Ferdinand Hamer in gloedvolle bewoordingen beschrijven.
- 1891** Op de dag van zijn afscheid uit Nijmegen, draagt hij samen met zijn twee broers de mis op in de St. Ignatiuskerk. De terugreis verloopt via Parijs en Lourdes. Honderd dagen na zijn vertrek uit Nijmegen arriveert Ferdinand Hamer in San-tao-ho, de bisschoppelijke residentie van de Ortos. Tijdens onlusten in het oosten van Mongolië worden christenen vermoord. De Chinese priester Petrus Lin wordt gemarteld en om het leven gebracht.
- 1893** In San-tao-ho wordt een nieuwe kerk, een kathedraal in gotische stijl, plechtig in gebruik genomen.
- 1895** Ferdinand Hamer is bij hem als Jaak Bax overlijdt. Hamer is aangeslagen door het verlies van zijn medebisschop, raadgever en vertrouwensman. Ferdinand Hamer, missiepienaar, is de laatste van de Scheutisten van het eerste uur, die nog in leven is. Moslims komen in opstand, christenen voelen zich bedreigd. Ferdinand Hamer besluit om het dorp St. Jaak (in San-tao-ho) te versterken met een aarden wal.
- 1899** Louis Roofthoofd, procurator van de missie in de Ortos, biechtvader en rechterhand van Ferdinand Hamer, wordt teruggeroepen naar Scheut. Hamer ervaart zijn vertrek als een zware beproeving.
- 1900** Hamer vertrekt in maart uit het aangename San-tao-ho en verhuist naar de missiepost Eul-che-se-king'ti, dat gunstig ligt aan de route waarlangs missionarissen reizen, koeriers de post bezorgen, en goederen worden vervoerd. Eul-che-se-king'ti wordt de nieuwe bisschoppelijke residentie. De missiepost heeft, net als San-tao-ho, een grote kerk, maar is niet beschermd door muren van aangestampte aarde. Het onderkomen van Ferdinand Hamer is schamel: een lemen hut met een paar kamers. Hij maakt zich zorgen over het uitblijven van de regens en de toenemende honger. Mensen komen in opstand, de anarchie neemt toe. De bevolking wantrouwt de christenen. In het oosten van China breekt de bokseropstand uit. Ferdinand Hamer onderkent de ernst van de situatie, ook in zijn eigen missiegebied. De dreiging van geweld groeit. Hij geeft op 6 juli de zes missionarissen die bij hem verblijven de opdracht naar San-tao-ho te vluchten. Hamer blijft, met vele Chinese christenen, achter. Op 11 juli vindt de eerste aanval van de bokkers op Eul-che-se-king'ti plaats, op 13 juli de tweede. Op 19 juli wordt de missiepost opnieuw aangevallen. Eul-che-se-king'ti wordt ingenomen, vernield en platgebrand. Vele Chinese christenen vinden de dood. Ferdinand Hamer wordt in de kerk gevangen genomen, gemarteld en weggevoerd. Hij wordt naar T'ouo-tch'eng overgebracht waar hij opnieuw gemarteld wordt. Op 25 juli wordt Ferdinand Hamer levend verbrand.

